

p400(2) 2,

p400(2)

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

21.

évfolyam

1971

január

1971 JAN 18

1

Új otthonába költözött a Dunaújvárosi Járási Könyvtár, amely eddig könyvtári célokra alkalmatlan lakásokban szorongott. A most kapott helyiségek néhány évig megfelelő otthont adnak a könyvtárnak, míg a tervezett központi városi könyvtári célépület el nem készül (Kabáczy Szilárd felvételei)

t a r t a l o m

REVÉSZ FERENC: Tovább a lenini úton. Az MSZMP X. kongresszusáról	3
Kitüntetések	5
Társadalmi szükségletek, igények és hatásuk a könyvtári ellátásra és a szakirodalmi tájékoztatásra (<i>A III. országos könyvtárügyi konferencia téziseiből</i>) ...	6
CSERHÁTI JÁNOS: 75 éves a diósgyőri munkás olvasómozgalom	12
A könyvtáros a művelődéspolitikai egyik központi szereplője	15
DR. SZÉKELY SÁNDOR: A betegek könyvtárai	17
GYÓRI GYÖRGY: Könyvtárosok és pedagógusok (<i>Iskola és könyvtár</i>)	20
DR. GYARMATHY ZSIGMOND: Műhely és szerszám (<i>Iskola és könyvtár</i>) ...	23
Gyermekkönyvtáros továbbképző tanfolyam (<i>Vadász Ferencné</i>)	24
NAGY ATTILA: Válogatás a szabadpolcokról (<i>Műhelykérdések</i>)	26
DR. ZSÁMBOKI LÁSZLÓ: A nődolgozók helyzete nyolc egyetemi könyvtárban ...	29
Mi épül a Szamosközben? (<i>Szabó Ernő</i>)	30
A könyvtárak életéből (<i>Bolevác József, Kovács József — Toldy Csaba, Arató Antal</i>)	31
Könyvtári görbe tükrök (<i>Szöllősy Kálmán</i>)	36
Bibliobuszok az NDK falvaiban (<i>K. S.</i>)	37
Hírek	38

t á j é k o z t a t ó

POMOGÁTS BÉLA: Huszonöt év magyar lírája	39
KATONA JENŐ: Antonio Gramsci — filozófiai írásainak tükrében	46

k ö n y v e k r ő l

Honismereti kiadványok (<i>Ónódy Miklós</i>)	48
KUNTÁR LAJOS: Szombathelyi nyomdák és nyomdászok (<i>Szij Rezső</i>)	49

k ö n y v t á r i s z a k i r o d a l o m

A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849—1945. (<i>N. Rácz Aranka</i>)	50
---	----

bibliográfiák

Ének Leninről	52
A Magyarországon nyomtatott térképek (Tóth Andrásné)	52
A Párttörténeti Intézet új tájékoztatói kézikönyvei (Lakos Katalin)	53
LAKOS KATALIN: Engels (1820—1895) (Láng Péter)	53
Könyvtári híradók	54
Könyvtári kiadványok	55
Tartalomjegyzék az 1970. évre	I—VIII.

A borító hátlapján Kisterenyei Ervin rézkarca Utassy József „Hegyi legelőn” c. verséhez

ИЖ СОДЕРЖАНИЯ

Ференц Ревес: X съезд Венгерской социалистической рабочей партии и библиотеки (3);

Потребности и требования общества и их влияние на обеспеченность библиотеками и на информирование в области специальной литературы (Вводная глава тезисов Общегосударственной конференции по библиотечному делу) (6);

Янош Черхати: 75-летие читательского движения рабочих в городе Дюшлер (12);

д-р Шандор Секей: Обеспеченность библиотеками больничных больных в Венгрии (17);

д-р Ласло Жамбоки: Положение работников в библиотеках 8 университетов (29);

Бела Помогач: Развитие венгерской лирики за 25 лет (39);

Ене Катона: 80 лет тому назад родился Антонио Грамши (46).

aus dem inhalt

Ferenc Révész: Der 10. Kongress der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei und die Bibliotheken (3);

Die Bedürfnisse und Ansprüche der Gesellschaft sowie deren Wirkung auf die Bibliotheksversorgung und Fachbuchinformation (Einleitender Abschnitt der Thesen der Landeskonferenz für Bibliothekswesen) (6);

János Cserhádi: Die Lesebewegung der Arbeiter von Diósgyőr ist 75 Jahre alt (12);

Dr. Sándor Székely: Bibliotheksversorgung der Krankenhauspatienten in Ungarn (17);

Dr. László Zsámboki: Frauenmitarbeiter in 8 Universitätsbibliotheken (29);

Béla Pomogáts: 25 Jahre der ungarischen Lyrik (39);

Jenő Katona: Vor 80 Jahren ist Antonio Gramsci geboren (46).

from the contents

Ferenc Révész: The 10th Congress of the Hungarian Socialist Workers' Party and the libraries (3);

Requirements and needs of society and their effects on library services and reference work (Introductory chapter from the theses of the National Conference on Librarianship) (6);

János Cserhádi: 75th anniversary of the Diósgyőr workers' reading movement (12);

Sándor Székely: Library services for hospital patients in Hungary (17);

László Zsámboki: Status of female librarians in eight university libraries (29);

Béla Pomogáts: Development of Hungarian lyrics in the last quarter of the century (39);

Jenő Katona: Antonio Gramsci's 80th birthday (46).

cikkeink szerzői

Cserhádi János, a Diósgyőri Vasas Bartók Béla Művelődési Ház könyvtárvezetője; **dr. Gyarmathy Zsigmond** tanár, Vásárosnamény; **Győri György** tanár, Budapest; **Katona Jenő,** a Könyvtáros ny. főszerkesztője; **Nagy Attila,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Pomogáts Béla** irodalomtörténész; **Révész Ferenc,** a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója; **Szabó Ernő,** a Népművelés olvasószerkesztője; **Székely Sándor dr.** az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ igazgatója; **Szöllősy Kálmán,** a Pécsi Városi Könyvtár igazgatója; **Vadász Ferencné,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; **dr. Zsámboki László,** a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárának munkatársa.

Könyvtáros

A MŰVELŐDESÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 451-758.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp. V., József nádor tér 1. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066 sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

70.5395 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

TOVÁBB A LENINI ÚTON

Az MSZMP X. kongresszusáról

Óriási érdeklődés előzte meg a párt X. kongresszusát. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a magyar dolgozók túlnyomó többsége feszült várakozással várta a kommunisták legfőbb „törvényhozó” testületének, a kongresszusnak megnyitását. Voltak — és nem kevesen —, akik azt hitték, hogy a kongresszus bővelkedni fog a szenzációs bejelentésekben. Mindazok, akik társadalmunk mozgástörvényeit figyelmen kívül hagyták és vágyaiknak, sarkantyúzó elképzeléseiknek, álmaiknak adtak szabad teret, azt remélték, hogy a kongresszus nagy fordulatok végrehajtására fogja lelkesíteni dolgozó népünket. Ezek úgy vélték, hogy IV. ötéves tervünk maradéktalan teljesítése a szocializmus teljes felépítését fogja eredményezni hazánkban és utána nekilendülhetünk a kommunizmus építésének.

A kongresszus legnagyobb szenzációja az volt, hogy *nem volt szenzáció*. És ezt nagyon pozitív eredménynek tekinthetjük. A magyar nép a XX. században már annyi „szenzációt” vészelt át, hogy szenvedélyesen vallja első költőnkkel, Janus Pannoniussal

*Nyugalom kell végre a népeknek,
Fájnak a harci sebek
S oly szomorú a Halál.*

Az elmúlt 70 évben népünk-nemzetünk több sorsfordulót élt át és félt volt, hogy valóra válik Vörösmarty döbbenetes víziója: a sír, „hol nemzet sülyed el”. Többször felködlött a *nemzetpusztulás veszélye*. Két világháború irtotta a magyarságot; negyed évszázadig tombolt az ember- és kultúragyilkos horthysta terror; 1956-ban megmozdultak a múlt sötét erői, hogy hazánkat visszataszítsák a középkorba. Európa jelentős részében a fűrhredek, a ducek, a poglavnikok és a nemzetvezetők ordas eszméi uralkodtak és ezerszer jaj volt a legyőzötteknek.

A felszabadulást követő első évtizedben rendkívül jelentős eredményeket értünk el. Széttörtük az úri Magyarország államgépezetét; a *nép tulajdonába* került a föld, a gyár, a bánya, a bank, az iskola; megtörtük a régi uralkodó osztályok műveltségi monopóliumát; hozzákezdünk a szocializmus felépítéséhez. De ez az évtized is terhes volt a robbanásig feszült eseményekkel. Minden előre tett lépésért keményen és könyörtelen harcot kellett vívunk a tegnapi visszaállítani akaró külső és belső ellenforradalmi erőkkel. Alkottunk és harcoltunk. Az elért eredményektől egyes vezetők megmámorosodtak, azt hitték, hogy olyan gigászok vagyunk, akiknek csak a bokájukig ér az óceán. Lábbal taposták a szocialista társadalom építésének gazdasági törvényeit, népi államunk jogrendjét, a pártépítés lenini normáit. Hamis és hazug jelszavakkal áltatták a népet, megvalósíthatatlan célkitűzésekre mozgositották („a vas és az acél országa vagyunk”, a fejlett nyugat-európai országok néhány év alatti utolérése, stb.). A közművelődési könyvtárak munkájára is — a kiemelkedő eredmények mellett — rányomta bélyegét ez a szektás, dogmatikus politika. Az 1956-os ellenforradalom félreérthetetlen figyelmeztetés volt: *szakítani kell* a rögtönzésekkel, *a délibábok kergetésével*, a marxista klasszikusok minden helyzetre alkalmazható idézésével, a tömegek véleményének semmibevevésével, a vágyak törvénnyé fogalmazásával, a látványosnak tetsző, de irreális fordulatokkal.

Munkásosztályunk, dolgozó népünk megrázkódtatás nélküli, stabil politikát követelt; a fokozatosság és a folytonosság elvén alapuló állandó fejlődést; a tudományra, a műszaki-technikai fejlődésre és a *realitásokra épülő tervezést*; elvhű és következetes párt- és államvezetést; ingadozás nélküli harcot a visszahúzó és előreszaladni akaró, a mindenfelé elhajlók ellen; *szocialista törvényességet*, amely nem bünteti a vétleneket, de lesújt mindazokra, akik tételes törvényeinket megszegik. Népünk emberhez méltó módon akar élni és egyre nagyobb mértékben óhajt részesülni az anyagi és szellemi javakból. Elutasítja a nacionalizmust, a sovinizmust, az antiszemitizmust, a cionizmust és a fajgyűlöletet. Szennvedélyesen megveti a kanócos embereket, az imperialistákat, akik a bitorolt hatalom megtartásáért és növeléséért tűzbe borítják a világ különböző térségeit. Harcol az erősebb dzsungeltörvénye ellen, a kolonializmus és a neokolonializmus ellen, s erejéhez mérten támogatja a szabadságukért és nemzeti függetlenségükért harcoló népeket. Tántoríthatatlanul küzd a *népek megbékéléiséért*, a teljes leszerelésért, a békéért. Es mivel a *Magyar Szocialista*

Munkáspárt fogalmazta meg ezeket az elveket és következetesen harcol megvalósításukért, azért támogatja a pártot nemcsak a kommunisták hatszázezres serege, hanem a pártönkivüliek túlnyomó többsége is. A kongresszusi küldöttek, a párttagság, az egész nép azt követelte a párttól, hogy maradéktalanul, de következetesebben *folytassa ezt a politikát*, haladjon tovább a lenini úton.

A X. kongresszus határozata „A párt munkájáról és a további feladatokról” ennek a bevált és nagyszerű eredményeket hozó politikának folytatását határozta el. Erről beszélt *Kádár János* vitaindító, vitazáró és a kongresszus eredményeit össze-foglaló beszédeiben is. És erről beszéltek a Központi Bizottság titkárai is (*Biszkü Béla* a szocialista demokrácia továbbfejlesztéséről; *Nyers Rezső* gazdaságpolitikai feladatainkról; *Komócsin Zoltán* külpolitikánkról; *Aczél György* művelődéspolitikánk további célkitűzéseiről; *Pullai Árpád* az ideológiai kérdésekről). A párt vezetői őszintén, *nyíltan beszéltek* az előttünk tornyosuló problémákról, az elkövetett hibákról és a még meg nem oldott feladatokról is. Ilyen leplezetlen őszinteséggel csak az a párt nyilatkozhat meg, amelyik tudatában van igazának, erejének és feltétlenül számíthat a tömegek támogatására. A valóság kendőzetlen feltárása eredményezheti csak a meglévő hibák és hiányosságok kiküszöbölését. A X. kongresszus sikerének egyik titka az, hogy nem volt titka. A televízió nagyszerű közvetítései lehetővé tették, hogy egész népünk magábaszívja a kongresszus mondanivalóját és atmoszféráját. Akiknek nincs titkolnivalójuk, azok bátran kimondhatják az igazságot.

A kongresszus munkáját a tenniakarás, a felelősségtudat és a reális helyzetfelmérés jellemezte. A párt csak olyan és annyi feladatot tűzhet a dolgozók elé, amelyek áldozatkész munkával megvalósíthatók. A hamis jelszavak, a megvalósíthatatlan célkitűzések csak koptatják a párt tekintélyét. A X. kongresszus az országépítés és az emberformálás új feladatait fogalmazta meg. A hurráhangulatnak a nyomát sem észlelhettük. A lehetőségek józan számbavétele dominált a tanácskozáson. Ennek illusztrálására csak egy példát említek a sok közül. A kongresszust megelőző vezetőségválasztó taggyűléseken többen felvetették, hogy új alkotmány létrehozására van szükség. Az új alkotmánytól azt várták, hogy a *Magyar Népköztársaság* szerintiük túlhaladott fogalmát meg kell változtatni és azt *Magyar Szocialista Köztársasággal* kell helyettesíteni. A kongresszus ezt a javaslatot elvetette, mert a névváltoztatás nem tükrözné a valóságot. Mi még nem fejeztük be a szocializmus építését, mert a szocialista társadalom termékbővséget, jólétet, magas kulturális színvonalat, a szocialista demokrácia széles körű kibontakozását jelenti. A mi feladatunk a IV. ötéves terv időszaka alatt az, hogy *magasabb szinten* folytassuk a szocializmus építését.

A kialakult valóság tudomásulvétele jellemezte a kongresszus hangvételét a külpolitikai és a nemzetközi munkásmozgalom időszerű kérdéseinek tárgyalásánál is. Az Európai Közös Piac valóság és ezt a kapitalista gazdasági integrációt újszerűen kell megközelíteniök a KGST-ben tömörült szocialista országoknak is. Mivel a termeléshez szükséges alapvető nyersanyagok nálunk hiánycikként jelentkeznek, külkereskedelmünk internacionalista vonásait kell erősíteni. *Elsősorban a Szovjetunióval* és a baráti szocialista országokkal kell ezt a kapcsolatot továbbfejleszteni, de nem nélkülözhetjük a kapitalista országokkal a kölcsönös előnyökön alapuló kereskedelmi megállapodásokat sem. Figyelemre méltó és új távlatokat nyit meg a határozatnak az a része is, amely kimondja, hogy „internationalista együttműködésre kell törekedni azokkal a szocialista országokkal is, amelyekkel nézeteltéréseink vannak, egykezve, hogy az államközi kapcsolatok fejlesztésével is elősegítsük az imperializmus elleni közös fellépéseket.”

A *könyvtárosok számára* is gazdag útravalót adott a kongresszus, egyértelműen megfogalmazta feladatainkat. „Kulturális intézményeink, a sajtó, a rádió, a televízió növekvő jelentőségű missziót töltenek be a tömegfelvilágosító munkában, a műveltség terjesztésében, a kulturált szórakozás iránt fokozódó igények kielégítésében.” „Fokozni kell a nép nagy tömegeihez szóló, magas művészi színvonalú, szórakoztató és maradandó művészi élményt nyújtó alkotások terjesztését.” Talán nem túlzok, ha azt állítom, hogy a kongresszus minden határozatának megvalósítását messzemenően támogathatják a könyvtárosok. A könyvek minden ismeret és tudás gazdag tárházai, belőlük sugároznak ki a ma élő alkotók és a már eltávozott mesterek halhatatlan eszméi. Bonaparte Napóleon is kénytelen volt megállapítani emlékiratában, hogy *könyvvel és nem karddal fog az emberiség utat vágni a jövő felé*. A jó könyvek közvetítésével hozzájárulhatunk a szocialista tudat formálásához, a hazaszeretet és a proletár internacionalizmus elmélyítéséhez, a szocialista erkölcsi normák erőteljesebb kibontakoztatásához, a nemzetközi kérdések alaposabb megismeréséhez, a közgazdasági, a műszaki és a természettudományos ismeretek bővítéséhez. Lelkiismeretes és hozzáértő munkával mi is gazdagíthatjuk az egyén kapcsolatát a közösséggel, fejleszthet-

jük a társadalom iránti *felelősségérzetet*, fokozhatjuk a közösség javára végzett társadalmi munkát. Támogathatjuk a szocialista brigádok munkáját, a szakmai ismeretek elmélyítését, a termelő és szellemi munka intenzitásának fokozását. A magunk sajátos eszközeivel segíthetjük a nőkről, a fiatalokról és a fizikai dolgozók gyermekeiről szóló párthatározatok végrehajtását. És mivel meggyőződéssel valljuk, hogy az emberek formálhatók, befolyásolhatók, hisszük azt is, hogy *a könyvek emberformáló hatásával* még a munkahelyüket gyakran változtató, jótalan keresethez jutó, közönyös, cinikus emberek egy részének helytelen magatartásán is változtatni tudunk.

Nagyon jelentős és megtisztelő feladatokat kell az elkövetkezendő években megoldanunk. Ezt a munkát sem lehet „másodállásban”, csak teljes szívvel, hivatástudattal elvégezni. A párt számít ránk és mi számítunk a párt támogatására. Meg kell mondanunk őszintén azt is, hogy *növekvő feladatainkat* csak növekvő költségvetéssel tudjuk maradéktalanul végrehajtani. Meg vagyok győződve arról, hogy a magyar könyvtárosok erejüket nem kímélve fogják a párt, a nép ügyét szolgálni és vállalják a közös felépítését.

Révész Ferencet, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatóját a X. kongresszus a Központi Bizottság tagjává választotta

célt: a szocialista Magyarország

Révész Ferenc

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 53. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *dr. Havasi Zoltánnak*, a József Attila Tudományegyetem könyvtárigazgatójának a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata; *Sugár Vilmosnének*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetést adományozta.

A művelődésügyi miniszter a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 53. évfordulója alkalmából, eredményes munkásságuk elismeréséül *Láng Péternek*, a Párt-történeti Intézet könyvtárosának, *Molnár Imrénének*, az MSZMP KB Politikai Főiskola helyettes könyvtárvezetőjének; az 1970. évi országos múzeumi hónap alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *Gulyás Klárának*, a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárosának; 60. születésnapjuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Maróti Mihálynak*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársának és *Friedmann Zsigmondnének*, az Országos Széchényi Könyvtár nyugdíjas könyvtárosának a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

NYITOTT KÖNYVEK címmel, a 12 + 1 című francia—olasz filmmel egy műsorban, november 19-től vetítik a mozik azt a rövidfilmet, amelyet Kollányi Ágoston készített a könyvtárakról. (A film készülésétől lapunk 1970. évi 4. száma adott tájékoztatást.) A film első képsorai az új Kiskunhalasi Járási Könyvtárba vezetik a nézőt, majd egy másik korszerű könyvtárban, a Tatabányai Megyei Könyvtárban pillant körül a felvevőgép lenszéje: a könyvtár lapozgatójában *Mensáros László* olvassa fel *Móra Ferenc* egyik írását arról, hogy olvasnak-e az ő korában a parasztok. A mai feleletért a *Móra-írásban szereplő három alföldi megye* egyikét, Békést keresték fel a film készítői, s a választ az ottoni könyvtárakban készült képek adják meg. Békés megyében egyetlen új könyvtár sem épült ezideig, könyvtárépületeik mit sem különböznek a többi falusi, kisvárosi házaktól. De ha belépünk, modern, izléses, otthonos könyvtárakkal találkozunk. Ezeknek a könyvtáraknak használatáról vallanak a különböző korú olvasók és a képek az első könyvtári hangosfilmben.

Társadalmi szükségletek, igények és hatásuk a könyvtári ellátásra és a szakirodalmi tájékoztatásra*

1. Társadalmunk fejlődésének fő irányai

A szocializmus alapjainak megszilárdulása után országunk a fejlett szocialista társadalmat építi. A *Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának irányelvei* összefoglalják azokat a fejlődési tendenciákat, amelyeknek érvényesülése az elkövetkező hosszabb időszakban várható. A társadalmi gyakorlat egyes tartományainak, így a könyvtárügynek és a szakirodalmi tájékoztatásügynek is e tendenciák ismeretében s ezekből kiindulva kell elemezniük tevékenységüket és meghatározniuk tennivalóikat.

A szükségleteket és igényeket meghatározó lényeges társadalmi tényezők a következők:

- A népgazdaság s ezen belül a nemzeti jövedelem fejlődése, a gazdaság irányításának reformja. (Ösztönzi a termelés és értékesítés bővítését, minőségi fejlesztését. Fokozza a követelményeket a szakemberképzés és továbbképzés iránt.)
- A tudományos—technikai forradalom gyors kibontakozása. (Meggívánja a tudományos és műszaki kutatások fejlesztését, eredményeik gyors gyakorlati alkalmazását, az ehhez szükséges képzettség és készségek megszerzését, az általános és szakműveltségi színvonal emelését.)
- A társadalmi-politikai viszonyok fejlődése. (Ez a szocialista demokrácia kibontakozását jelenti, a szocialista hazafiság, a közéleti felelősség és tevékenység fejlesztését, egyre szélesebb rétegek részvételét a közéleti döntésekben az önálló tájékozódás, véleményalkotás és döntési jog alapján.)
- Népeiségünk átrétegződésének gyorsulása. (Növekszik az iparban és a szolgáltatások területén dolgozók száma, csökken a mezőgazdasági dolgozóké. Mind népesebbek lesznek a városok és a várossá fejlődő községek. Emelkedik az iskolázottság általános szintje, az értelmiség és a szakképzett dolgozók aránya, a képzettség színvonala. Nőnek a társadalom igényei a kulturális értékek iránt is.)
- Az egyes emberek, csoportok, rétegek életmódjának, művelődési, tájékozódási szokásainak átalakulása. (Javulnak a kereseti és fogyasztási lehetőségek, növekszik a szabad idő. Módosulnak a családi és lakásviszonyok; a nők és a fiatalok népes rétegei állnak munkába.)

E tényezők hatása gyorsítja a legfőbb célnak, a teljes ember szocialista eszményének, az *egyén és a közösség összhangjának* az elérését.

A társadalmi fejlődés megköveteli az egyének alkotóerejének maximális kifejlesztését, a szervezetek és intézmények működésének maximális hatékonyságát.

A társadalom tevékenységének valamennyi területén megnő az információsükséglet, amely a kritikus pontokon már-már információéhség formájában jelentkezik.

A társadalom információsükségletének kielégítésében számos közlési rendszer, szervezet, intézmény vesz részt. Köztük megkülönböztetett és mással nem helyettesíthető szerepet töltenek be a *könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási intézmények*, minthogy a társadalom valamennyi élettevékenysége közvetlenül vagy közvetve írásos információkra szorul. Az irodalmi és szakirodalmi információk tömegével, a folyamatos tájékozottság társadalmi szükségességével arányosan emelkedik és minőségileg módosul a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási intézmények szerepe és jelentősége az információk gyűjtésében, megrostálásában és szolgáltatásában.

2. Tudományos kutatás, termelés

A tudományos-technikai fejlődés következménye az ismeretek hatványozott mértékű növekedése, aminek kísérő jelensége az információk gyorsuló erkölcsi kopása. A fejlődés voltaképpen a szakképzettség állandó újratermelését követeli meg. A ku-

* A konferencia téziseinek bevezető fejezete.

tatóknak és szakembereknek területükön figyelemmel kell kísérniük a világszínvonal alakulását. Az emberre zúduló információtömeg és az egyéni befogadás között ellentmondás keletkezik.

Ezért elsődrendű fontosságú a társadalmilag meghatározott információszükségletek és az egyéni igények kutatása. E vizsgálatok — kiforrott metodika hiányában — hazánkban még csak most vannak kibontakozóban. Kísérletek történtek annak vizsgálatára, hogy a világszínvonalhoz mérve milyen az egyes tudományterületeknek a szakirodalommal és szolgáltatásokkal való ellátottsága. Mindeddig azonban még nem jutottunk el a szakirodalmi ellátásnak az egyes tudományterületek fejlődési prognózisával összhangban történő tervezéséhez. Kevés a példa a meglévő szolgáltatások hatékonyságának mérésére, a tervezett szolgáltatások iránti igények piacutatási módszerű elemzésére, az informálás — például a személyi jellegű szóbeli információn alapuló — tájékoztatói csatornák jelentőségének és szerepének a vizsgálatára.

Az igények, illetve a szakirodalom-használati és tájékoztatói szokások felidertítésére irányultak a műszaki, orvos- és agrárértelmiség körében folytatott kérdőíves felmérések a III. országos könyvtárügyi konferencia előkészítése során. E célvizsgálatok több általános érvényű következtetés levonására adtak alkalmat. A szakirodalom-használat intenzitását elsősorban az egyénnek a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helye határozza meg. Ez az intenzitás a kutatási-felsőoktatási munkakörben dolgozó szakembereknél a legnagyobb, a gyakorlat felé közeledve meredeken csökken. Ennek oka az, hogy a szakemberek *munkahelyükön* alig, vagy egyáltalán nem kapnak ösztönzést a szakirodalom tanulmányozására. A válaszolók több mint a fele mindhárom területen úgy vélekedett, hogy előmenetelét a szakirodalmi tájékozódás nem befolyásolja. Gátló tényező a szabad idő és a nyelvtudás hiánya is, a szakemberek egyrésze még mindig nem ismeri a tájékozódás forrásait és lehetőségeit. Így ismételen felmerül az egyetemi—főiskolai forrásismereti oktatás sürgős továbbfejlesztésének és más képzési-továbbképzési formákra való kiterjesztésének a szükségessége.

Ezzel egyidejűleg a válaszolók — elsősorban a kutató-fejlesztő intézetekben és a felsőoktatási intézményekben dolgozó szakemberek — egy másik csoportja *információözönről* és ugyanakkor a releváns *információk elégtelenségéről* panaszkodott, s ennek okát a megfelelően szelektált információanyagot tartalmazó, és kellően differenciált információs szolgáltatások gyér számában jelölte meg. Fontos tanulság, hogy a szakirodalmat, a szakirodalmi tájékoztatói szolgáltatásokat a legfontosabb tájékoztatói forrásnak tartó és a helyi könyvtári szolgáltatásokra támaszkodni kívánó válaszadók — elsősorban az ipari termelésben dolgozó szakemberek — zöme nincs megelégedve a helyi szakkönyvtárral.

A társadalomtudományok területén a központi tájékoztatói intézmények az 50-es évek derekán megszűntek. Az információellátást e tudományágak tekintetében azóta szinte kizárólag a könyvtárak fedezik, kevés kivétellel hagyományos jellegű szolgáltatásokkal. A társadalomtudományi szakirodalmi tájékoztatás jelenleg még ügyszólván a „kézművesség” állapotában van; módszerei, eszközei elavultak. Ugyanakkor a szervezeti problémák megoldatlansága, az összehangolás hiánya felesleges párhuzamosságokhoz, az anyagi erők fecséreléséhez vezet.

3. Oktatás, nevelés, szakemberképzés

A társadalmi-gazdasági fejlődés, a tudományos-technikai forradalom hazánkban is új követelmények elé állítja a közoktatást és a szakképzést. A permanens képzés elvének érvényesítése megköveteli, hogy az iskola önálló tájékozódásra, rendszeres olvasásra, alkotó munkára neveljen, az oktatási-nevelési folyamat során minél inkább építsen a tanulók irodalomismeretére, és ennek révén képességgé fejlessze az olvasást, a könyvtárak és a tájékoztatás igénybevételét.

Az iskolai oktató-nevelő gyakorlat ma még ennek az igénynek nem tud megfelelni. Külön gondot jelent e tekintetben a szakirányú képzés, amely — az általános és a szakműveltség gyarapítása és összekapcsolása érdekében — a tanulók olvasási kultúrájának fokozott mértékű fejlesztését követelné meg.

Az oktatás és a könyvtár kapcsolatának másik vetületét a nevelők könyvtári igényei jelentik. Az ifjúság olvasóvá nevelése szempontjából kedvezőtlen a pedagógusok egy részének olvasási kultúrájában és könyvtárhasználatában tapasztalható elégtelenség.

A felszabadulás óta eltelt negyedszázad átalakította és kibővítette felsőoktatási intézményeink rendszerét is. A mennyiségi fejlődés mellett a képzés szerkezetében és az oktatás módszereiben is számottevő változások mentek végbe.

Az elmúlt években határozott intézkedések történtek annak érdekében, hogy a felsőfokú képzés jobban tartson lépést a tudomány és a technika gyorsuló fejlődésé-

vel. Ennek egyik követelménye az átadásra kerülő ismeretanyag folyamatos megújítása, és ezzel összefüggésben a hallgatók előkészítése az önálló tájékozódásra és az alkotó munkára. Másik követelménye az ehhez szükséges rugalmas szervezeti keretek biztosítása.

Felsőoktatási könyvtáraink tevékenységének tartalmát elsősorban az oktatási-nevelési, illetőleg kutatási igényekhez alkalmazkodó, korszerű szolgáltatási rendszerek kiépítésének szükségessége szabja meg. Eközben arra kell törekedniük, hogy a hallgatók és oktatók *önálló tájékozódását*, alkotótevékenységét támogassák, olvasóik ilyen irányú készségeit fejlesszék.

4. Közművelődés és olvasás

A felszabadulás óta eltelt időben a népművelési tevékenység több fejlődési fázison ment keresztül, s ma már a társadalmi művelődés kiterjedt és szervezett területe.

A hatvanas évek második felében a társadalom szerkezetében és a termelés irányításában végbement nagy változások hatására szükségessé vált a népművelés korábbi fogalmának, társadalmi szerepének, kapcsolatrendszerének felülvizsgálása és újrafogalmazása, amelyre az *országos népművelési konferenciával* kapcsolatban került sor. A konferencia sokoldalúan értékelte a megtett utat, összefoglalta az eddigi eredményeket, és vállalkozott magának a tevékenységnek a társadalom megváltozott igényeihez való igazítására, illetve a fejlődés további irányainak a kitzűzésére is.

Az új koncepció a korábbi, leszűkített népművelést szélesebb társadalmi összefüggésekbe ágyazta, s ezt a tevékenységet a művelődés valamennyi területének egyik aspektusaként mutatja be. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a jövőben szervezesebb kapcsolatokat kell kialakítani a művelődés négy nagy tartománya között, másrészt azt, hogy a gazdasági és a politikai-közéleti területnek is — saját céljai érdekében — jobban kell támogatnia a közművelődést.

A közművelődés új koncepciója a passzív befogadás helyett előtérbe helyezi a *művelődő ember öntevékenységét*, a közös érdeklődés alapján kialakuló csoportok munkáját. Ennek megfelelően nagy feladatokat ró a könyvtárakra és a szakirodalmi tájékoztató intézményekre. Konferenciánkon — úgy véljük — közvetlenül kell szemlét látni az olvasási kultúránknak néhány jellemzőjéről. Az olvasás — ezen belül a könyvtárhatalmazat — mértékét és színvonalát *alapvetően a társadalmi-szociológiai tényezők* (az osztály-, réteg- és csoporthelyzet, az iskolázottság színvonala, a foglalkozási és kereseti viszonyok, a munkaidő—szabad idő arány, az életstílus, a lakóhely, a lakásviszonyok, a családi körülmények) határozzák meg.

A könyvkiadási, könyvterjesztési, illetve a könyvtári, tájékoztatási intézményi tényezők abban az értelemben gyakorolnak módosító hatást, hogy elősegítik, gyorsítják az objektív társadalmi szükségletek szubjektív igényként való megjelenését.

Minden eddigi vizsgálat kimutatta, hogy az olvasást nagymértékben befolyásolja az iskolai végzettség. (Az iskolai végzettséget ebben a viszonylatban több más szociológiai tényező eredményez is tekinthetjük.) A 8 általánosnál alacsonyabb végzettségű lakosság többsége, az általános iskolát végzetteknek már csak egyötöde nem olvas könyvet. A rendszeres olvasás az érettségivel rendelkezők körében kap többséget.

Az iskolai végzettség mint olvasásmeghatározó tényező azonban nem önmagában érvényesül, hanem az egyéneknek a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyével összefüggésben. Ezt a megállapítást erősíti, hogy már maga az általános iskola is, de a többi iskolatípus még fokozottabb mértékben a társadalmi munkamegosztás meghatározott szintjeire készíti elő.

A rendelkezésre álló adatok szerint népességünk írni-olvasni tudó korosztályainak megközelítően 60%-a olvas több-kevesebb rendszerességgel könyvet. Az újság-olvasók aránya mintegy 80—90%.

Jelenleg a munkásság több mint 70%-a tekinthető olvasónak: 22—25%-a olvas rendszeresen, 50—53%-a pedig alkalmyszerűen. Az 5—6 év előtti állapothoz képest az olvasók aránya 4—5%-kal növekedett, ami egyebek között a szocialista brigádmozgalom hatásának köszönhető. Lassítja a fejlődést a fejletlenebb falusi rétegek beáramlása az iparba, továbbá a termelés sokhelyütt extenzív jellege.

A mezőgazdasági munkásság és termelészövetkezeti parasztság 20—30%-a alkalmyszerűen, 8—10%-a rendszeresen olvas. Falun azelőtt az olvasást többnyire felesleges időtöltésnek tekintették, ma egyre inkább az új, városiasodó életforma jelképét látják benne.

Az értelmiség 95%-a olvas, de csak kb. 60%-a rendszeres olvasó. Az alkalmazotti réteg olvasásáról vizsgálatok hiányában alig tudunk valamit.

A Pápai Textilgyárban működő SZMT körzeti könyvtár folyóiratolvasójának részlete (Andrónyi András felv.)

Az olvasótábor utánpótlását a tanulóifjúság jelenti. Ismereteink a gyermekek és az ifjúság olvasásáról hiányosak, de az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a gyermekek olvasási kedve élénk és sokoldalú.

Az általános iskola befejezése vízváltó az olvasási szokások szempontjából is. A 14—18 éves korosztályból *a középiskolások olvasnak a legtöbbet*, könyvtárhasználatuk intenzitása magas. A munkás- és parasztfiatalok olvasási igényeinek mértéke és színvonala komoly gondot jelent. Még a művelődés iránt legfogékonyabb szakmunkástanulók olvasási kultúrája is elmarad a kívánatos szinttől. Ez az alacsonyabb szintű tanulmányok mellett társadalmi tényezőkkel és a könyvtári ellátás hiányosságaival magyarázható.

Az egyetemi és főiskolai hallgatók olvasási kultúrája fejlett, bár a szakterület jellegétől függően eltéréseket mutat.

Az olvasás belső indítékai közül a „kikapcsolódás” áll az első helyen. Az ismeretszerzés, illetve az általános tájékozódás igénye az iskolai végzettség emelkedésével párhuzamosan nő, és növekszik az emberábrázolás, az etikai problémák iránti érdeklődés is.

1964-ben az összes elolvasott könyv 88%-a szépirodalom és szórakoztatóan ismeretterjesztő irodalom (pl. útleírás) volt. A szépirodalmi olvasmányanyagban belül a romantikus-kalandos könyvek voltak túlsúlyban, míg a mai, modern szocialista irodalom csak fokozatos felzárkózást mutatott. Ezekben a tényekben egyszerre tükröződik a lakosság iskolai végzettségének, a nevelés és a könyvtári szolgálat hatékonyságának elégtelensége, a pedagógiai, az ízlésformáló módszerek konzervativizmusa, a termelés és a közélet alacsony információszükséglete. Noha azóta (az új gazdasági mechanizmus, az audio-vizuális tömegközlekedési eszközök, a könyvkiadás és könyvkereskedelem, a közművelődési intézményrendszerek hatására) jelentősen nőtt a fogékonyság az újdonságok iránt, *népünk olvasása még mindig nem érte el az objektív társadalmi szükségletek szintjét.*

Az olvasás színvonalában az olvasót elindító környezet — a szülők iskolázottsága,

a családi könyvtár — fontos szerepet játszik. Ez különös figyelmet érdemel nálunk, ahol nagyméretű a társadalmi átrétegződés, s ahol emiatt a magasabbfokú felkészültség megszerzésére készülő fiatalok jelentős része kevesebb támogatást kaphat hazulról, mint amennyire szüksége volna.

Mindez nagymértékben megnöveli a társadalom kulturális intézményeinek közös felelősségét mindenekelőtt az induló nemzedékért.

Ebben a közös felelősségben osztozik a könyvkiadás, a könyvterjesztés és a könyvtár, amennyiben „olvasnivalót” biztosít mindegyikük. Mégpedig együttes erővel, mert a könyvtár és a könyvesbolt az olvasásnak egymást szervesen kiegészítő intézménye. A tapasztalatok igazolják, hogy az intenzív könyvtárhasználat általában nagyobb könyvvásárlással jár együtt.

A könyvvásárlás mértéke társadalmunkban ma még igen nagy eltéréseket mutat. A könyvek 55⁰/₀-át az értelmiségiek vásárolják meg. Különösen a parasztság tulajdonába kerül még mindig kevés könyv a könyvkereskedelem csatornáin. (Az 1968. évi adatok alapján az alkalmazottak és értelmiségiek 102, a munkások 37, a parasztok pedig 6 Ft összegben vásároltak fejenként könyvet.)

A könyvkiadásnak és a könyvkereskedelemnek a könyvtári állomány szempontjából is meghatározó szerepe és felelőssége van. A könyvtáros állományépítő munkáját a tanácsi és szakszervezeti könyvtárakban túlnyomóan a hazai könyvpiac nyújtotta lehetőségek szabják meg.

Az olvasók a három fő könyvbeszerzési forrást: a könyvtárat, a könyvesboltot és az ismerősök magángyűjteményeit megközelítően hasonló arányban veszik igénybe. A könyvvel élő embereknek csupán egyharmada (a lakosságnak kb. 21⁰/₀-a) használja a tanácsi és szakszervezeti könyvtárakat. A könyvtári kölcsönzések összetétele nem tér el eléggé az olvasmányok imént vázolt általános összetételétől — annak ellenére, hogy a mai életünkkel foglalkozó szocialista eszmeiségű szépirodalom, valamint a szak- és ismeretterjesztő irodalom használata e könyvtárakban mindinkább tömegessé vált.

Mint a fentiekből kitűnik, a tájékozódás, az önképzés és a tartalmas szórakozás társadalmi szükséglete azonban még nem minden esetben ölt testet egyéni igények formájában: a *művelődéspolitikai kívánalmak és a tömegek igényei között ellentmondás feszül*. Ennek feloldásában a könyvtárak többféle módon működhetnek közre. Így mindenekelőtt biztosítaniuk kell a korszerű tartalmak közvetítését. Elsőbbséget kell adniuk mind a beszerzésben, mind az ajánlásban, mind a népszerűsítésben a szocialista eszmeiségű, magas művészi színvonalon, illetve tudományos hitellel megírt dokumentumoknak. Továbbá — kapcsolódva ahhoz a szemléletváltozáshoz, amelynek jegyében az iskolai nevelés egyre jobban törekszik az önálló ismeretszerzés készségének kialakítására — a könyvtáraknak is újszerű szerepet kell vállalniuk a műveltség folyamatos kiegészítésében, korszerű szinten tartásában. A könyvtárakat alkalmassá kell tenni arra, hogy ezeknek a követelményeknek szervezetükkel, szolgáltatásaikkal, *személyiségformáló tevékenységükkel* megfelelhessenek.

A könyvtáraknak az iskolákkal karöltve és az *iskolák szerepét bizonyos mértékig pótolva*, már ma is határozottabban kell törekedniük arra, hogy megtanítsák az embereket az értő olvasásra. El kell vezetniük az igazi értékek felismeréséhez azokat, akik egyelőre még a színvonaltalant, a giccset, a krimi stb. választják a valódi irodalom helyett.

A szabad idő felhasználásának különböző lehetőségei és eszközei, különösen a tömegkommunikációs eszközök és a művelődés egyéb intézményei között ma verseny folyik az egyén szabad idejének újrafelosztásáért; a könyvtáraknak is erőfeszítéseket kell tenniük ebben a versenyben, hogy megtartsák, sőt *növeljék befolyásukat* a művelődő emberre. A könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási intézmények ugyanis az általuk kínált, időbelileg nem korlátozott, tematikailag rendkívül gazdag, igény-szintek szerint differenciált és válogatott, szükség szerint visszakereshető, viszonylag olcsón beszerezhető és szétsugározható információk révén sajátos és nélkülözhetetlen feladatot töltenek be a társadalom művelődési-tájékoztatási és nevelési rendszerében.

Ha a társadalmi-szociológiai és az intézményi tényezők arányosan fejlődnek, remélhetjük, hogy *a következő másfél évtizedben a lakosság egyharmada* könyvtári olvasóvá válik, s ezalatt a könyvtárhasználat szerkezetében is minőségi fordulat következik be.

5. A társadalmi szükségletek és az ellátás összhangja

A könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási ellátást országos, ágazati, regionális és helyi szinten egyaránt a társadalmi szükségletekkel arányosan kell fejleszteni és a különböző szintek között munkamegosztást kell kialakítani.

Ismereteink szerint a társadalmi-szociológiai tényezők együttesen a jelenleginél intenzívebb, számszerűleg magasabb, minőségileg kívánatosabb könyvtári és szakirodalmi használatot tennének lehetővé és szükségessé, ha az igények kielégítésének feltételei kedvezőbbek lennének. Az intézményi tényezők viszonylagos elmaradásához hozzájárult, hogy a különböző szintű állami, tanácsi és vállalati döntésekben nem érvényesült következetesen annak felismerése, hogy a társadalmi tevékenységekben milyen fontos szerepet játszanak a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatói intézmények szolgáltatásai. A társadalmi tevékenységek a maguk részéről sem ösztönöztek eléggé e szolgáltatások igénybevételét, s így sok helyen még a meglévő lehetőségek kihasználtsága sem teljes.

A könyvtári és a szakirodalmi tájékoztatói szolgálat fenntartása és fejlesztése — a társadalom szerveztségének struktúráját követve — állami, vállalati és társadalmi szervek között oszlik meg. Az állam elsődleges feladata a nyilvános, bárki számára hozzáférhető könyvtári ellátás és szakirodalmi tájékoztatás biztosítása. Ez *ingyenes alapszolgáltatásaival*, illetve olykor térítéses speciális szolgáltatásaival igyekszik kielégíteni a kutatás és termelés, a művészi alkotómunka, a közéleti-politikai, általános és szakmai tájékozódás, a képzés és önképzés, a művészi élmény keresése és a kulturált szórakozás iránti igényeket, elősegíti a szükségletek igényként való tudatosulását. A nyilvános könyvtárak — információgazdagságuk és szolgáltatásaik rendszere révén támogatják és befolyásolják a vállalati-intézményi-társadalmi szervezeti szférában működő könyvtárakat és szakirodalmi tájékoztatói egységeket. ésszerű *együttműködésre és munkamegosztásra* sarkallják őket.

Az önfenntartó hivatali vagy vállalati keretekben működő szakirodalmi tájékoztatói intézmények egyes, kutatási vagy termelési szempontból rendkívül fontos szolgáltatásait is célszerű állami eszközökből finanszírozni, illetve támogatni.

Indokolt, hogy e vállalatok és a termelőszövetkezetek is hozzájáruljanak a nyilvános könyvtárak fenntartásához, ha olyan szolgáltatásokat várnak el tőlük, amelyek meghaladják az állami fenntartás által biztosítható szintet.

A vállalatok az eddiginél fokozottabb mértékben támogassák anyagilag is a szak szervezeti könyvtárakat, mivel azok működése és használata — bár közvetve — a termelés érdeke is.

Tíz éves a szegedi eszperantó könyvtár

Tíz évvel ezelőtt kezdte meg működését Szegeden a Városi Somogyi Könyvtár keretében a *Magyarországi Eszperantó Múzeum és Könyvtár*, melyet alapítója, *Farkas Ernő* egyetemi nyelvtanár vezet. A kezdeti kis, de értékes anyag fáradságos és jól szervezett munkájával olyan terjedelművé nőtt, hogy *világviszonylatban is* az első tíz hasonló intézmény közé sorolják. A muzeális értékű, külön kezelt gyűjteményen kívül 2300 könyv és 350 folyóirat-évfolyam áll a nemzetközi nyelvvvel foglalkozó kutatók és olvasók rendelkezésére. Ezen felül mintegy 500 példány cserecélokat szolgál. A városi könyvtár kis „Eszperantó” szobájának polcai zsúfolásig tölti meg a nemzetközi nyelv nyolc évtizedes fejlődését dokumentáló értékes könyvanyag. Ott látjuk zseniális alkotójának, *dr. Zamenhofnak*, és kiváló művelőjének, a szegedi születésű *Baghy Gyula* költőnek mell-

szobrát is. A kis társalgó asztalon találja az olvasó a Gastlibre-t, a vendégkönyvet; bejegyzései arról tanúskodnak, hogy száz meg száz egyéni és csoportos látogatás zajlott le ebben a kis helyiségben. A latin- és cirillbetűs névaláfírások között jócskán találunk egzotikus írásjelűeket is, ami arra utal, hogy ennek az értékes gyűjteménynek híre eljutott a világ minden tájára.

A könyvtár gondozója, *Farkas Ernő 56 országgal folytat levelezést*, mindezt társadalmi munkában végzi. Igen sokan fordulnak ehhez a legkülönfélébb adatokért. Az 1967-ben megjelent, csaknem 300 oldalas katalógus, valamint hazai viszonylatban a városi és a járási könyvtárak útján újabban megnyílt kölcsönzési lehetőség nagymértékben megnövelte igénybevételét.

„Az etióp művelődésügyi minisztérium nagyszabású iskolafejlesztési tervében (amelyet nemzetközi anyagi támogatással fognak megvalósítani) 61 új általános és középiskola építése vagy rekonstrukciója szerepel, s ezek mindegyike több ezer kötetes iskolai könyvtárral lesz ellátva.”

W. B. Paton: Könyvtárak Etiópiában
c. cikkéből (KMK referáló lap)

75 éves a diósgyőri munkás olvasómozgalom

1970-ben ünnepelte fennállásának 200. évfordulóját a diósgyőri kohászat. Fazola Henrik egri lakatosmester 1770-ben alapozta meg a vasgyártást a mai ómassai iskola telkén felépített vashámmal. 1770. július 28-án jött le a magyar Kamarához Mária Terézia leirata, miszerint a diósgyőri koronauradalom területén vasgyárat kell létesíteni. *Ez a vasmű 200 év alatt óriássá nőtt* és ma hazánk egyik nehézipari központja. Termékei világszerte ismertek és keresettek a nemzetközi piacon.

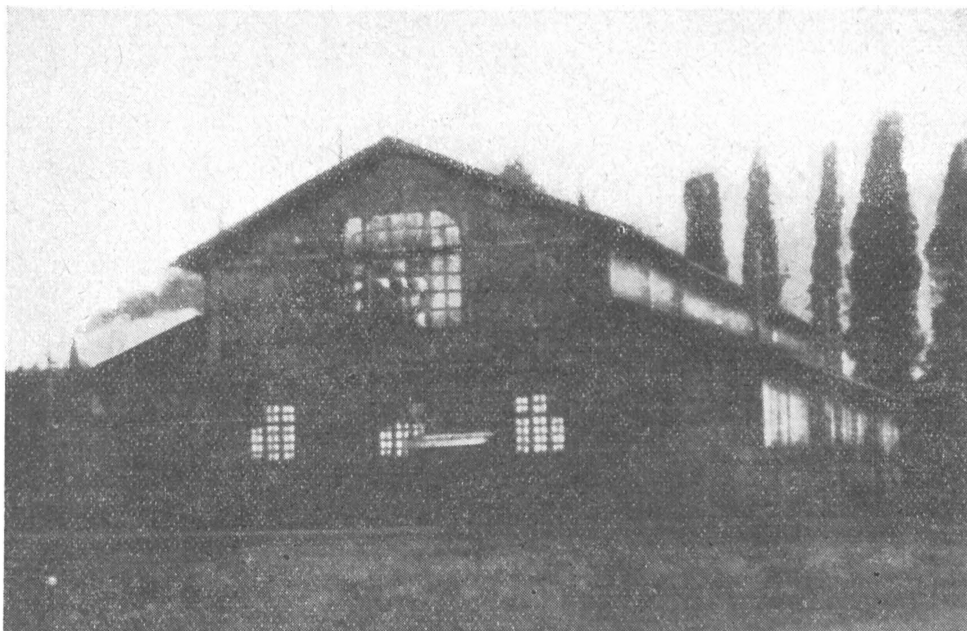
A XIX. században Magyarországon is szükségessé vált az ipar gépesítése, amelynek velejárója a munkásosztály kialakulása is. Az 1868-ban megalapított új vasgyár (a mai Lenin Kohászati Művek) megteremtése nagy jelentőségű volt, mert az üzem fejlődésével egyidejűleg *erős munkáscsoport* képződött. Az itt dolgozó munkások nemcsak a vasat, az acélt, de önmagukat és környezetüket is formálták. A hazai kapitalista rendszer ellen indított harcaik egyben új társadalmi és gazdasági rend megteremtését is szolgálták. A vasgyár munkásai a 90-es évektől kezdve kapcsolatot alakítottak ki a közelben fekvő — a gyáriparral párhuzamosan kifejlődő — Percsebányatelep munkásaival, továbbá a miskolci munkásokkal. E három csoport alkotta magvát a magyarországi *munkásosztály nagy-miskolci tömbjének*, amely harcos kiállásával időnként felhívta magára az ország figyelmét, és hazánk északkeleti részén nagy áldozatokat hozott a szocializmus eszméinek győzelméért.

A miskolci munkások a múlt század végén szakegyletekbe tömörültek. A Szociáldemokrata Párt a szakegyletek segítségével törekedett a munkások szervezésére. A szakegyletekből szakszervezeteket akartak kialakítani, de a szervezés előbb a kulturális területen jelentkezett. A diósgyőri vasgyárban 1885 október végén megalakult a *Vasgyári Alkalmazottak Dalegylete*, amelyben a munkások és tisztviselők még együtt énekeltek. 1892-ben már létezett egy fúvószenekar, amit 1893-ban vállalati zenekarrá fejlesztettek, majd 1893. január 29-én vasgyári munkásokból megalakult a *Jószerencse Dal- és Önképzőkör*.

Magyar András a Borsod megyei SZMT könyvtár vezetője, aki Borsod megye és Miskolc munkáskönyvtárainak történeti kutatásával foglalkozik, a múlt évben egy induló sorozatban tanulmányt jelentetett meg „A Diósgyőri Jószerencse Dal- és Ön-

A volt Magyar Király kávéház, ahol 1895-ben a „Jószerencse” olvasóegylet megalakult

Munkás étterem. Itt helyezték el a „Jószerecse” olvasóegylet könyvtárát 1895-ben

képzőköri könyvtárának története” címmel. Ebben eredeti jegyzőkönyvek és egyéb dokumentumok alapján megírta a „Jószerecse” könyvtárának keletkezését és működését. Eszerint 1895. október 2-án az egylet határozatot hozott könyvtár létesítésére, az alapítólevél szerint „a munkások ismereteinek gyarapítására, szellemük helyes irányba való fejlesztésére.” Megválasztották az első „könyvtárnokot” Krámer Ignác alapító tag személyében. Havonta 15—20 forintért könyvet vásároltak, továbbá határozatot hoztak, hogy a dalkör által rendezett egyleti „táncvigalom” bevételeiből meghatározott összeget könyvvásárlásra fordítanak.

Az 1897-ben elkészült könyvtári alapszabály szerint a könyvtárat minden egyleti tag díjtalanul használhatta. A könyvtárnok évi 150 korona tiszteletdíjat kapott. Az első rendszeres könyvbeszerzési keret évi 200 korona volt. A hírlapok beszerzésére esetenként szavaztak meg összeget. Az első rendezvényt 1900. november 19-én tartották a könyvtárban. A későbbi évek során is számos kiemelkedő rendezvény jelzi a könyvtár működésének erősödését. A könyvvállomány is jelentősen gyarapodott. A rendszeres vásárlás mellett ajándékozás útján is gyarapították az állományt, mely az első világháború kitöréséig 2500 kötetesre növekedett. A háború törést okozott a további fejlődésben. Az ellenforradalmi korszak hatással volt a könyvvállomány alakulására. A korra oly jellemző sovíniszta irodalom a könyvtárba is behatolt.

A birtokunkban levő dokumentumok és egyéb ismereteink szerint a 30-as évek közepén a vasgyári munkások Újdiósgyőrben megvásárolták a Palczér-féle házat, s ennek helyén felépítették, és 1940. december 22-én felavatták új otthonukat a VASAS OTTHONT (Ma Bartók Béla Művelődési Központ).

A felszabadulás után a Jószerecse még egy ideig működött, majd a Kohászati Üzemek, a DIMÁVAG Gépgyár és a Nehézszerszámgépgyár szakszervezeti bizottságai által közösen fenntartott *Diósgyőr-vasgyári Vasas Szakszervezeti Központi Könyvtár* néven működött tovább. Az egyesület hivatalos megszűnésével megkezdődött a könyvtár újjászervezése. Első lépésként kivonták az állományból a nem kívánatos könyveket. Egy fennmaradt kimutatás szerint több mint 4000 kötet ilyen könyvet selejtezték ki, melyet 1950. július 27-én a Népkönyvtári Központ Könyvraktárának adtak át.

1952-ben a Vas- és Fémmunkások Szakszervezete határozatot hozott a könyvtár ismételt három részre osztásáról. Az 1952. február 13-án készült jegyzőkönyv szerint a szétosztó bizottság 21 564 kötet könyvet osztott fel a három gyár között. Az akkori könyvtárosok Kárász Miklós (kohászat), Balogh Edit (DIMÁVAG), Kiss Gyula (Nehézszerszámgépgyár) voltak.

A Bartók Béla Művelődési Központ (volt Vasas Otthon), ahol a könyvtár jelenleg működik

Kárász Miklós könyvtáros 1952. augusztus 1-én bejelentette a Miskolci Városi Tanácsnak, hogy a kohászati üzem szakszervezeti bizottságának fenntartói hatáskörében megalakult a *Diósgyőri Kohászati Üzemek Vasas Szakszervezeti Könyvtára*. A könyvtárat az üzem területén a II. sz. hivatalház 21. sz. szobájában helyezték el. Leltári nyilvántartásuk szerint 15 487 kötet könyvvel rendelkeztek és az üzem területén 42 műhelykönyvtáruk volt. A Gépgyár és az NSZG könyvtárai ehhez hasonlóan saját szakszervezeti bizottságaik irányítása és támogatása mellett önálló életet kezdtek. 1964. január 1-től azonban központi határozatra *ismét egyesült a három könyvtár*, hogy most már a korszerű hálózati elv szerint biztosítsa az anyagi és személyi feltételeket, s az egységes könyvtárpolitikai célkitűzések szolgálatát. A *Bartók Béla Művelődési Központban* működő könyvtár központja lett a diósgyőri üzemek könyvtári hálózatának. Jelenleg százezer kötetes állománya és tizenkétezer olvasója van. Az olvasók 90%-a a Lenin Kohászati Művek és a Diósgyőri Gépgyár dolgozója. Irányításával 50 letéti könyvtár és könyvkölcsönző működik a két nagyüzemben. Továbbá 300 általános iskolai és 600 ipari tanulót részesít könyvellátásban.

1963-ban és 1966-ban sor került a központi könyvtár és a Diósgyőri Gépgyár I. telepi könyvtárának korszerűsítésére. A *szabadpolcos kölcsönzési rendszerre* való átterés úttörő vállalkozás volt Borsod megyében. 1965-től — elsőként Miskolc könyvtárai között — *hanglemeztárat* nyitott a központi könyvtár. 1200 db hanglemezének 70%-a művészlemez, a többi könnyűzenei-, tánczenei-, irodalmi- és nyelvremez. Legkeresettebbek a művészlemez, de nagy az érdeklődés a nyelvremez iránt is. A könyvtár 69 féle folyóiratot, napilapot fizet elő összesen 167 példányban. Két *folyóiratolvasóját* évente közel tízezer látogatják. A könyvtár prezens állománya évről évre teljesebbé válik. Ez lehetővé teszi a színvonalas referenz munka kialakítását is, s erre szükség is van, mivel egyre sűrűbben érkeznek ilyen jellegű igények az üzemek dolgozóitól.

Rendez a könyvtár irodalmi vetélkedőt, író-olvasó találkozót, de részt vállal a művelődési központ változatos programjainak megvalósításában is. Az intézmény szakkörei, művészeti csoportjai részére készített időszerű *ajánló bibliográfiái* az önművelést segítik. A múlt év őszén a művelődési központ és a könyvtár 20 középiskolás tanuló segítségére vállalkozott. E tanulók fizikai dolgozók gyermekei, akik

tanulmányi körülményeik szempontjából hátrányos helyzetben vannak. A művelődési központ vállalta a korrepetálási költségeket, míg a könyvtár a megszokott szolgáltatás nyújtása mellett az e célra kapott rendkívüli keretösszegeből 10—10 kötetes kis-könyvtárat vásárolt és ajándékozott számukra.

Sokat tett a könyvtár a munkások rendszeres olvasóvá neveléséért. Ma a *Lenin Kohászati Művek dolgozóinak* 32,2, a *Diósgyőri Gépgyár dolgozóinak* 38,4%-a rendszeres olvasója a könyvtárnak. A két nagyüzem szocialista brigádjainak 70%-a könyvtárlátogató. Az 1970 tavaszán elnyert magas kitüntetés, a Magyar—Szovjet Baráti Társaság aranykoszorús jelvénye és díszoklevele is a diósgyőri munkás olvasómozgalom eredményességét tanúsítja.

A gondok is nagyok. Az intézmény „kinötte” magát. Raktárai túlszűfoltak, berendezése, felszerelési eszközei gyorsan avulnak. Az 1970. november 21-én Miskolcon ünnepélyesen aláírt szerződés egy új és korszerű művelődési központ és könyvtár felépítésének alapjait rakta le. A működését előreláthatólag 1974-ben megkezdő új könyvtár biztosítani tudja majd az olvasómozgalom további fejlődését.

75 éves fennállását ünnepelte a diósgyőri munkáskönyvtár és olvasómozgalom. A Bartók Béla Művelődési Központban decemberben tartott és bensőséges ünnepség keretében megnyitott „75 éves a Diósgyőri Vasas Könyvtár” c. kiállítás jól érzékeltetően szemléltette azt a hatalmas utat, amelyen végig járva nőtt és terebélyesedett hazánk egyik nagy munkáskönyvtára. A történeti visszatekintés tanulságos. A kortárs elfogultságával, de megilletődöttségével is próbáltuk felidézni a múltat. Ebbe azonban büszkeség is vegyül. A múltat tisztelő, a jövőt a mában építő diósgyőri hivatásos és társadalmi munkás könyvtárosok seregének büszkesége.

Cserháti János

A könyvtáros a művelődéspolitika egyik központi szereplője

Tanácskoztak a szakszervezeti könyvtárosok

A könyvtáros konferencia előkészítésének időszakában a szakszervezeti könyvtárosok is nagy munkában voltak. Azon kívül, hogy részt vettek a konferencia különböző előkészítő tanulmányainak összeállításában és vitájában, a SZOT megbízásából — egy időben a tanácsi közművelődési könyvtárak követelményrendszerének kidolgozásával — munkabizottság foglalkozott a szakszervezeti könyvtárak távlati fejlesztésének alapelveivel és követelményeivel s az elkészített tervezetet a szakmai és SZMT hálózatok központi könyvtárainak vezetői országos tanácskozáson vitatták meg.

Lapunk természetesen — mihelyt a SZOT titkársága határozati rangra emeli — részletesen ismerteti az irányelveket. Most csupán a tanulságos vita tendenciájának és légkörének érzékeltetésére ragadunk ki néhány gondolatot.

Elősorban azt, hogy a szakszervezeti könyvtárak jövője szempontjából rendkívül biztató volt az az egyöntetűség és határozottság, amellyel a résztvevők elfogadták a követelményrendszer tervezetét. Megállapították, hogy a szakszervezeti könyvtárügy is új fejlődési szakasz küszöbére ért, szükséges tehát irányelvekbe foglalni a tennivalókat.

Baranyai Tibor, a SZOT agitációs, propaganda és kulturális osztályának vezetője hangsúlyozta, hogy a követelményrendszer 10—15 év könyvtári szervező munkájának harci programját adja. A szervezeti követelmények természetesen a SZOT elnökségének 1966-ban hozott határozatával együtt érvényesülhetnek csupán, amely akkor összefoglalta a szakszervezeti könyvtárak tartalmi munkájának feladatait. A szakszervezeti mozgalom kimagasló szerepet szán a

könyvtáraknak és a könyvtárosoknak. A könyvtáros a művelődéspolitika egyik központi szereplője, ezért megillető helyére kell állítani. Ez a szerep nincs előzmény nélkül, hiszen a mozgalom múltjában fontos poszt volt a könyvtárosé, s a jövőben is annak kell tekinteni. Mindez azonban nemcsak a mozgalom irányítóinak szándékán, hanem a könyvtárosokon is múlik, hiszen velük szemben is nőnek a követelmények. A könyvtáros előretolt harcos, ott küzd az ideológiai front első vonalában.

A szakszervezeti könyvtárosoknak még hasznosabbá kell tenni magukat a munkásosztály harcában, s ennek sokféle módja és lehetősége van. Az utóbbi években például gyengült az erőfeszítés új olvasók megszerzésére, s ebbe nem lehet belemagyogni. A SZOT a kulturális tevékenység eddigi automatikus központi támogatása helyett na-

A Dunai Vasmű Vörösmarty Mihály szakszervezeti könyvtárát, amely a Vasmű IV. sz. munkásszállójában van elhelyezve, 1970-ben 97,5 m²-rel bővítették, így alapterülete 376,5 m²-re nőtt. (A gyermekkönyvtár 55 m²-es helyiséget kapott.) Az utóbbi két évben a Dunai Vasmű 1,5 millió forintot költött a könyvtárra (Bárányi István felvétele)

gyobb teret kíván adni a céltámogatások rendszerének. Anyagi hozzájárulását elsősorban a szükségletek és a végzett munka arányában kívánja elosztani. Arányváltozásra kerülhet sor: a nagyon szűk rétegeket érintő művelődési formák támogatása megszűnik. Erőteljesebb lesz a központi könyvtárak fejlesztése. A negyedik ötéves tervben sor kerül a Vasas, a Textiles, az Orvos-Egészségügyi és az Egri SZMT központi könyv-

tárak új épületének felépítésére, számos hírlapolvasó létesítésére. A szakszervezeti hálózatok tagkönyvtárainak pedig elsősorban a helyi erőforrásokra kell támaszkodniuk, amelyek szintén gazdagok. A pontosan megfogalmazott kívánalmak erősítik majd a szakszerű ellenőrzést, amely eddig háttérbe szorult.

A X. pártkongresszus átlásfoglalása alapján központi helyre kerül közéletünkben a munkásosztály

szolgálat, s ez a legszebb feladat. A szakszervezeti könyvtárak bizonyos funkciókülönbséggel, de múltjuk, betöltött szerepük és eredményeik alapján a többi nagy hálózatokkal egyenlő jogúan veszik ki részüket a dolgozók művelődésének szolgálatából — állapította meg Baranyai Tibor.

A tanácskozás céltudatos tervek alkotása mellett a munkásosztály önérzetének hangját is hallatta.

A VALÓSÁG novemberi számában jelent meg Józsa Péter gondolatébresztő tanulmánya A kulturális javak fogyasztása a fejlett társadalmakban címmel. A szerző a várnai szociológiai világkongresszuson elhangzott előadását tette közzé a folyóiratban. Írása könyvtárosok számára azért is nagyon tanulságos, mert elsősorban az olvasás társadalmi szerepével foglalkozik s elemző megállapításai után vizsgálja az izgalmas kérdést: hogyan emelkedhet a tömeg a felelőtlen olvasás szintjéről a kereső, gondolkodó, a tudatos cselekvéshez utat nyitó olvasás szintjére. A tanulmány megérdemli, hogy olvasóink különös figyelemmel olvassák.

A betegek könyvtárai

A külföldi szakirodalom egyértelműen a betegek könyvtárainak szükségessége és hasznossága mellett foglal állást. A legtöbb fejlett országban — tartozék akár a tőkés, akár a szocialista országok sorába — sok ilyen könyvtár működik. Számos országban megszervezték a betegek könyvtári ellátásának hálózatát és törvény szabályozza létrehozásukat és működésüket.

A művelődéstől a biblioterápiáig

A szükségesség felismerésének két szakasza különböztethető meg. Az elsőben ezeket a könyvtárakat a közművelődés szolgálatában álló szerveknek vagy létesítményeknek tekintették, abból indultak ki, hogy a lakosság elég jelentékeny része tölt évente hosszabb-rövidebb időt fekvőbeteg intézményben, amikor is elsősorban a társadalmi érdek kívánja meg, hogy ezt az időt az állampolgárok *művelődésének elősegítésére* is felhasználják. Egyes országokban a célkitűzés az „olvasóvá nevelés”, másokban csak a betegek szórakoztatása, figyelmének hasznos módon történő elterelése. A közművelődési célkitűzésekhez sorolható a felvilágosítás is: a betegek könyvtárának egyik fontos célkitűzése, hogy a beteg megismerkedjék betegségének természetével és azzal, hogy milyen magatartással, életmóddal tudja a legjobban segíteni a gyógyítást, az orvosok fáradozásait, illetve, a kórházból kikerülése után hogyan kell élnie, hogy minél ritkábban kerüljön — betegként — vissza.

A második szakaszt — amelyre még csak kevés országban van példa — a *biblioterápia* felismerése és alkalmazása jelenti. A biblioterápia lényege az orvos és a könyvtáros bensőséges együttműködésén alapuló pszichoterápia, amelynek elsődleges eszköze: a könyv. A jól megválasztott, a beteg és a betegség összefüggésében „céltotán” adagolt olvasmányok pszichés hatása természetesen igen fontos lehet, a tapasztalatok szerint (ezzel a módszerrel elsősorban a skandináv államokban élnek már) nagymértékben segíti a gyógyulást. (Itt mindjárt azt is meg kell jegyezni, hogy a rosszul „adagolt” olvasmányok ugyanezen mechanizmus alapján kárt is okozhatnak, növelik a beteg szorongását, megerősíthetik betegségét, hipochondriát okozhatnak stb. Talán a rosszul megválasztott olvasmányok hatása is óvatosságra készítet a betegkönyvtárakkal szemben: az *avatatlan könyvtárkezelő bizony aligha alkalmas* a betegek könyvtárával kapcsolatos tevékenységre.)

Mint hogy a betegek könyvtári ellátásának ügye *nemzetközileg elismert fontos tevékenység*, az IFLA-ban (International Federation of Library Associations), a könyvtárügy nemzetközi csúciszervejében külön szervezete van, amely tájékoztodik, tanácsokat ad, javaslatokat dolgoz ki és évről évre konferenciákon vitatja meg a betegek könyvtárával kapcsolatos problémákat. Az elmúlt évben Moszkvában ült össze az IFLA konferenciája, a betegkönyvtárak szekciójának napirendjén szerepelt az a jelentés is, amelyet a magyarországi helyzetről készítettek e kérdés hazai ismerői. (E munka jelentős részét *dr. Toma Istvánné*, a tatai kórház orvosi szakkönyvtárosa végezte, aki egyben a kórház betegkönyvtárát is vezeti.) A jelentés megállapítja:

„Nálunk ezt a rendkívül fontos könyvtári ellátást szervezett formában eddig még nem sikerült létrehozni... Az 1969-ben végzett országos felmérés azt mutatta, hogy a szanatóriumokban, tbc-gyógyintézetekben, ahol az Egészségügyi Minisztérium utasítása előírta a könyvtárak felállítását, és kezelésüket a függetlenített kultúrfelelősre bízta, ott az ápoltak könyvtári ellátása megoldottnak tekinthető. Nem így van ez az általános kórházak, szociális otthonok esetében... Az 1969. évi adatok alapján hazánkban 184 fekvőbeteg intézmény és 237 szociális otthon működik. A kiküldött közel 400 kérdőívből 216 értékelhető jött vissza. A nem válaszolók úgy tekinthetők, mint ahol semmiféle könyvtári ellátás nincs. A 216 intézményből csak 12 helyen működik főfoglalkozású könyvtáros, a többiben vagy társadalmi munkában látja el a könyvtári feladatot ápolónó vagy más középkezelő, vagy könyvtár egyáltalán nem működik. A könyvvállomány gyarapodása az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat, vagy a könyvek beszerzése teljesen szünetel.”

Érvek és ellenérvek

A betegek könyvtárainak szükségességéről vagy feleslegességéről hazánkban folyó vitában a betegkönyvtárak hívei természetesen elsősorban a külföldi eredményekkel érvelhetnek, hiszen a *hazai tapasztalatok még szerények*. Ellenzőinek érvelését lényegében az alábbiak köré lehet csoportosítani:

a) hazánkban olcsó a könyv, a fekvőbeteg intézményekben vannak könyvtér-
jesztők, a betegek vegyék meg az olvasnivalót;

b) betegek könyvtára indokolt a krónikus betegeket kezelő intézményekben, de nem indokolt a többi fekvőbeteg intézményben, ahol a beteg csak rövid ideig tartózkodik (az általános kórházakban az ápolás átlagos időtartama 11 nap körül van), az „olvasóvá nevelés” ez utóbbiakban szóba sem jöhet;

c) a könyv fertőzés forrása lehet, a könyvek forgalmazása a különböző osztályok között ellentmond a fertőzések elleni védekezés előírásainak.

Ugyanez a vita természetesen (nincs új a Nap alatt) a nemzetközi szinten is lejajlott, az ellenzők érvelése is hasonló volt — eltekintve a könyvek olcsóságának hangsúlyozásától, mert a könyv a tőkés országokban nem olcsó, és ez a tényező ott inkább elősegítette a betegkönyvtárak szükségességének elismerését.

A vita elsősorban az akut megbetegedéseket gyógyító intézmények — a fekvőbeteg intézmények többsége — körül zajlik. Igaz, ezek többségében van könyvtár-sítás. (Érdemes volna egyszer megvizsgálni: hány könyvet vásárol egy év alatt a mintegy másfél millió beteg — és milyen könyveket?) Mindenképpen jobb volna azonban, ha a betegről történő gondoskodás kiterjedne a „szellemi táplálék”-ra is: a könyvtáros felkeresné az újonnan felvett beteget (mint a diétás nővér) és állapotának, betegségének, valamint érdeklődésének megfelelő „szellemi diétát” nyújtana neki. Ez oldhatná a beteg szorongását, kellemes és hasznos irányba terelné a figyelmét — még talán a művelődését is elősegítené. A beteg tudatos és célzott művelése (beleértve a Medicina által kiadott sok hasznos ismeretterjesztő könyv olvastatását), majd esetleg a biblioterápia természetesen csak a huzamosabb ideig ápolott betegeknek jól lehet számításba — s ilyenek is sokan vannak a kórházakban.

Ami a könyvekkel való fertőzés lehetőségét illeti — ez a laboratóriumi vizsgálatokkal eldöntött kérdés. (Nem beszélve arról, hogy e tekintetben a behozott és helyben vásárolt, majd körben járó könyvek és folyóiratok ugyanazt a veszélyt jelentik.) E vizsgálatok bebizonyították, hogy a könyveken sincs több és másfajta baktérium, mint bármely kórházi berendezési tárgyon vagy használati eszközön. Kórokozókat csak egészen szórványosan mutattak ki a tenyésztéses vizsgálatok, nem nagyobb mértékben, mint bármely más, nem kórházi könyvtár anyagán. A nemzetközi gyakorlatban ma már nem törekszenek arra, hogy a könyveket tisztítható, fertőtleníthető védőborítóval lássák el. E téren az egyetlen általános rendszabály az, hogy a fertőző osztályok könyvanyagát külön kezelik az osztályon belül.

Csupán anyagi kérdés

A betegkönyvtárak létesítése ellen ma már nem lehet szakmailag elfogadható érvet találni, a kérdés megoldása vagy nem-megoldása tisztán gazdasági kérdés. A könyvtárnak helyiség, személyzet kell, a könyvtárlományt folyamatosan kell pótolni és kiegészíteni. Mindez anyagi ráfordítást igényel. A Művelődésügyi Minisztériumban tartott legutóbbi megbeszélésen tárgyalt előterjesztés szerint a gyógyintézetekben létesítendő betegkönyvtárak létrehozásához mintegy 15—17 millió forint induló befektetésre volna szükség, a személyi kiadások évente 4,2 millióra, a könyvtárlomány gyarapítása, felfrissítése pedig ugyancsak évente 3,5 millió forint körüli összegre rúgna.

A betegek könyvtárát nem sorolhatjuk a gyógyító munka alapvető tényezői közé. Inkább a betegek kulturált ellátásának egyik tényezője, és mint ilyent, sok helyen luxusnak tekintik. Nem lehet vitás, hogy a betegek kulturált étkeztetésének, tisztálkodásának, a kulturált beteglátogatás (társalgók) megteremtésének, a betegek szórakozásának és szórakoztatásának (pl. klubhelyiség) kategóriájába tartozik a könyvtár is. Legalábbis a dolgok „történelmi” fejlődésének rendjében így van ez. Nem reális elgondolás ugyanis az, hogy a betegek könyvtárait egyszerűen a biblioterápia célkitűzésével szervezzék meg — amely esetben a könyvtár természetesen a pszichoterápia eszközeként a gyógyítás, a terápiás módszerek sorába kerülne.

*

A betegek könyvtárainak megszervezéséről és működtetéséről az utóbbi években lebonyolított felmérések és tanácskozások alapján kialakult a hazánkban követendő út fő irányja.

Ámbár elvi kérdés, mégis az a legfontosabb, hogy elismerjék: könyvtári ellátást kell biztosítani minden fekvőbeteg intézményben és szociális otthonban a betegek, illetve a gondozottak számára. E közművelődési jellegű könyvtárak kezelőinek, a könyvtárosoknak a betegágyhoz is el kell juttatniuk a könyveket azon kívül, hogy a nap meghatározott szakaszában az olvasó helyiségben a használók rendelkezésére állnak. Ahol nincsen szakszervezeti könyvtár, ott a betegek könyvtára az intézmény dolgozói számára is kölcsönözhet könyveket.

A megvalósítás útja

A betegkönyvtárak helyiségéről, berendezéséről és az alapállományról célszerű a fenntartó intézmény költségvetésében gondoskodni, de a továbbiakban e könyvtárak működtetését már olyan szervek végezzék, amelyeknek közművelődési könyvtárügyi tapasztalataik vannak. Budapesten ez a szerv az *Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének* központi könyvtára lehetne, míg vidéken ezt a munkát a megyei *közművelődési könyvtárakra* lehetne bízni. A működéshez szükséges pénz (a könyvtárosok fizetése, könyvbeszerzés stb.) ezeknek a működtető szerveknek állna a rendelkezésére.

Ez az elgondolás megfelel a külföldi gyakorlatnak is. A betegkönyvtárakat (ellentétben a szakkönyvtárakkal, amelyeknek a működése minden vonatkozásban az intézetek „belügye”) általában a közművelődési könyvtárügyi szervek működtetik — a fenntartó intézmény költségén.

A tanácskozásokon kialakultak bizonyos normatívák is a könyvállomány nagyságáról, valamint a könyvtáros szükségletéről. Eszerint az általános- és gyermekkorházakban *ágyanként számítva* 4 könyvre, a szanatóriumokban, ideg-, reuma-, ortopéd szakintézetekben 8 könyvre, a tbc gyógyintézetekben 12 könyvre volna szükség az induláshoz, míg az évi könyvvásárlás (ugyancsak ágyanként) 1,5—2 könyv lenne. Az elmeegógyintézetek és a fertőző kórházak, valamint egyéb speciális intézmények könyvtári ellátását nem a normatívák, hanem a szükségletek szerint kellene helyileg meghatározni.

Ami a könyvtárosok foglalkoztatását illeti, ezt a könyvek mennyisége határozná meg. 500 kötetig tiszteletdíjas, 501—1000 kötet között félfüggetlenített, 1001—2000 kötet között egy főfoglalkozású, 2001—5000 kötet között egy főfoglalkozású és egy félfüggetlenített, 5001—10 000 kötet között két főfoglalkozású és 10 000 kötet felett három főfoglalkozású könyvtáros alkalmazása volna szükséges.

Több szakaszban

Fentebb szóltunk a betegkönyvtári hálózat kialakításának gazdasági kihatásairól. Nyilvánvaló, hogy az imént vázolt elgondolásokat aligha lehet egycsapásra megvalósítani. Azonban lépésről lépésre haladva a cél elérhető, éspedig nem is nagyon hosszú idő alatt.

Mindenekelőtt azt kellene megvizsgálni, hogy azokban az intézményekben, amelyekben az Egészségügyi Minisztérium rendelkezése alapján betegek könyvtárainak kellene működniök, valójában mi a helyzet? Van-e kultúrfelelős, és hogyan kezeli a könyvtárat? Megfelel-e azoknak a feladatoknak, amelyekről fentebb szó esett? Az 1969-ben végzett felmérés alapján úgy érzem: nem lehetünk egészen nyugodtak. Legalább azt tartjuk meg és fejlesszük, ami már megvan, vagy megvolt.

Második lépésként a kis intézmények (szociális otthonok és a 150 ágynál kevessebbel rendelkező fekvőbeteg intézmények) ápoltságairól, gondozottairól lehetne gondoskodni — mert ez a legolcsóbb és a legegyszerűbb. Nem kellene mást tenni, mint hogy Budapesten a szakszervezet központi könyvtára, vidéken pedig a megyei, járási vagy városi közművelődési könyvtárak ún. letéti könyvállományt helyezzenek ki ezekbe az intézményekbe. Új könyvek beszerzésére ez esetben gyakorlatilag nincs is szükség. Az intézményekben pedig szerény tiszteletdíjért akár egy szociális gondozott, akár egy középkáder vagy tisztviselő vállalhatná a kölcsönzés lebonyolítását. A letéti állományt időnként cserélnék, felfrissítenék.

A harmadik lépés a másik „véglet”, az 500 ágynál nagyobb intézmények önálló betegkönyvtárainak a megszervezése volna az ismertett normatívák alapján. Azért javasoljuk harmadik lépésként ennek a kategóriának a megoldását, mert — ámbár ez látszik a legfontosabbnak — költségvetési előkészítéséhez kell 2—3 év.

És végül a negyedik lépésként a 151—500 ágyszám közötti intézményekben kellene megszervezni a betegkönyvtárakat: 600—2000 kötetnyi induló állományra és egy főfoglalkozású könyvtárosra lesz ehhez szükség intézményenként.

*

A betegek könyvtári ellátásának megoldása természetesen *állami feladat*, de — mint minden probléma megoldásában — ebben is nagy szerepe van az öntevékenységnek. Néhány dicséretes példa bizonyítja: egyes kórházak, összefogva tanácsi vagy szakszervezeti könyvtárakkal, megoldották valamilyen kezdeti formában a betegek könyvellátását. Most arra volna szükség, hogy menjenek a fejlődés, a várható intézkedések elébe és a lehetőségek szerint biztossítsák már a közeli jövőben a betegek szervezett könyvtári ellátását.

Székelly Sándor dr.

Könyvtárosok és pedagógusok

Évekkel ezelőtt izgalmas vita folyt a „Könyvtáros” hasábjain a területi gyermek-, ifjúsági és az iskolai könyvtárak feladatairól, munkamegosztási, illetve együttműködési kérdéseiről. Beszélgetések, viták, konferenciák eredményeképpen tisztulnak a nézetek, körülhatárolódnak a tevékenységi területek, lassanként kikristályosodnak a szervezeti és a módszertani feladatkörök. Ma már csak mosolygóni tudunk az olyan — megalapozatlan és túlzó — igényen, hogy a kerületi Szabó Ervin gyermekkönyvtárak szakszerűen leltározzák és katalogizálják a nem önálló vezetésű iskolai könyvtárak anyagát!

Más kérdés, hogy a feladatok megosztása hogyan valósul meg a gyakorlatban; s megint más — talán a legizgalmasabb — probléma, hogy könyvtárosok és pedagógusok hogyan működnek együtt — egyáltalán együttműködnek-e — a tanulóifjúság olvasóvá nevelése érdekében?

Ez alkalommal csupán a harmadik kérdéscsoporttal, annak is mindössze néhány — fővárosi viszonylatú — gyakorlati vetületével foglalkozunk. A legcélszerűbbnek tűnik, ha megvizsgáljuk: mit tesznek a kerületi könyvtárak e vonatkozásban, s hogyan reagálnak a pedagógusok a könyvtárak kezdeményezéseire. Szürke és unalmas statisztikai kimutatások mellőzésével, a teljességre törekvésre megközelítő igénye nélkül, csupán néhány *mintapélda* alapján érzékeltetjük a helyzetet.

44. sz. Szabó Ervin kerületi könyvtár, Kulich Gyula tér. Egész tanévben, tehát szept. 1-től júl. 1-ig szombaton (13—18) és vasárnap (9—13) is nyitva tartják az olvasótermet, elsősorban a tanulóifjúság érdekében. (Ez a nagyobb kerületi könyvtárakban már általános.) A tanév minden szerda délutánján a 2000 kötetes kézikönyvtárral felszerelt olvasóterem kizárólag az ifjúságé. Az ifjúsági felelős a tanulók rendelkezésére áll, megbeszéli a speciális igényeket, segít, tájékoztat, katalógushasználatra tanít, könyvet ajánl. Havonta egyszer „művelődési köri foglalkozás”-t tartanak az átiratkozott nyolcadikosoknak. Vitákkal, beszélgetésekkel fejlesztik kifejező-készségüket; igyekeznek előkészíteni őket a középiskolára. A beiratkozott 300 középiskolás közül mintegy 50—60 — hátrányos helyzetben levő — tanulóval foglalkoznak intenzívebben, segítik őket felvételi előkészületeikben. Propagandájuk részeként körlevelet küldtek a kerület valamennyi középiskolájának, amelyben tájékoztatták az igazgatókat a könyvtár ifjúsági szolgáltatásairól és az ezekkel kapcsolatos lehetőségekről.

A levélre szinte egyetlen iskola sem reagált, s a tanév folyamán csupán két gimnazista osztály látogatta meg szervezeten a könyvtárat.

37. sz. könyvtár, Török utca. A művelődési kör foglalkozásaiba elsősorban szakmunkástanulókat vontak be. „Olvassunk együtt!” címmel az 1969/70-es tanévben *Mikó Zoltán* 16 foglalkozást tartott a fiataloknak. Átlagban 40—60 fő vett részt rendszeresen a könyvdélutánokon, közülük 10—15 tanuló szorgalmas látogatója lett a könyvtárnak. Játékos, rejtélyes, vonzó foglalkozásokon ismerkedhettek meg a vendékek Tamási Áron, Rideg Sándor, Nagy Lajos, Karinthy Frigyes, Simon István (stb.) műveinek egy-egy „könnyen befogadható” részletével, amely fölkelthette érdeklődésüket az olvasás iránt.

Figyelemre méltó, hogy ebben az esetben a pedagógusok jelentkeztek az igénnyel. „A gyerekek nem szagolnak a könyvhöz, mit csináljunk?” A Korvin Ottó Szakmunkástanuló Intézet segítséget kért a könyvtártól. S minden összefüggésben jelen voltak az intézet érdekelt pedagógusai is!

35. sz. könyvtár, Soroksár. A művelődési ház klubtermében — tizenkét eszten-deje! — minden szerda délután, „művelődési kör” névvel, ugyancsak *Mikó Zoltán* irányításával, ifjúsági összefüggésben tartanak. Jelenleg a „negyedik generáció” élvezi a könyvtár nyújtotta lehetőségeket. Veres Péter, Szabó Pál, Váci Mihály, Radnai Béla pszichológus, Vass Lajos karnagy és mások, jöttek ki ide az évek során — nem előadást tartani, hanem nagyon okosan: — „beszélgetni” a túlnyomórészt munkás-és parasztszármazású fiatalokkal.

48. sz. könyvtár, Üllői úti lakótelep. Először itt is „klubfoglalkozás”-sal kezdték, száz főnyi klubtagsággal. „Kizáró” jellege miatt azonban (1100 fiatal olvasója van a könyvtárnak) megszüntették ezt a formát. 1967-ben felmérést végeztek 400 tizen-

éves korú fiatalnál, ennek alapján új variációkkal kísérleteznek. 1969-től minden szerda délután 5—9-ig az *egész könyvtár* az ifjúság rendelkezésére áll! Hogy a látogatottságot fokozzák, az új kezdeményezésekről sokszorosított körlevélben tájékoztatták a telepi szülőket. (S az iskolákat is!) Rövid kivonat a találó levélből:

Kedves Szülő!

Középiskolás gyermeke könyvtárunk olvasója... Tájékoztatásul közöljük azokat a lehetőségeket, amelyeket könyvtárunk nyújthat.

1. Szombat délután 6-ig és vasárnap 9—13 óra között elsősorban azért tartjuk nyitva könyvtárunk olvasótermét, hogy a tanulóifjúság, így az Ön gyermeke is, itt készülhessen a hétfői napra, vizsgára vagy a dolgozatrásra. Úgy gondoljuk, hogy a telep kis lakási gondot okoznak vasárnap délelőtt, amikor az egész család otthon van... nálunk viszont ideális feltételek vannak a tanulásra.

2. A középiskolai kötelező olvasmányok maximális példányszámban megtalálhatók könyvtárunkban...

3. Szerda este csak fiatal olvasóinknak tartjuk nyitva könyvtárunkat (5 és 9 között), s előadásokkal, vitákkal segítjük műveltségük növelését, a vizsgákra való felkészülést...

4. Ezen túl is természetesen bármikor segítséget nyújtunk diákolvasóinknak a felkészülésben... (Stb.)

a 48. sz. Sz. E. K. kollektívájá

Az úgynevezett „ifjúsági kölcsönzés” keretében kötetlen és kötött klubfoglalkozások várják a fiatalokat. A kötetlenség különféle szellemi játékokat, sakkot, magnozást stb. jelent; a kötöttség előadásokat, vitákat, beszélgetéseket, versmondást stb. Az előadásokkal és vitákkal kifejezetten az iskolai oktatómunkát akarják segíteni, bővíteni. A készülétlenség kiküszöbölésére kb. 500 példányban sokszorosították és kiosztják az előadások tervezetét, s minden előadásra *névvel* ellátott *jelentkezést kérnek*. Íme, az 1969/70-es tanévre szóló terv:

I. A XX. század irodalma. 5 előadás. a) A Nyugat kora, b) Mai magyar irodalom, c) Amerikai irodalom, d) Haladó nyugati irodalom, e) Szovjet irodalom.

II. Jövők az univerzum. 4 előadás az űrhajózás, a csillagászat és a sci-fi témaköréből.

III. Művészeti és irodalmi stílusirányzatok. 5 előadás.

IV. Komolyzenei lemezek, előadásokkal.

V. Könnyűzenei lemezek, előadásokkal.

VI. Korunk nagy problémái. Aktuális politikai, filozófiai előadások és viták.

VII. Fejtörőjátékok, szellemi vetélkedők, sakkversenyek.

Egy-egy fiatal természetesen több témára is jelentkezhet. A jelentkezőknek kb. egy hónappal az előadás előtt 4—5 oldalas (!) ajánló bibliográfiát adnak, amelyben az analitikus katalógus utalásai is szerepelnek.

A részletes programot a könyvtár az érdekelt középiskoláknak is megküldte. Nem kapott rá választ.

Sokáig folytathatnánk még azoknak a kerületi könyvtáraknak a felsorolását, amelyek gazdag, ötletes, tartalmas programokkal igyekeznek segíteni a tanulók munkáját. Am e néhány példa is szemléletesen bizonyítja, hogy a Szabó Ervin Könyvtár hálózata őszintén buzgólkodik az ifjúság olvasóvá nevelésén.

Hogyan fogadja mindezt az ifjúság? Igénybe veszi-e a szolgáltatásokat, látogatja-e a kerületi könyvtárakat? Vallassuk meg a statisztikát, beszéljenek a számok!

Az olvasólétszám alakulása a kerületi könyvtárakban:

	Összes olvasó	Serdülők	Százalék
1958:	91 000	11 712	12,9%
1959:	126 477	16 060	12,7%
1964:	160 964	26 885	16,7%
1969:	167 490	33 955	20,3%

Örvendetes táblázat! Az olvasólétszám növekedésén belül a serdülő ifjúság (15—18 évesek) százalékos aránya csaknem a kétszeresére nőtt egy évtized alatt. Egyesek ugyan a Ratkó-hullámban vélik föllelni a növekedés okát, de még ha így is lenne, akkor sem tehetünk negatív előjelet a számok elé!

Tény tehát, hogy a kerületi könyvtárak erőfeszítései nem hiábavalóak, az ifjúság felismerte a könyvtárakban rejlő önképzési lehetőségeket, s él is velük.

Felvetődik azonban a kérdés, mennyire élnek a könyvtárak adta lehetőségekkel a pedagógusok, felhasználják-e oktató-nevelőmunkájukban a legfőbb könyvforrást, a könyvtárt?

„A pedagógusok nem válaszolnak!” Szomorúan hallottuk ezt a refrénként visszatérő kijelentést vizsgálódásaink során, s ezt látszik igazolni a feltárt példák egyike-másika is. Az iskolák többnyire nem válaszolnak az együttműködési ajánlatokra; a

könyvtárossal csak kutyafuttában, kényszeredetten („lenézően”?) tárgyalnak; az oktatómunkát kibővítő foglalkozásokra nem hozzák, nem küldik el tanítványaikat; nem szerveznek könyvtárlátogatásokat. S a legsúlyosabb vád: a pedagógusok maguk sem látogatják kellő mértékben a könyvtárat!

Hogy megpróbáljuk eloszlatni a félreértések és hamis vádaskodások ködét, vizsgáljuk meg ez utóbbi tételt!

Budapesten 1969-ben 2916 pedagógus (az olvasók 1,8%-a) látogatta a kerületi könyvtárakat. Ez a szám a központba és a speciális zenei könyvtárba beiratkozott pedagógusokkal együtt 3697-re (2,9%) módosul.

Kevés ez vagy sok?

Az olvasók létszámához viszonyítva kevésnek tűnik. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a Budapesten működő mintegy 14 000 pedagógus a lakosságnak csupán 0,7%-át adja, s a lakosság kb. 9%-os könyvtári részvételével szemben a pedagógusoknak megközelítően 27%-a veszi igénybe a fővárosi könyvtári hálózatot, akkor az elharmadított ítéletet némiképpen módosítani kell! Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a tudományos nagykönyvtárak látogatói és a könyvüzletek vevői között igen sok a pedagógus. A tanárok rendelkezésére állnak mindezek felül a testületi, az iskolai, a nevelőintézeti, diákotthoni könyvtárak is. Igen sok a pedagógus házaspár is, s ha csak egyikük könyvtári tag, ez máris megdupláz bizonyos hányadot.

Mégis — tartózkodva ugyan a szélsőséges ítéletalkotástól — igazat kell adnunk a könyvtárosok hiányérzetének. Amíg ugyanis más foglalkozási ágakban a könyv nem föltétlen létszükséglet, addig a jó és korszerű oktató-nevelőmunka nem képzelhető el rendszeres könyvtárlátogatás, elmélyült és szakadatlan önképzés nélkül. Másrészt: semmilyen házi, iskolai, intézeti könyvtár nem nyújthatja azt, amit egy 20—40 000 kötetes kerületi könyvtár adhat, amely lényegében majdnem hiánytalanul beszerzi és tárolja az értékesebb kurrens irodalmat.

Más kérdés — s itt kanyarodunk vissza fő témánkhoz —, hogy mennyire használják fel a pedagógusok oktató-nevelőmunkájuk horizontjának kitágítására a könyvtárat? Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy ebben a vonatkozásban még számos probléma vár megoldásra!

Alapvető kívánalomnak tűnik, hogy az oktatómunka ne csak a tankönyvekre alapozódjék, hanem könyvcentrikusabbá váljék! Az irodalomtanárok még csak-csak felhívják tanulóik figyelmét a szaktárgyi irodalomra, de más szaktanárok nagyon ritkán. Pedig a területi könyvtárak kiváló szaktárgyi bibliográfiákkal és vonzó szaktárgyi anyaggal rendelkeznek, amelyek felhasználásával mind a tanár, mind tanítványa gyorsabban haladhatna előre.

Fölöttébb hasznos lenne, ha az osztályfőnökök évenként egyszer — de legalább az első osztályban — meglátogatnák tanulócsoportjukkal a könyvtárat: megtanítanák tanítványaikat a könyvtár kezelésére, ismertetnék velük a könyvtár nyújtotta lehetőségeket. Az sem ártana, ha szülői értekezleteken is elhangzana egy-két gondolat az olvasás, a könyvtárhasználat nélkülözhetetlen fontosságáról.

A nagyobb könyvtárak költségvetési kerete lehetővé teszi, hogy neves, sőt tudós előadókat hívjanak meg egy-egy témakör — esetleg sorozatszerű — feldolgozására. Ezzel a könyvtárak értékes támogatást tudnak nyújtani a tanároknak és a diákoknak az érettségi vizsga B-tételeinek kidolgozásához. Elképzelhető az is, hogy bizonyos speciális szakköröket — amelyeknek iskolán belüli működésére nincs lehetőség — a könyvtárban szervezzenek meg.

Annak a pedagógusnak pedig, aki egyszer belekóstolt a kerületi könyvtárakban található analitikus katalógusba, nem kell bizonygatni, hogy rugalmas, a korral lépést tartó nevelőmunkát nehéz e katalógus segítsége nélkül elképzelni!

Előfordul némelykor, hogy a gazdag anyaggal, hozzáértő önálló könyvtárosokkal rendelkező és jól működő iskolai könyvtár munkáját féltik a városi könyvtár „konkurenciájától”. Ha az iskolai könyvtár képes a magas szintű olvasó-nevelő munka koncentrálására, akkor nincs baj! Ám a legjobban felszerelt iskolai könyvtár is csak átmeneti állomás lehet a sokkal nagyobb lehetőségeket nyújtó közművelődési könyvtárakhoz vezető úton.

Ideje lenne végre, hogy a pedagógusok felismerjék a könyvtárosokban segítő társaikat, ugyanazon célért tevékenykedő — s ma már egyetemet végzett, pedagógiaiilag is képzett — nevelőpartnereiket!

A könyvtárosok lényegében az együttműködés bármilyen viszonylatára készen állnak.

A pedagógusokon a sor, hogy — tanítványaik jobb előmenetele érdekében — felhasználják a kínálózó gazdag lehetőségeket!

Győri György

Műhely és szerszám

Tanár vagyok egy vidéki középiskolában, a vásárosnaményi II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban. Tanár vagyok, de népművelőnek vallom magam. Most tanárként és népművelőként szeretnék vallani arról, hogy a *könyvtárat a közművelődési munka alapintézményének tartom*, mert annak ismertem meg iskolám és a Vásárosnaményi Járási Könyvtár közös munkájának példáján.

A jól válogatott könyvanyag, a világosan és áttekinthetően elrendezett kézikönyvtár s a megfelelően felszerelt olvasóterem egyaránt az érdeklődés felkeltésének eszközei, amelyek használata a szórakozáson, művelődésen kívül a tudományos tájékozódáshoz, esetleg alkotó tevékenységhez is vezethet. Ebben előfeltételnek látom a könyvismeret terjesztését s a könyvtárismeretre nevelést. *Iskolánkban rendszeresen tanítjuk a könyvtárosok közreműködésével a könyvtárhasználat ismeretét* a zömmel faluból bekerült középiskolás diákjainknak, újabban a helyi KISZ-alapszervezet tagjainak, a felnőtt levelező hallgatóknak s mindenkinek, akinek az érdeklődését ilyen irányban fel lehet kelteni.

Irodalomóra a könyvtárban

Pár éve a vásárosnaményi II. Rákóczi Ferenc Gimnázium tanulóinak a járási könyvtár olvasótermében rendszeresen tartunk irodalom és történelem órákat, vagy éppen az érdeklődést felkelteni szándékozó bevezető órákat egy-egy nagyobb témakörön belül. Ne gondolja senki, hogy a könyvtárban tartott órák esetében egyszerűen csak helyváltoztatásról van szó. Visszaélni az embernek magát letűn: korokba, s felidézni, élővé, maivá tenni a múltat s a múlt nagy tanulságait, erre nagyon alkalmas milió a könyvtár olvasóterme s szabadpolcos rendszere. Továbbá *elhitetni és elfogadtatni a ifjúsággal, hogy nagyon kevés az a művelődési anyag, amit a tankönyvekben talál*; s hogy ezt kiegészíteni már csak öntevékenyen lehet, azt hiszem, erre nagyon jó nevelésszükség a katalógus és a bibliográfiák használatának, vagyis a könyvtárhasználati ismereteknek gyakorlati tanítása.

Ilyen órák után mindig könyvekkel a kézben, s ami számomra ennél is több, könyv iránti igénnyel távozik az ifjúság a könyvtárból, hogy oda már önként, saját elhatározásából újra meg újra visszatérjen. Megismerkedni a katalógus rendszerrel, majd egy adott témához megkeresni a legmegfelelőbbnek látszó irodalmat; ehhez tudni azt, hogyan kell kezelni a bibliográfiákat és hol található; versenyt rendezni, és közben alaposan megismerni a könyvtár valamennyi termét, polcait és könyvvállományát, nagyon jó és izgalmas dolog. Így válik *műhellyé a könyvtár és szerszámmá a könyv*.

Könyvtár az osztályban

Gimnáziumunk (98 százalékban munkás és paraszt származású és nagyrészt hátrányos helyzetű tanulók!) egyik tantermében osztálykönyvtárt létesítettünk. A könyvvállomány nem haladja meg a 100 kötetet. Van „könyvtárvezető” és két állománycserélő könyvtáros, kik kéthetente cserélik és frissítik az anyagot s készítik elő a várható szükségletnek megfelelő állományt. Az anyag egy része kézikönyvből áll, lexikonokból, összefoglaló művekből és szótárakból. Néhány folyóirat is megtalálható. A 17–18 éves fiatalok büszkén végzik a tiszteletbeli könyvtárosi megbízást.

Az osztálykönyvtár fellendítette az iskolai olvasómozgalmat is. Most nem kezd vitába azokkal, akik azt mondják, hogy minek az osztálykönyvtár, amikor az iskolának van saját könyvtára, sőt könyvtáros tanár is, és nincs messze a járási könyvtár sem. *Ha egyszer látnák, hogy órák közben hogyan mennek a tanulók a szekrényhez s veszik ki a lexikonokat, szótárakat és keresik ki belőlük a számukra ismeretlen fogalmak jelentését, s illesztik azt az ismeretszerzés folyamatába; hogyan kapnak indítást, hogy az osztálykönyvtárban meg nem talált irodalomért elmenjenek az iskolai vagy méginkább a járási könyvtárba, akkor bizonyosan egyetértésem velem, hogy nagy hálával gondolok azokra a könyvtárosokra, akik egyéb nehéz és sokoldalú munkájuk közben e kezdeményezés lelkes támogatói lettek.*

Egyébként az ifjú olvasó a járási könyvtártól, ha kéri, nemcsak olvasójegyet kap, hanem egy kis tasakot is, abban üres könyvkártyákat, hogy azokra rávezethesse az általa olvasott könyv címadatait, s a hátsó oldalra feljegyezze azokat a gondolatokat, amiket az olvasottakkal kapcsolatban meg akar beszélni a könyvtárosokkal

(természetesen az oldalszámot szintén feljegyezve, mintegy felkészülve ezzel az igényes adatgyűjtésre is), vagy az e célból felkért szakemberekkel, nem egy esetben író-olvasó találkozó keretében. Magam is gyakorta vagyok szaktanácsadó ilyen esetekben, s számomra is gyönyörűség az ifjú olvasók által felfedezett és összegyűjtött sok szép gondolat vagy mondás meghallgatása.

A felnőttek olvasóvá nevelése

A járási könyvtárral kialakított sokoldalú kapcsolatunknak mind eredményesebb területévé válik a felnőtt, levelező hallgatók olvasóvá nevelése. Csaknem egy éve minden hétfőn azonos időpontban a könyvtár olvasótermében könyvismertetéssel egybekötött korrepetálást tartunk.

A gyakorlat azt bizonyítja, hogy az egyébként művelődni akaró (éppen ezért felnőttként is iskolába járó) embereket is hozzá kell segíteni ahhoz, hogy alkalmazni és használni tudják az önművelés e nagyszerű lehetőségét, legyen könyvtárismeretük és szerszámmá válják kezükben a könyv. A tapasztalatok szerint egyre otthonosabban érzik magukat a könyvtárban felnőtt tanulóink, akik nemcsak beiratkoznak oda, hanem valamennyien rendszeres kölcsönzőkké is válnak. Az olvasótermi tájékoztató szolgálatot pedig csaknem valamennyi tárgykörben igénybe veszik. Számukra tehát így válik a könyvtár műhelyé.

Összegezve a tapasztalatokat, bátran elmondhatom, hogy távol az ország szívéből, túl a vidéki városok vonzáskörén is, a közös kezdeményezés hasznos eredményeket hozott és a kölcsönös kapcsolatban egyaránt nyert az iskola és a könyvtár.

Dr. Gyarmathy Zsigmond

Gyermekkönyvtáros továbbképző tanfolyam

A gyermekkönyvtárak jelentősége korrunkban rohamosan növekszik. A 6—14 éves kor nemcsak a felnőtt társadalom olvasási kultúrájának fejlődése szempontjából alapozó jelentőségű, hanem azért is, mivel a nevelői ráhatások teljes rendszere ekkor alapozza meg a későbbi személyiséget, a társadalmi munkamegosztásba való beilleszkedést, s elősegíti a pályaválasztás eldöntéséhez a hajlamok és az érdeklődés kirajzolását.

A gyermekkönyvtáraknak és különösen a könyvtárosoknak növekedik a szerepük a nevelésben. Csupán két fontos tényező kiragadásával is bizonyítható ez az állítás: a közoktatás fokozatosan, következetesen halad előre az önálló ismeretszerzés módszereinek bevezetésében; mind jobban szerveződik az ún. „hátrányos helyzetű” tanulók segítése képességeik kibontakoztatásában és ezzel továbbtanulásukban. Mindkét vonatkozásban fontos feladatok várnak a könyvtárakra.

A követelményekhez képest elmaradott gyermekkönyvtárügy fejlesztése tehát nemcsak a könyvtárpolitikának, hanem a közoktatás- és neveléspolitikának is egyik igen fontos problémája, amely sürgeti a megoldást.

Saját portánkon belül maradván önkritikusan meg kell állapítanunk, hogy a jelenleg már működő gyermekkönyvtárak és önálló gyermekrészelek könyvtárosait

— kevés kivétellel — eddig sem a könyvtárosi alapképzettség megszerzése (a felső- és középszintű szakképzést egyaránt elmarasztalva), sem a továbbképzés során nem készítettük fel kellően erre a sokoldalú, felelősségteljes és magas színvonalú ismereteket igénylő munkára.

A gyermekkönyvtárak szerepe és főleg tevékenységének határfoka az intézményes és családi nevelés rendszerében jórészt a gyermekkönyvtárosok személyiségén, felkészültségén múlik. Ennek felismerése tette szükségessé, és a Művelődésügyi Minisztérium költségvetési támogatása tette lehetővé, hogy 1970-ben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ országosan meghirdesse az első magas színvonalú egyéves gyermekkönyvtáros továbbképző tanfolyamot azok számára, akik már — legalább középszinten — könyvtárosi szakképzettséggel rendelkeznek.

A továbbképző tanfolyam legfőbb célkitűzése, hogy a gyermekkönyvtárosok elsajátítsák mindazokat a fejlődés- és olvasáslélektani, pedagógiai, szociológiai, gyermekirodalmi ismereteket, amelyeknek birtokában felkészülten foglalkozhatnak majd ezzel a nagyon fogékony, és bonyolult tulajdonságokkal rendelkező korosztállyal; ismerjék a közoktatás és köznevelés korszerű irányzatait, és hatékonyan tudjanak bekapcsolódni sajátos

A Veszprémi Járási Könyvtár (Balatonalmádi) gyermekrészlege (Takács Imre felv.)

könyvtári eszközeikkel az intézményes és családi nevelés rendszerébe.

A tanfolyamot az ismertetett célokhoz igazodva készítettük elő és szerveztük meg. Tartalmilag három részre tagoltuk:

— pszichológiai, pedagógiai, szociológiai ismeretek;

— a gyermekirodalomra vonatkozó ismeretek;

— a gyermekkönyvtári munka sajátos módszerei.

Az előkészítés során az egyes témák legjobb ismerőivel a könyvtári munka nézőpontjából dolgoztattuk ki a rokontudományok ismeretanyagát. Előadóként olyan szakembereket kértünk fel, akik az adott tudományok korszerű problematikájának feltárásával képesek megvilágítani a gyermekkönyvtárosok számára a helyes utat, amelyen eljuthatnak a tőlük társadalmilag elvárt funkciók teljesítéséhez.

E korszerű gyermekkönyvtári funkciók ellátásához kezdeményezett, a hazai és nemzetközi gyakorlatban eredményesnek ítélt munkamódszerek széles áttekintésével zárjuk a tanfolyam „tananyagát”.

Az előadásokon és a szakirodalom útján szerzett új ismereteket a tanfolyam hallgatói konzultációkon és szemináriumokon vetik össze eddigi gyakorlatukkal, tapasztalataikkal.

Az egyéves tanfolyam levelező jellegű, a részvétel ingyenes. Havonta 3 egésznapos konferencia formájában szerveztük meg. A hallgatók a tanfolyam három részéből külön-külön vizsgáznak és egy szabadon választott témából a tanfolyam végéig szakdolgozatot készítenek. A vizsgák eredménye és a szakdolgozat minősítése alapján bizonyítványt kapnak.

A meghirdetett tanfolyam iránt ország-szerte igen nagy volt az érdeklődés. A megyei, városi, illetve járási könyvtárak készséggel vállalták az áldozatot, amely egyrészt a tanfolyamra jelentkezett gyermekkönyvtárosok kiküldetési költségeinek fedezését jelenti, másrészt azt, hogy a tanfolyamon részt vevő munkatársak munkaidő kiesését pótolni kell.

A tanfolyam 49 hallgatóval indult. Sok jelentkezőt azért kellett elutasítanunk, mert még nem rendelkeztek könyvtárosi szakképesítéssel. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a hallgatók komoly tanulni akarással jöttek a tanfolyamra, attól sokat várnak és ha ebben nem csatlódnak — mi rajta leszünk, hogy a kezdeti magas színvonalat végig megtartsuk —, akkor a követelményektől sem riadnak vissza, és sikerrel helyt állnak majd nemcsak a vizsgákon, hanem ami ennél fontosabb, későbbi munkájukban is.

Vadász Ferencné

Válogatás a szabadpolcról

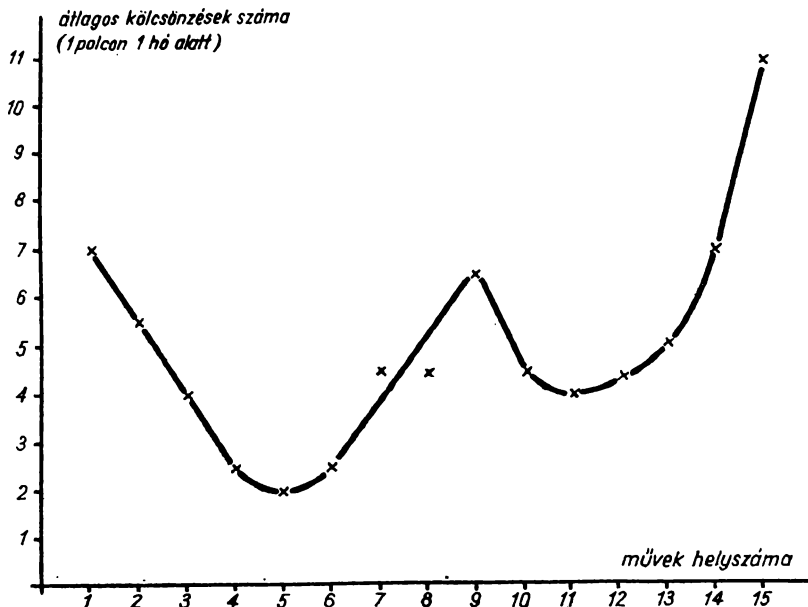
Korunk egyik legfontosabb pedagógiai alapelve az öntevékenység, az aktivitás. Hazai közművelődési könyvtáraink hozzávetőlegesen 10 éve — éppen a szabadpolcos rendszerre való áttéréssel, a könyvek közötti szabad válogatás, fontolgatás, a könyvekkel való ismerkedés lehetőségének megteremtésével — ösztönzéseket adnak a könyvtárakba belépő, itt nézegető, keresgélő olvasóknak szellemi aktivitásuk gyakorlásához, ítéleteik fejlesztéséhez. Az olvasók többsége rendszerint határozott kívánások, pontos címek nélkül érkezik, tehát azonnal elkezd nézelődni, keresgélni. De akik meghatározott művekért jöttek, azok sem távoznak a keresett mű megtalálása után rögtön, hanem meg-megakad a szemük egy címen, egy szerző nevén, vagy csak egy színes könyvgerincen, amely a könyv kézbevitelére készíti őket. Vagyis ők is nézelődnek, válogatnak. Hogyan történik ez a válogatás?

Legfontosabb kritériumait az olvasó érdeklődésében, képzettségében, céljaiban, aktuális problémáiban lelhetjük fel. A válogatás alapelveit tehát az egyénben kell keresnünk. Mégis felvetődik a kérdés: Nincsenek-e többé-kevésbé mindenkire érvényes törvényszerűségei a szabadpolcra való könyvkiválasztásnak? Erre a kérdésre kerestük a választ bizonyos megfigyelésekkel, mérésekkel, amelyeket a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 4-es, 6-os és 43-as kerületi könyvtáraiban, valamint a Mosonmagyaróvári Járási Könyvtárban végeztünk.

A figyelem lélektanának alapvető tényeit ismerve magabiztosan állíthatjuk, hogy a könyvtári szabadpolcon sorakozó könyvek — csak az állványon elfoglalt helyüktől függően — nem egyforma eséllyel számíthatnak arra, hogy a könyvtár látogatója a polcon végigpillantva, szerzőjüket és címüket elolvastva kézbevegye és kikölcsönözze őket.

Kiemelés, de hol?

A figyelem felkeltésének egyik legáltalánosabban ismert módja a változatos-ságra való törekvés. Ha a monoton, egyhangú érzékelési mezőben (könyvek hosszu sora) valamilyen minőségi változást hozunk létre, ez feltétlenül a szemlélő odafordulását, figyelmének pillanatnyi felébredését eredményezi. Egy-egy lapjával kifelé for-

dított könyv az érzékleti mező hirtelen megváltozását jelenti, s ezzel magára vonja az ide-oda tekingető, határozatlan olvasó pillantását.

Méréseink szerint ezek a feltartóztathatatlanul odatévedő pillantások a megfigyelt könyvek kölcsönzését 2 hónap alatt kétszeresére, háromszorosára növelték, bár előfordulnak kivételek is.

Ezek után vizsgáljuk meg egy szemmagasságban, tehát az átlagosnál valamivel jobb helyzetben levő polc forgalmát.

Van-e valamilyen összefüggés a könyv polcon elfoglalt helye és kölcsönzési forgalma között általában, tehát szerzőjétől és címétől függetlenül?

Két nagyforgalmú Szabó Ervin kerületi könyvtár, a 4-es és a 6-os 3—3 véletlenül szerűen kiválasztott polcának forgalmát figyeltük 2—2 hónapig.

A megfigyelést végző könyvtáros naponta többször ellenőrizte a gondjaira bízott polcot: vittek-e onnan könyvet, és szükség szerint pótolta a hiányzó műveket. Legfontosabb feladata azonban a kikölcsönözött mű — a polcon balról jobbra számlálva — elfoglalt helyszámának megállapítása volt. Megfigyeléseink során egyébként nem a kötetek, hanem a művek számát vettük figyelembe. Így szerepelt csak 15 mű egy-egy polcon az átlagos 20—25—30-as kötetszámmal szemben.

Az eredmények tanúsága szerint a könyv polcon belül elfoglalt helyzete bizonyos esélyeket jelent a gyakoribb kölcsönzésre, attól függően, hogy az adott mű a polc legelején, legvégén, vagy éppen a közöttük levő „holttér”-ben áll-e.

A legtöbbször a 15-ös és a 14-es, azaz sor legvégén álló műveket kölcsönözték, őket követte a sor legelején álló 1-es, ezt pedig a sor közepén elhelyezkedő 9-es. Viszont a legkisebb forgalma a 4-es, az 5-ös, a 6-os és a 11-es helyen álló műveknek volt, tehát azoknak, amelyek az említett „holttér”-ben „bújtak meg”. A kölcsönzések számának és a művek helyszámának összefüggését koordináta rendszerben vizsgálva olyan görbét kapunk, amely megmutatja: az említett „kedvező”, illetve „hátrányos” helyek felé közeledve nő, illetve csökken a kölcsönzések száma, s a legjobb négy helyen levők háromszor nagyobb eséllyel várják az olvasót, mint a legrosszabb négy hely birtokosa. 7,7 kölcsönzés aránylik a 2,7-hez (15., 14., 1., 9. szemben a 4., 5., 6., 11. helyen állókkal).

Görbénk segítségével a figyelem egyik alapvető, sajátosan könyvtári körülmények között megnyilvánuló törvényét sikerült megragadnunk.

Amikor egy ingersorral kerülünk szembe (tekintetünk, szemünk végigszalad a polcon) figyelmünk nagy valószínűséggel kiemeli a sorból annak elejét, végét és közepét, míg a közbeeső helyeken levő elemeket nem észleljük, nem veszünk róluk tudomást.

Legelső és legfelső polc

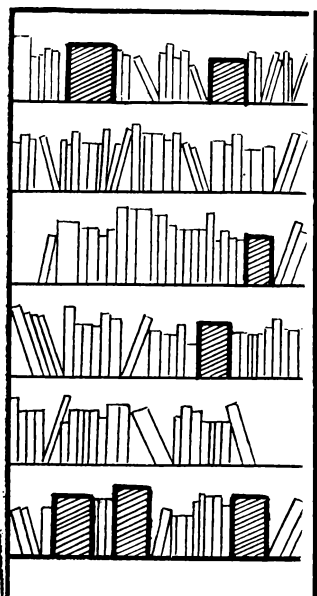
Álló helyzetben a férfiak átlagos szemmagassága 165, a nőké 150 cm, ülve 80, illetve 74 cm (a szék fölött), ugyanakkor az átlagos könyvtári állványok legfelső polca 180—200 cm magasan, a legelső pedig 10—20—30 cm-re van a talaj szintjétől. A legfelső sor tehát a szemmagasságtól 40—50, a legelső pedig (csak 30 cm magas széket számítva) 70—90 cm távolságra van. Szemben a szóban forgó helyzetben legkedvezőbb 35—45 cm-es távolsággal.

Mindebből az következik, hogy a szem síkjától legtávolabb eső polcokon levő könyveket (különösen a legelső sorokban) kevesebben és ritkábban veszik észre és kölcsönzik, mint az állvány más helyein levő, a szemmagassághoz közelebb elhelyezett könyveket.

E hátrány ellensúlyozására tettünk kísérletet, amikor kéthónapi megfigyelés után (2—2 legelső és legfelső polc kölcsönzési forgalmát figyeltük) a könyvek egy részét — a kérdéses polcoknak több mint a felén — kiállításszerűen, lapjával kifelé fordítva helyeztük el. Természetesen lehetőleg olyan példányokat, amelyek címlapján jól olvasható volt a szerző neve és a cím. Ilyen módon az olvasó különösebb erőlködés és kényelmetlen, feszélyező testhelyzetek felvétele nélkül is képes volt tájékozódni. Ezek után ugyancsak két hónapig jegyeztük az átrendezett polcok kölcsönzési forgalmát.

Mérési eredményeinket összevetve megállapíthattuk: az első szakaszban a 4 polcra összesen 68 kötetet kölcsönöztek, míg a második megfigyelési ciklusban (átrendezett polcok!) 105 kölcsönzést regisztráltunk. Százalékosan kifejezve: a kölcsönzés száma 54⁰/₀-kal emelkedett.

Még nagyobb különbség mutatkozik, ha csak a legelső polcok forgalmának emelkedését vizsgálják. Itt ugyanis 27 kötetrel (I. szakasz) szemben 48 kötet (II. szakasz) áll. A növekedés 77⁰/₀-os.

Ez a javulás is igazolja, hogy a legalsó polc van a legrosszabb helyzetben, ti. a szem magasságától a legtávolabb.

Különösen fontos tehát a legalsó polcokon a könyvek kiemelése elsősorban ott, ahol nincs kis szék az állványok közelében, amelyen helyet foglalva közelebről lehet szemügyre venni a legalsó polc könyveit.

Összefoglalva: A könyvek kiemelésével változatossá tehetjük a könyvek sorait a polcokon. A változatossá tétel azonban csak akkor lehet sikeres, ha nem idézünk elő monotoníát a kiemelésekkel. Ha például minden polcon van két kiemelt könyv a sor bal szélén, akkor ezt az olvasó megszokja, s így elmarad a kiemelés figyelemfelkeltő hatása. A zsúfolt, gyakori kiemelések egyébként is könnyen a rendetlenség kellemetlen érzetét kelthetik a látogatóban, s ezzel vonzás helyett inkább taszítják figyelmét, érdeklődését.

A kiemeléseket elsősorban a hátrányos helyzet ki egyenlítésére használjuk, mégpedig

1. A polcok harmadolási pontjai körül (eleje, vége, a közepe közötti 2 holttérben);

2. a szem magasságától távolabb eső polcokon, különösen a legalsó polcon.

Legfontosabb célunk a változatosság megteremtése, tehát a kiemeléssel ne statikus, merev struktúrát, hanem mozgó, változó külsőt igyekezzünk alkotni. S attól ezekben a műveletekben, nem túl direkt módon, a

sem kell visszariadnunk, ha könyvtáros értékrendje is tükröződik.

A fentiek akkor látszanak majd többnek, mint az olvasó kisszerű manipulálásának, ha a gyakorló könyvtárosok tapasztalataikra gondolva megkísérlik számbavenni, hogy a könyvtárakban megfordulók hány százaléka érkezik határozott cél, könyvcím nélkül, hogy újabb „falatot harapjon” a kultúra írott világából.

Ugyancsak fokozott haszonnal kamatoztathatjuk ilyen irányú tudásunkat, ha bizonyos országos vagy helyi megmozdulások alkalmából egy adott témában az átlagosnál erősebb érdeklődést szeretnénk kiváltani.

Nagy Attila

IGY ÉLÜNK... címmel ajánló bibliográfiát kapott szerkesztőségünk mai életünk irodalmi ábrázolásáról. A Fodor Istvánné által összeállított füzet válogatása kitűnő, annotációi tartalmasak, a kiadványnak célszerű a formája és izléses a fedőlapja. Néhány észrevételt mégis kell tennünk. Jó például, hogy a bibliográfia idézeteket közöl Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Nagy László, Rákos Sándor, Simon István és Tamási Lajos egy-egy szép verséből, de miért nem közli ugyanakkor, hogy a jelzett vers a költő melyik kötetében található. Miért hiányzanak Fejes Endre, Kertész Ákos, Raffai Sarolta, Sánta Ferenc és Szabó Magda regényeinek annotációja előtt a nélkülözhetetlen bibliográfiai adatok? Ahányszor szerepel a Szépirodalmi Könyvkiadó neve, annyiféle a rövidítése. És nem található meg a füzetben a kiadó neve. A postai borítékról megtudtuk, hogy a kiadványt az Egyesült Villamosgépgyárban adták fel. E szerint a bibliográfiát az üzem könyvtárában készíthették. Nem lett volna célszerű a könyvekkel együtt az üzem könyvtárát is népszerűsíteni?

KÖNYV ÉS NYARALÁS című riportomban (Könyvtáros, 1970. 9. sz.) elmarasztaltam a VII. kerületi napközis tábort, mert nem találtam kielégítőnek az ott folyó olvasó-nevelő munkát. Hackl Ambrus táborigazgató most arról értesít, hogy a táborban 459 kötetes könyvtár működött, s a rajok minden hétfőn friss könyvellátmányt kaptak. Levelében részletezi a tábor sokoldalú kulturális életét is.

Örömmel közlöm a helyesbítő adatokat, mert a kölcsönös félreértés okainak boncolgatásánál lényegesebbnek tartom azt az örömdetes tényt, hogy a VII. kerületi táborban — a levélíró szerint — végül is értékes és tartalmas kulturális nevelőmunka folyt.

Győri György

könyvtáros

TARTALOMJEGYZÉK AZ 1970. ÉVRE. (20. ÉVFOLYAM)

I. KÖNYVTÁRÜGY

1. KÖNYVTÁRPOLITIKA, A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÍTÁSA

ARATÓ ATTILA: Közművelődési könyvtáraink és a tanácsok rendszerének korszerűsítése	645	ZIRCZ PÉTER: A műszaki értelmiség szakirodalmi tájékozódása és ellátása ...	507
BALOGH ELEMÉR: Korszerű falusi művelődés — Napló. Veszprém (A lapokban olvastuk)	83	A III. könyvtáros konferencia	512
BENYEI MIKLÓS: Gondolatok a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásáról	457	KIRÁLY LÁSZLÓNÉ: A Kollektor gondjai a mi gondjaink is	522
BÓDAY PÁL: Egy csepp a proletárforradalom óriási tengerében	194	HUBAY LÁSZLÓ: Mi a hiba a Könyvtár-ellátónál?	523
DR. DÖMÖTÖR JÁNOS: Elérkezett az idő a könyvtárak művelődési alapintézményre nyílvánítására. Felszólalás az országgyűlésen	705	A könyvtárak a művelődésben	571, 635
KONDOR ISTVÁNNÉ: A magyar könyvtárak huszonöt éve	187	ZIRCZ PÉTER: Egyetemi és főiskolai könyvtárak	643
KOVÁCS MÁTE: Közművelődés és könyvtári kultúra a szocialista társadalom viszonyai között	379	A III. országos könyvtárügyi konferencia	699
A Magyar Könyvtárosok Egyesületének küldöttközgyűlése (Dr. Székely Sándor)	96	<i>Könyvtárosképzés, továbbképzés</i>	
Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács ülése. A könyvtárak műszaki fejlesztésének irányelvei — A szakmunkásképző intézetek könyvtárai — A tudományos és sakkönyvtárak tervezési és elszámolási rendszere	25	DOBOS PIROSKA: Képzési és utánpótlási gondok a főváros hálózatában	728
Pályázati felhívás KIVÁLÓ KÖNYVTÁR cím elnyerésére	97	A konferenciái előkészületek, képzési és bérézési kérdések a könyvtárosok II. vándorgyűlésén (Sz. S.)	415
SALLAI ISTVÁN: Vita a szakszervezeti könyvtárakról	3	Nemzetiségi könyvtárosok továbbképzése (B. J.)	461
SZILÁGYI JÁNOS: A tudománypolitikai irányelvek és a könyvtárak munkája ...	6	Tiszteletdíjas könyvtárosok irodalmi továbbképzése (Balogh Ferencné) — (A könyvtárak életéből)	351
Tanácskozás a közművelődési szaksajtóról	530	Új tanfolyamot indít az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ...	662
UROSEVICZ DANILO: A könyvtárak a nemzetiségek kultúrájáért	19	Zenei könyvtárosok alapfokú tanfolyama (Cs. A.)	651
VARGA SÁNDOR: Levél a Kiváló Könyvtár pályázatról — a szerkesztőség válaszával	156	<i>Személyi hírek</i>	
<i>A III. országos könyvtárügyi konferencia</i>		Kitüntetések	23, 220, 279, 342, 392, 456
GERŐ GYULA: Könyvtáros konferenciára készülünk	251	588, 671, 706
N. RÁCZ ARANKA: A 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátása	254	Kiváló népművelők	399, 591
KISFALUDI SÁNDOR: A nevelés és a könyv	260	A könyv összeköt minket (BANK FERENC 50 éves szolgálatáról) — (Tátrai József)	160
ADONYI MÁTE GYÖRGY — RIBICSKA RAYMOND: Betölti-e feladatkörét a Könyvtár-ellátó?	335	A Népművelési Intézet pályázatának nyertesei	27
KISFALUDI SÁNDOR: Viták az ifjúság könyvtári ellátásáról	341	Pályázatok könyvtári állásokra	456, 527, 591
A konferenciái előkészületek, képzési és bérézési kérdések a könyvtárosok II. vándorgyűlésén (Sz. S.)	415	Halálozások	
DR. GÁL ANDORNÉ: Szakirodalmi igények és ellátottság a mezőgazdaságban	443	AGÁRDY DEZSŐ (T. E.)	411
SZEPESINE DR. BENDA MÁRIA: Az orvosok szakmai művelődése, szakirodalmi tájékozottsága	447	HAJDÚ HELGA 1907—1970. (Csapodiné Gárdonyi K.)	598
		IMRE LAJOS 1930—1970.	712
		KÓHALMI BÉLA	71
		PÁKOZDY FERENC (Futala Tibor) ...	411
		<i>Nemzetközi kapcsolatok, konferenciák</i>	
		A firenzei restauráló központ új folyóirata (T. T.)	752
		Az IATUL angliai konferenciája	329
		Könyvtárstatisztikai és szabványosítási nemzetközi konferencia volt Budapesten	24
		Nemzetközi együttműködés könyvek restaurálására és konzerválására	350
		SZEPESVÁRY TAMÁS: Az IFLA moszkvai közgyűlése	647
		DR. TOMBOR TIBOR: A szocialista országok könyvtárépítési szakértőinek budapesti tanácskozása	18

2. KÖNYVTÁRFAJTÁK

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK

Az Állami Gorkij Könyvtár gyűjtőkörét tárgyalta az OKDT	78
DR. BÁNDY VILMOS: A tanszéki könyvtárak státuszproblémái	29
DR. BÁNDY VILMOS: Továbbra is megoldatlan a tanszéki könyvtárak státusz-helyzete	658
BATÁRINE MÉRŐ ÉVA: A szerkesztőségi archívumok munkája	660
Felszabadulási olvasóterem az Országgyűlési Könyvtárban	199
DR. GÁL ANDORNÉ: Szakirodalmi igények és ellátottság a mezőgazdaságban (A könyvtáros konferencia előkészületeiből)	443
DR. HÉBERGER KÁROLY: Új olvasóterem a Budapesti Műszaki Egyetemen	149
HÉTHY ZOLTÁN: Egy múzeumi könyvtár és hálózata	724
DR. MÓRA LÁSZLÓ: Hagyományos és gépi feldolgozás az Országos Műszaki Könyvtárban	143
SARDY PÉTER: A tudományos és szak-könyvtárak helyzete a statisztikai adatok tükrében	459
SZENTMIHÁLYI JÁNOS: A tudományos és szak-könyvtárak gyűjtőköri kódexe	525
SZEPESINÉ DR. BENDA Mária: Az orvosok szakmai művelődése, szakirodalmi tájékozottsága (A könyvtáros konferencia előkészületeiből)	447
ZIRC PÉTER: Egyetemi és főiskolai könyvtárak (A könyvtáros konferencia előkészületeiből)	643

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

ARATO ATTILA: Közművelődési könyvtáraink és a tanácsok rendszerének korszerűsítése	645
DR. BÍRÓ GYÖRGY: Hogyan segíti az Olvasó népért mozgalmat a miskolci járási tanács? (A könyvtárak életéből)	221
GRÖF ERVIN: Népi ellenőrzési vizsgálat egy megye könyvtári helyzetéről	713
KELLNER BELA: A kórházi könyvtárügy is meggyógyul egyszer?	476
KOVÁCS PÁL: A kórházi könyvtárakról — (Egészségügyi Gazdasági Szemle)	475
KUNTÁR LAJOS: Vas megyei törekvések a fiatal olvasók táborának növelésére	607
PETHES IVÁN: A magyarországi fonotékák helyzete és feladatai	584
PÓCSI GUSZTÁV: Javultak-e a tanácsai könyvtárak működési feltételei Borsodban?	404
PUSKÁS SÁNDORNÉ: A tanácsai, szakszervezeti és iskolai könyvtárak együttműködése Vas megyében (A könyvtárak életéből)	414
SZALAY István: Heves megye könyvtárügye	330
A tanácsai és szakszervezeti közművelődési könyvtárak és könyvkölcsönzők 1969. évi adatai	280
TÓTH DEZSŐ: A körzeti és a járási-városi könyvtárak vonzási köre	528

MEGYEI ÉS JÁRÁSI KÖNYVTÁRAK

GERŐ GYULA: Könyvtárvavatás Biharkezesen	209
HALÁSZ BELA — KATSÁNYI SÁNDOR: Egy nap a könyvtárban (Veszprém)	478
MARTONOSI PÁL: Fél esztendő egy új járási könyvtárban (Kiskunhalas)	146

VÁROSI KÖNYVTÁRAK	
BATÁRI GYULA: Mini bibliobusz	253
GÁSPÁR MIHÁLY: Hogyan segíti a Miskolci Városi Könyvtár a 101. sz. szakmunkásképző intézet könyvtárát	92

Hírlapolvasó Szegeden (T. J.)	161
HORVÁTH GEZA: Komárom megye új városi könyvtárai	324
Z. LENGYEL VERA: Könyvtáros szemmel a város pereméről	679
MARUSZKI JÓZSEF: Kazincbarcikai látogatás	467
MEZEI GYÖRGY: Ismét Komló könyvtárügyéről	12
PÁLDY ROBERT: A városok könyvtári el-látása	315, 385

KÖZSEGI KÖNYVTÁRAK

Alapköletétel Rakacán (A könyvtárak életéből)	416
Ankét a körzeti könyvtárakról	334
BÁNFAI JÓZSEF: Körzeti könyvtárak Banyában	64
BÁNFAI JÓZSEF: Mi lesz a körzeti könyvtárakkal?	722
CSEPE MIHÁLYNÉ: Letéti könyvtárak az ásatthalmi tanyavilágban (A könyvtárak életéből)	222
ESZTERGOMI LÁSZLÓ: Klubkönyvtár — könyvtár nélkül — (Magyar Hírlap)	545
KUNTÁR LAJOS: Kis falu önálló könyvtára (A könyvtárak életéből)	667
RÁLDY ROBERT: A körzeti könyvtár egész embert kíván	67
SIMAY NORBERT: Könyvtári gondok Budapest környékén	68
SZABÓ GYULA — SLEZSÁK IMRE: Töprengés körzeti könyvtár ügyben	580
SZENTE FERENC: Körzeti könyvtárakkal a művelődési fehér foltok felszámolásáért!	452
UGRITS MARGIT: Tájékoztató a községi könyvtárban (A könyvtárak életéből)	609

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK

Eredményekről és gondokról (Csongrád megye) — (Sy)	657
GERŐ ZSOLTNÉ: A HVDSZ könyvtárai	464
GERŐ ZSOLTNÉ: A KPVD SZ könyvtári hálózata	131
GÖNCZI IMRE: Tizenkét új szakszervezeti hírlapolvasó létesül	520
MÁTYÁS ISTVÁN: 42 borsodi szakszervezeti könyvtár korszerűsítése három év alatt	33
SALLAI ISTVÁN: Vita a szakszervezeti könyvtárakról	3
SCHMIDT KÁROLY: A pécsi hírlapolvasó működésének tapasztalatai	518
SIMAY NORBERT: Ha mindenki segít ... (Makói Mezőgazdasági Gépgyár)	734

ISKOLAI ÉS GYERMEKKÖNYVTÁRAK

Dr. BENKŐ CSABÁNÉ: Ifjúsági klub a Miskolci Megyei Könyvtárban (A könyvtárak életéből)	610
BENKŐNÉ BARTHA ILONA: Lapok, szerkesztők, gyermekkönyvtárak	603
Kormányintézkedés — vagy társadalmi erőfeszítés? (B. É.)	35
OROSZ SÁNDOR: Az építőtáborok lakói 1970-ben is számítanak a könyvtárosok segítségére	274
N. RÁCZ ARANKA: Gyermekkönyvtári szolgálat a tanácsai közművelődési könyvtárakban	59
SZINNA FERENCNÉ: Nyári gyermekfoglalkozások Szentendrén (A könyvtárak életéből)	413
TERTINSZKY EDIT: Kézikönyvek egy gyermekkönyvtárban	655
VARGHA BALÁZS: Kézikönyvek: játékszerek	395

VOLLMUTH FRIGYESNÉ: Hogyan kedveltesse meg a tanító-könyvtáros az olvasást a kisiskolásokkal? (A könyvtárak életéből) 412

helyi iskolák a gyermekek olvasóvá neveléséért 737
SALLAI ISTVÁN: A jövő iskolaépítése és az iskolai könyvtár ... 127

Iskola és könyvtár

Dr. ARATÓ FERENC: Iskolai könyvtár-építés elvi-pedagógiai alapon 462
Dr. BIHARI JÁNOS: Olvasóvá nevelés a tanítóképzőben 592
GYÖRI GYÖRGY: Könyv és nyaralás 539
Beszélgetés egy irodalomtanárral 648
KUNRÁTH SÁNDOR: Gondolatok a tanulók olvasóvá neveléséről 211
KUSTOS LAJOS: Kell-e tanulói könyvtár az iskolában? 81
Dr. MÓRUS FERENCNÉ: Hódmezővásár-

KÜLFÖLDI KÖNYVTÁRAK

KEREKES PÁLNÉ: Városi gyermekkönyvtárak az NDK-ban 20
LENGHEL, IOAN: A nagyváradi városi könyvtár 79
B. NAGY ERNŐ: A tamperei városi könyvtár közművelődési és szakkönyvtári funkciói 327
PELESKEY GYÖRGY: A gráci Munkás Kamara Könyvtára 596
SCHADWILL, KURT: Új bibliobuszok Drezdában 652
TISZAY ANDOR: Könyvtáros szemmel Közép-Ázsiában 731

3. KÖNYVTÁRSZERVEZÉS, KÖNYVTÁRIGAZGATÁS

BERECZKY LÁSZLÓ: A könyvtári munka racionalizálása 398
HORVÁTH TIBOR: Ami a gépesítéshez vezet (Könyvtárgépesítés) 204
HORVÁTH TIBOR: Könyvtárgépesítés ... 338
HORVÁTH TIBOR: Technikai megoldások (Könyvtárgépesítés) 272
Könyvtárgépesítési ankét 349

KÖNCZÖL IMRE: Településeink könyvtári ellátása 513
Dr. WITTEK LÁSZLÓNÉ: Hivatalos és használati nyomtatványok a Széchenyi Könyvtárban 670
Kérdezz — felelek 210
(Kártérítés elveszett könyvekért) 210
(Szülési és tanulmányi pótszabadságról) 340

4. ÁLLOMÁNY, FELDOLGOZÁS

Az állománygyarapítási kooperáció továbbfejlesztése 8
H. DRECHSLER AGNES: Kiegészítő katalógusok a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtáraiban 276
Dr. MÓRA LÁSZLÓ: Hagyományos és gépi feldolgozás az Országos Műszaki Könyvtárban 143
PÉTER LÁSZLÓ: Az eszményi index 543

PÉTER László: Személyi bibliográfiák ... 483
PÉTER LÁSZLÓ: Újságcikkek címlírása 282
SÁRDY PÉTER: A szociológia szakirodalmi ellátottsága 135
Sok a pénz könyvre? (sz. c.) 34
SZENTMIHÁLYI JÁNOS: A tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőkori kódexe ... 525
SZILÁGYI TIBOR: A tárgyszó és problémái (Műhelykérdések) 400

Forintos Anna rajza

Helyismereti munka

CSOMOR TIBOR: A helytörténeti munka és a könyvtárak	534	Dr. KARDOS JÓZSEFNÉ: A helytörténeti bizottságok síófoki tanácskozása	589
FOGARASSY MIKLÓS: A honismeret tízéves évfordulója és a könyvtárak	736	LISZTES LÁSZLO: Hogyan oldható meg az országos folyóiratok retrospektív helyismereti feltárása?	347
FOGARASSY MIKLÓS: A megyei könyvtárak helyismereti bibliográfiai együttműködése	72	MÁNDY GÁBOR: Sajtófigyelés a helyismereti munkában	219
		Tanácskozás a könyvtárak helyismereti munkájáról	271

5. KÖNYVTÁRHASZNÁLAT, OLVASOSZOLGÁLAT

ARATÓ ANTAL: A Tanácsköztársaságról szóló irodalom olvasottsága a jubileum időszakában	74	— Keletmagyarország (A lapokban olvastuk)	28
BÖLCS ISTVÁN: Kik, mennyit, mit, hogyan? (Vita az olvasást befolyásoló tényezőkről)	746	ÍJ. SZECSDI JÁNOSNÉ — KONRÁD ÉVA: A 14—15 évesek olvasmányai	91
FÁBRI GYÖRGYNÉ: A hetilapok és folyóiratok olvasottsága egy megyei könyvtárban	206	SZENTE Ferenc: Hogy szolgál az olvasószolgálat?	264
KÁRÁSZ JÓZSEF: Lépjünk fel az olvasószolgálat bürokratikus vonásai ellen!	223	TANKA JÁNOS: Csukott ajtókkal nem lehet vendégeket fogadni (A vasárnapi nyitvatartásról)	159
KOVÁCS LÁSZLO: Nem divat, hanem társadalmi szükséglet (A vasárnapi nyitvatartásról)	160	TANKA JÁNOS: Olvasás—beszélgetés—emberi kapcsolatok	618
PÁLL GÉZA: A könyvtárak nyitvatartása		TÓTH Dezső: A pedagógusok szakirodalmi igényei és a lehetőségek	141
		TÓTH Dezső: A tévé „Nyitott könyv” műsora	677
		VUKÁN Viktória — MOLNÁR SÁNDORNÉ: Helybenolvasás a kispesti könyvtárban	138

6. PROPAGANDA

BARNÁ ELEONÓRA: Úttörők az Olvasó népert	147	Könyvtáros nap Pest megyében	392
FAZEKAS ISTVÁN: Felszabadulási kiállítás Szegeden	31	LACZÓ KATALIN: Két ünnepi kiállítás a Somogyi Könyvtárban	595
Felszabadulási sajtókiállítás Debrecenben Fényképezéssel készült propaganda-levelezőlapok (K. K. G.)	86	MÁTYÁS ISTVÁN: Kollányi Ágoston a készülő könyvtári filmről — Népszava (A lapokban olvastuk)	225
Hogyan készülnek a könyvtárak az évfordulók megünneplésére?	546	B. NAGY ERNŐ: Hanglemeztárak az ismeretterjesztés szolgálatában	220
„Irodalmi kocsmá” Cegléden (Berda József emlékezetére) — (M. T.)	77	Pályázati felhívás. „Az olvasás népszerűsítésének módszerei az ipari üzemekben és a falusi mezőgazdasági dolgozók között”	233
KIRÁLY LÁSZLÓNÉ: Vetélkedőn nyert könyvtár	214	TÜSKES TIBOR: A megyei könyvtár vendége voltam	288
Könyvtárak az évfordulók megünnepléséért	158		

Szabados Árpád linó metszete

A Csepel Autógyár könyvtárát meglátogatta V. M. Sztriganov, az SZMBT első elnökhelyettese, az OSZSZSZK művelődésügyi miniszterének első helyettese (jobbról), valamint Sz. Sz. Szatucsin magyarországi szovjet követségi tanácsos (mellette) és I. I. Silo, az SZMBT osztályvezető-helyettese (balról a második) (Bojár Sándor felv.)

7. KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS, FELSZERELÉS, TECHNICA

ADONYI MÁTÉ GYÖRGY: A hiányzó 14 ezer négyzetméter	468	A „Száz falu — száz könyvtár” mozgalom hírei	35
Árvíz után (V. Gy.)	455	A 100 falu — 100 könyvtár mozgalom eredményei Nógrádban (B. A.)	583
Felavatták a Jászberényi Járási Könyvtár új épületét	446	Dr. TOMBOR TIBOR: Építészek és könyvtárosok együttműködése	397
GERÓ GYULA: Száz falu — száz könyvtár	197	Dr. TOMBOR TIBOR: Modern könyvtár-építés Magyarországon	15
KEKI BÉLA: A miskolci egyetemi könyvtár új épülete	707	Dr. TOMBOR TIBOR: A szocialista országok könyvtárépítési szakértőinek budapesti tanácskozása	18
Könyvtárávátás Biharkeresztesen (G. Gy.)	209	Új magyar könyvtári szabadság: az acéllemez állványzat	661
Micsoda gazdag ország vagyunk! (i-n)	95		
SALLAI ISTVÁN: Korszerűek-e az alapterületi normák?	267		

8. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

BATÁRI GYULA: Olvasókör mesterlegényeknek (A könyvtárak történetéből)	675	TANKA JÁNOS: Nyomozás egy régi olvasókör után	541
A borsodi könyvtárhálózat jubileumi ünnepe (—ő—a)	96	VERTESY MIKLÓS: Első címléirási szabályzatunk	85
Dr. CSENDES KATALIN: A Képviselőház Könyvtára a Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügyében	480	VERTESY MIKLÓS: Két minisztériumi akta a huszas évekből	7

9. ÁLLANDÓ ROVATOK

Hírek	36, 98, 162, 226, 284, 284, 352, 392, 418, 470, 533, 612, 676	A lapokban olvastuk	28, 83, 225, 475, 545
Kérdezz — felelek	94, 95, 210, 340	Margó	95, 279, 484, 674
A könyvtárak életéből	91, 140, 146, 221, 351, 412, 609, 667	Műhelykérdések	282, 400, 483, 543
		Szerkesztői üzenetek	78

II. TÁJÉKOZTATÓ

1. ARCKÉPEK, TÖRTÉNETI ÉLETRAJZOK, ÉVFORDULÓK

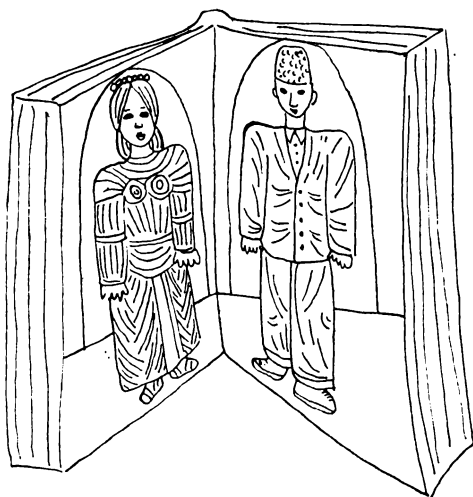
BAJCSY-ZSILINSZY ENDRE. Egy igaz férfiú egy hanyatló korban (Katona Jenő) 178	Egy nagy könyvművész halálára. KELETI ARTUR 1889—1969 (Szj Rezső) 174
ENGELS FRIGYES 1820—1895 (Katona Jenő) 613	KÓHALMI BÉLA 1884—1970 (Csúry István) 123
FÁBRY ZOLTÁN 1897—1970 (Rehák Ferenc) 422	LENIN alakja az irodalomban (Szappanos Balázs) 163
I. ISTVÁN király születésének ezredik év- fordulójára (Hermann Zsuzsanna) 491	SZABÓ PÁL 1893—1970 (Bozóky Éva) 739
JASCHIK ÁLMOS — a könyvhigiénikus (Dr. Tombor Tibor) 292	VÁCI MIHÁLY 1924—1970 (Bölcs István) ... 358
	VERES PÉTER 1897—1970 (Páldy Róbert) 357
	VERES PÉTER irodalmi emlékest Vácott (Fábián Zoltán) 740

2. INTERJÚK

Beszélgetés BERNÁTH AURELLAL (Szi Rezső) 615	Beszélgetés JEKELY ZOLTÁNNAL (Ka- tona Jenő) 419
Beszélgetés ILLYÉS GYULÁVAL (Bozóky Éva) 353	TÓTH BELA — közelről (Fazekas István) 551

3. IRODALOMISMERET

BÖLCS ISTVÁN: Az áramvonalas és a vo- nalas giccs 486	POMOGÁTS BÉLA: Huszonöt év magyar prózája 37, 89 168
BÖLCS ISTVÁN: Egy klasszikus giccs anatómiája 423	SZAKOLCZAY LAJOS: A kárpátukrajnai magyar irodalom 682
BÖLCS ISTVÁN: Olvasók és kultúrák ... 285	SZIJ REZSŐ: Medveczky Jenő illusztrációi az Illászhoz 42
FÁBIÁN ZOLTÁN: Az Irószövetség köz- gyűlése után 485	SZILÁGYI JÁNOS: Milyen könyvek vár- hatók 1970-ben? 1. Szépirodalom és mű- vészet 175
FERENCZY GEZA: Szemben — iránt — mellett — felé 213	2. Társadalom- és természettudomány... 230
FODOR ANDRÁS: Az Új Könyvek mai magyar irodalmi recenzíói a folyóiratok tükrében 741	ZOLNAY VILMOS: Új kifejezési eszközök. J. D. Salinger: Ilyenkor harap a banán- hal c. novellája kapcsán (Miért szép a széppróza?) 298
HALÁSZ LÁSZLÓ: Az olvasó mint újra- alkotó 43	ZSOLNAI JÓZSEF: Katalógus műveltség — integrált műveltség 555
POMOGÁTS BÉLA: Fiatal költők és írók három antológia tükrében 557	

Várnagy Ildikó rajza

4. KÖNYVEKRŐL

TEMATIKUS KÖNYVISMERTETÉSEK

BOZÓKY ÉVA: Jog és valóság. Új könyvek a nőkérdésről	111
BOZÓKY ÉVA: Mai őszikék. Költőink az őregségről	293
BOZÓKY ÉVA: Új könyvek a szülők polcán	749
CSOMOR TIBOR: Hajónaplók, utasok, tengerek	620
CSOMOR TIBOR: Magyar várak	360
ISZLAI ZOLTÁN: Újabb könyvek a televízióról	47
KATONA JENŐ: Három európai könyv	753
KATONA JENŐ: A magyar műemlékvédelem	301
Két antológia (Szép versek + Körkép) (P. B.)	114
Könyvtári kiadványok Leninről	366
ÓNÓDY MIKLÓS: Hat mű a felszabadulási évforduló könyveiből	427
ÓNÓDY MIKLÓS: Megyei kiadványok a felszabadulás évfordulójára	501
Lenin centenárium 1870—1970 (Ónódy Miklós)	367
Dr. SZALAY GYÖRGY: Partizánregények, 237, 363	363
TÜSKÉS TIBOR: A történelmi évforduló és egy regénypályázat díjnyertes művei	498
Új, negyedévi folyóirat, a „Hobby” Vízügyi történeti füzetek (T. A.)	421
ZOLNAY VILMOS: Könyvek a nyelvi műveltségért	241
ZOLNAY VILMOS: Pszichológiai kézikönyvek	48
ZOLNAY VILMOS: Régészeti könyvek	685

KÉZIKÖNYVTÁR

BORI IMRE: A jugoszláviai magyar irodalom története (Pomogáts Béla)	245
CSOMOR TIBOR: Budapest 1945—1970. Adatok és tények a főváros szocialista fejlődéséről	105
DONÁTH FERENC: Demokratikus földreform Magyarországon 1945—1947 (Lázár Vilmos)	244
Filozófiai lexikon (Katona Jenő)	369
FOGARASSY MIKLÓS: Útmutató a felszabadulási ünnepekhez	53
HAJAS JOZSEF — RÁZSO IMRE: Mezőgazdaság számokban (Wallehausen Gyula)	434
Hazánk, Magyarország (Bozóky Eva)	432
HEGEDŰS ANDRÁS: Változó világ (Fogarassy Miklós)	562
Két helytörténeti, módszertani kiadvány (Cs. T.)	688
Ki kicsoda? (Vértesy Miklós)	52
A könyv mestere (Szij Rezső)	430
Lenin a kommunista erkölcsről (Szij Rezső)	235
LUKÁCS GYÖRGY: Világirodalom (Katona Jenő)	560
A magyar népművészet (Zolnay Vilmos) Magyar statisztikai források, KWIC Index. Munkabér — kereset 1960—1968. (Sárdy Péter)	304
Művelődésstatisztikai jegyzet 1—2. köt. (Sárdy Péter)	433
A növények világa (Vértesy Miklós)	624
SZILÁGYI TIBOR: Matematikai kézikönyvek	179
TAN CZOS GÁBOR: Mit olvasnak a fiatalok? (Kamarás István)	755
Új állattani kézikönyvek (Vértesy Miklós) Világirodalmi lexikon. Első kötet: A — Cal (Lukácsy Sándor)	180
	367

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

ANTAL GYULA — FODOR PÁLNE: Népművelési ismeretek. II. (Páldy Róbert)	308
FREY TAMÁSNE: Tájékoztató szolgálat a tudományos és szakkönyvtárakban (Szilágyi Tibor)	564
Hogyan építsünk klubkönyvtárat? (S. I.)	564
KISS ISTVÁN: Könyvtártudományi tanulmányok	304
Könyvtári berendezések (T. T.)	629
A könyvtári tervezés alapjai — Osznovü proektirovanija bibliotek. Moszkva, 1969 (Sallai István)	306
MOLNÁR IMRE: Peremlyukártyás tájékoztató rendszerek tervezése (Szabó Sándor)	309
Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve (Iszlai Zoltán)	370
PELEJTEI TIBOR: A könyvtár- és irodalomnépszerűsítés. A szemléltetés (Kovács Csilla)	115
PÜSÖK GYULÁNE — ROHLA MÁRTONNE: Társadalmi-gazdasági tudományok irodalomkutatása (Pálvölgyi Endre)	625
SCHIFF ERVIN: A lyukszalagtechnika alkalmazása a tájékoztatási és a könyvtári munkában (Sárdy Péter)	372
A Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve (1968—1969). (Iszlai Zoltán)	758
Tájékoztató és propaganda diafilmen (Arnóth Károly)	371
Kamarás István: A munkások és az olvasás	200
MÁNDI PÉTER: A magyar olvasáskutatás értékes teljesítménye	201
GÜNCZI IMRE: Induljon meg a felmérés tapasztalatainak elemzése	202
FUTALA TIBOR: Összehangolt művelődési stratégiát!	203
MONUS IMRE: Munkámban utjelző	203
KÖNCZÖL IMRE: Néhány észrevétel egy hasznos tanulmányról	718

BIBLIOGRÁFIÁK

Általános könyvjegyzék 1968. (Pálvölgyi Endre)	437
Borsod-Abaúj-Zemplén megye helyismereti irodalma (Sinay Jenő)	629
A debreceni könyvtárak összefogásának dokumentumai (Héthy Zoltán)	694
FARKAS MARGIT: Szabolcs-Szatmár megye sajtóbibliográfiája 1867—1969. (Páldy Róbert)	438
HODINKA-KÁROLYI-VEGH: A Budapesti Műszaki Egyetem történetének bibliográfiája (Vértesy Miklós)	373
Hungarica. Külföldi folyóiratszeme (Vértesy Miklós)	566
Kérdések egy kiadványról. Pest megye felszabadulása ... (F. Wiesinger Piroska) Magyar Könyvészet 1967. (Pálvölgyi Endre)	567
A magyar mezőgazdasági szakirodalom könyvészete. 1941—1944 (Dr. Wallehausen Gyula)	246
A magyarországi nyilvános könyvtárakban őrzött ősnymtatványok katalógusa (Hermann Zsuzsanna)	435
Az OMKDK állományában lévő időszakos kiadványok katalógusa. 1945—1969 (Vértesy Miklós)	759
Pesterzsébet és Soroksár helyismereti bibliográfiája (Csomor Tibor)	439
POMOGÁTS BÉLA: Huszonöt év magyar prózája (Könczöl Imre)	692
Repertórium Veszprém megye negyedszázadáról (Péter László)	690
Somogyi sajtorepertórium. 1918—1919. (Gyuris György)	436
A Tanácsköztársaság Fejér megyei kiadványai (Péter László)	54

Történelem, forradalom (-rt-)	182
Új beszélő könyvtár. Ajánló könyvjegyzék gyermekkönyvtárak számára (Bikácsi Lászlóné)	310
A Vas megyei lapok cikkei a Tanácsköz- társaság idején (Péter László)	118

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

Könyvtári híradók	119, 374, 502, 631,	695
Könyvtári kiadványok	55, 183, 248, 312,	376
	440, 504, 568, 632, 696,	760

5. KIS BIBLIOGRÁFIÁK

Budapest ma és holnap (Csomor Tibor)	87	Mit olvassunk Kelet-Európa partizánmoz- galmairól? (Dr. Szalai György)	215
Erdekes utak Dunán — tengeren (Csomor Tibor)	602	Mit olvassunk Nyugat- és Észak-Európa partizánmozgalmairól? (Dr. Szalai Gy.)	364
Illyés Gyula fontosabb művei	343	Műszaki tudománytörténeti kiadványok	90
A kárpát-ukrajnai magyar irodalom jele- sebb alkotásai (Szakolczay Lajos)	666	A TV színházi műsorához ajánljuk (Körtés Júlia)	216, 409, 665
Könyvek a rádióról, televízióról (Rubóczky István)	599	Új irodalmunk kritikai tükrére (Pomogáts Béla)	471
A madarak, mint barátaink és ellensé- geink (Ordódy Mária)	663	Az urbanisztika. irodalmából (Csomor Ti- bor)	535
Magyar várak (Csomor Tibor)	345	Váci Mihály művei	344
Mit kell tudni a melléküzemekről? (Or- dódy Mária)	407	Válogatás huszonöt év magyar prózájából (Pomogáts Béla)	151
		Veres Péter művei	343

III. SZERZŐI NÉVMUTATÓ

Adonyi Máté György	335, 468	Horváth Tibor	204, 272, 338	Pomogáts Béla	37, 99, 151
Arató Antal	74	Hubay László	523		168, 245, 471, 557
Arató Attila	645	Iszlai Zoltán	47, 370, 758	Puskás Sándorné	414
Dr. Arató Ferenc	462	Kamarás István	755	N. Rácz Aranka	59, 254
Arnóth Károly	371	Kárász József	223	Rehák Ferenc	422
Balogh Elemér	83	Dr. Kardos Józsefné	589	Ribicska Raymond	335
Balogh Ferencné	351	Katona Jenő	178, 301, 369, 419	Rubóczky István	599
Dr. Bándy Vilmos	29, 658		560, 613, 753	Sallai István	3, 127, 267, 306
Bánfai József	64, 722	Katsányi Sándor	478	Sárdy Péter	135, 304, 372, 433
Barna Eleonóra	147	Kéki Béla	707		459
Batári Gyula	253, 675	Kellner Béla	476	Schadwill, Kurt	652
Batáriné Méréz Éva	660	Kerekes Pálné	20	Schmidt Károly	518
Dr. Benkő Csabáné	610	Király Lászlóné	214	Simay Norbert	68, 734
Benkóné Bartha Ilona	603	Király Lászlóné	522	Sinay Jenő	629
Bényei Miklós	457	Kisfaludi Sándor	304	Slezsák Imre	580
Bereczky László	398	Kiss István	304	Szabó Gyula	580
Dr. Bihari János	592	Kondor Istvánné	187	Szabó Sándor	309
Bikácsi Lászlóné	310	Konrad Éva	91	Szakolczay Lajos	666, 682
Dr. Bíró György	221	Kovács Csilla	115	Dr. Szalai György	215, 237, 346, 363
Bódy Pál	194	Kovács László	160	Szalay István	330
Bozóky Eva	111, 293, 353, 432, 739, 749	Kovács Máté	379	Szappanos Balázs	163
		Kovács Pál	475	Szappanos Balázs	163
Bölcs István	285, 423, 486, 746	Könczöl Imre	513, 692, 718	ifj. Szecsódi Jánosné	91
		Körtés Júlia	216, 409, 665	Dr. Székely Sándor	96
Csapodyné Gárdonyi Klára	598	Kunráth Sándor	211	Szente Ferenc	264, 452
Dr. Csendes Katalin	480	Kuntár Lajos	607, 667	Szentmihályi János	525
Cseppe Mihályné	222	Kustos Lajos	81	Szepesiné Dr. Benda Mária	447
Csomor Tibor	87, 105, 345, 439, 534, 535, 602, 620	Laczó Katalin	595	Szepsesváry Tamás	647
		Lázár Vilmos	244	Szjiz Rezső	42, 174, 235, 430, 615
Csúry István	123	Lenghel, Ion	79		
Dobos Piroska	728	Z. Lengyel Vera	679	Szilágyi János	6, 175, 230
Dr. Dömötör János	705	Lisztes László	347	Szilágyi Tibor	179, 400, 564
H. Drechsler Agnes	276	Lukácsy Sándor	367	Szinna Ferencné	413
Esztergomi László	545	Mándi Péter	200	Tátrai József	160
Fábián Zoltán	485, 740	Mándy Gábor	219	Tanka János	159, 541, 618
Fabri Györgyné	206	Martonosi Pál	146	Tertinszky Edit	655
Fazekas István	31, 551	Maruszki József	467	Tiszay Andor	731
Ferenczy Géza	213	Mátyás István	33, 225		
Fodor András	741	Mezei György	12	Tóth Dezső	292, 397
Fogarassy Miklós	53, 72, 562, 736	Molnár Sándorné	138	Tüskés Tibor	288, 498
		Dr. Mónus Ferencné	737	Ugrits Margit	609
Futala Tibor	202, 411	Mónus Imre	203	Urosevits Danilo	15
Dr. Gál Andorné	443	Dr. Móra László	143	Varga Sándor	156
Gáspár Mihály	92	B. Nagy Ernő	220, 327	Vargha Balázs	395
Gerő Gyula	197, 209, 251	Onódy Miklós	367, 427, 501	Vértessy Miklós	7, 52, 85, 180
Gerő Zsoltné	131, 464	Orosz Sándor	274		373, 566, 624, 759
Gönczl Imre	201, 520	Ordódy Mária	407, 663	Vollmuth Frigyesné	412
Gróf Ervin	713	Páldy Róbert	67, 308, 315, 357	Vukán Viktória	138
Győrri György	539, 648		385, 438	Dr. Wallshausen Gyula	438
Gyuris György	436	Páll Géza	28		246, 434
Halász Béla	478	Pálvölgyi Endre	116, 437, 625	F. Wiesinger Piroska	567
Halász László	43	Peleskey György	596	Wittek Lászlóné	670
Dr. Héberger Károly	149	Péter László	54, 118, 282, 543, 690	Zircz Péter	507, 643
Hermann Zsuzsanna	435, 491			Zolnay Vilmos	48, 241, 298
Héthy Zoltán	694, 724	Pethes Iván	584		493, 563, 685
Horváth Géza	324	Pócsi Gusztáv	404	Zsolnai József	555

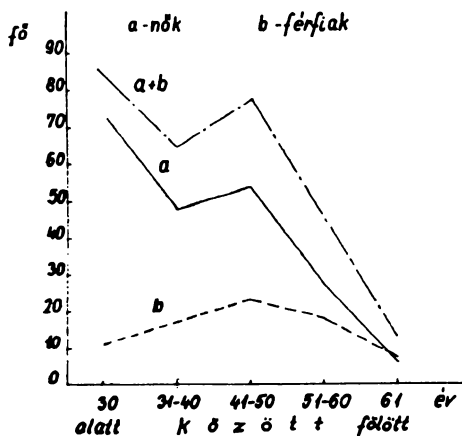
A nődolgozók helyzete nyolc egyetemi könyvtárban

Az MSZMP Központi Bizottságának a nők politikai, gazdasági és szociális helyzetével kapcsolatos állásfoglalása és határozata fölhívta a figyelmet a társadalmi-gazdasági élet részterületein dolgozó nők helyzetét elemző vizsgálatok fontosságára is. A hazai könyvtárügyben — a nődolgozók igen magas aránya miatt — különösen fontos a női munkaerő helyzetének föltárása. (A könyvtárakban a nődolgozók aránya lényegesen meghaladja a nem termelő ágazatokban foglalkoztatott nők 46%-os részesedési arányát.)

Az alábbiakban a Művelődésügyi Minisztériumhoz tartozó 8 egyetemi könyvtárban végzett ilyen jellegű fölmérésünk főbb tapasztalatait foglaljuk össze. E könyvtárak szakalkalmazottainak száma a 26 országos jelentőségű tudományos és szakkönyvtár szakalkalmazotti létszámának több mint egynegyedét adja, tehát adataink megalapozott általánosító következtetésekre is alkalmasnak látszanak.

A 8 könyvtár 284 főfoglalkozású szakalkalmazottja közül 207 a nődolgozó (73%), s mindössze 77 a férfi (27%). A férfi dolgozók aránya csak egy könyvtárban haladja meg a 40%-ot, a többiben 11—33% között mozog. Adatainkból arra lehet következtetni, hogy a nődolgozók aránya a jövőben tovább fog emelkedni:

1. A nők korátlagos 38 év, a férfiaké 45 év.
2. A 30 év alatti dolgozóknál a férfiak aránya mindössze 13%-os s a 40 évnél fiatalabbak között is csak 18%-os.
3. A 8 könyvtárból az utóbbi három évben anyagi okok miatt eltávoztaknak több mint a fele férfi volt, s ezek többsé-

A szakalkalmazottak megoszlása nemek és életkor szerint

ge 30—40 év közötti. (Az eltávozások aránya egyébként is nagy, 11%-os.)

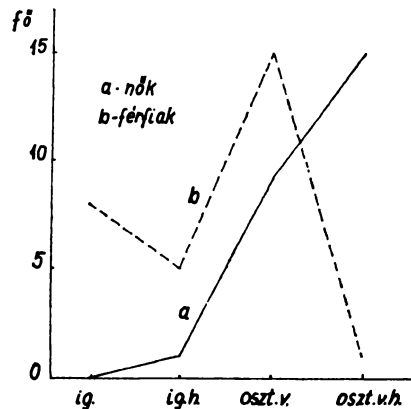
4. A könyvtárosi pályára a fiatal férfiak legfeljebb egyetemi végzettséggel jönnek. A középiskolát végzettek között a férfiak aránya csak 7,5%-os, ezen belül a 40 év alattiaknál mindössze 3%-os (2 fő!).

Az 1. sz. ábrán az is szembevetőd, hogy milyen nagy a létszámcsökkenés a 31—40 év közötti, ún. vállalkozó kedvű korosztálynál. Ennek valószínű magyarázatát — elsősorban — a jelenlegi bérezési lehetőségekben kereshetjük.

Feltűnő az is, hogy fiatalabb korátlaguk ellenére a nődolgozók képzettségi szintje lényegesen a férfiaké alatt marad:

	szakképzett	egyetemi végzettségű
a nődolgozók közül	62%	53%
a férfidolgozók közül	74%	90%

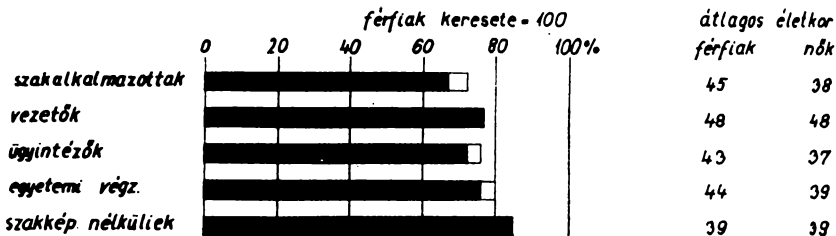
A nődolgozók aránya a vezetésben (7001—7006. kulcsszám) ugyan 46%-os, de szembevetőd, hogy csak a legalacsonyabb vezetői kategóriában számottevő a részesedésük; a három magasabb kulcsszámban csak 24%-os.

A vezetők megoszlása nemek szerint

A nők hátrányos helyzete állapítható meg a bérezésben is. (3. sz. ábra.) Az elmaradás mértékét nem lehet csak a különböző korátlag és az eltérő képzettségi színvonal következményeként tekinteni, hiszen azonos csoportokon belül, azonos — vagy számításal kiegészített — életkor esetében is 15—20%-kal alacsonyabb a nők átlagbérszintje.

Megemlíthetjük, hogy a Központi Statisztikai Hivatal 1964. évi adatai szerint, országos viszonylatban a nődolgozók ke-

A nők átlagkeresete a férfiak átlagkeresetének százalékában

resete az „egyéb egyetemi végzettségűek”-nél 77%-a, az „egyéb középiskolai végzettségűek”-nél pedig 63 %-a a férfidolgozók keresetének.

Összefoglalás

Tekintettel arra, hogy nem várható a közeljövőben sem a könyvtárakon belül a nemek között kialakult jelenlegi arányok lényeges változása, mind a könyvtári munka, mind pedig a nődolgozók érdekében fokozottabban kell törődni a női munkaerő továbbfejlesztésének kérdésével. Képzettségi színvonaluk növelésével meg kell teremteni az alapját annak, hogy a nők a könyvtárak életében, munkájában, vezetésében alkotó módon

— arányuknak megfelelően — vehessenek részt. A könyvtári rutinmunkák végzésétől valóban nyitva álljon előttük az út a vezetőállások betöltéséig.

A nők átlagbér-színvonalának jelentékeny elmaradása miatt, a jövőben várható bérrendezés végrehajtásakor — a könyvtárak jellege és az egyéni munkavégzés értékelése mellett — külön figyelmet kell szentelni a nők bérhelyzetének megjavítására.

Széles körű és alapos vizsgálat alapján kellene elemezni a könyvtárakon belül kialakuló nő-férfi arány társadalmi-gazdasági okait, s a könyvtárak munkájára gyakorolt hatását.

d r. Z s á m b o k i L á s z l ó

Mi épül a Szamosközben?

A lakóházak állnak, minden családnak legalább egy szobája van télire. De mi lesz a középületekkel, többek között a népművelési objektumokkal? Szabolcs-Szatmárban 11 művelődési otthont kell újjáépíteni, 10 pedig helyreállítást kíván. Horváth Miklós, a megyei tanács művelődésügyi osztályvezetője október 30-án elmondotta: a középülettervek december 31-ig remélhetőleg elkészülnek. Falunként ugyanaz a tervezővállalat dolgoz ki minden közületi tervet. A szabolcsiak aggodalma kettős: elkészülnek-e a tervek december 31-re, s lesz-e majd építési kapacitás? A lakásépítő vállalatok elvonultak: egyesek ugyan megígérték, hogy visszajönnek, de ennél több kell, országos segítség.

Mi épül?

Jánkmajtison 796 négyzetméter alapterületű, tizenháromféle helyiségből álló művelődési ház: könyvtári övezete (kölcsonzó, olvasó és raktár) 45 négyzetméter lesz.* Ugyanilyen, csak valamivel kisebb (250 helyett 175 személyt befogadó) művelődési házat kap Nagyszekeres,

Méhtelek, Penyige, Tiszabecs és Tiszakóród, Kisaron, Milótán, Panyolán, Túr-istvándiban és Zsarolyánon 87 személyes klubkönyvtár épül. Ez a típus a következő helyiségekből áll: kis előadóterem (70 négyzetméter, 4,2 m-es magasságával filmvetítésre is alkalmas), könyvtári övezet (55 négyzetméter), klubövezet (40), szakkör (20), előcsarnok (30), iroda (15), büfé (8), ruhatár (6), mosdó (15), raktár (10). Mind a tizenegy intézményben helyet kap tehát a könyvtár, és — legalább ezekben a községekben — végleg a múlté lesz a nagytermes-öltözős, de semmi másból nem álló „kulturház”. A pénz állami költségvetésből rendelkezésre áll, a tervosztály — a művelődésüggyel egyetértésben — még júliusban kérte a tervezési kapacitás biztosítását, remélhetőleg tavasszal megkezdődik az építkezés is.

Zavaró momentumok persze akadtak. Megírtam a Népművelésben, hogy október 28—29-én a járási művelődésügyi osztályon és egy-két községben tájékoztatlanságot tapasztaltam az építkezés dolgában. Ezen nyilván segítettek.

Ami most szóra készített, az a nagyszekeres-zsarolyáni eset. November 17-én nem kulturális ügyben jártam ebben a

* Milyen mutatók alapján? Hiszen a szükséges alapterület 1000 lakosra 55 m², s a község 2000 lakosú! (A szerkesztőség)

két faluban. A körzeti központ Nagyszekeres, tagközségei: Kisszekeres, Nemesborzova és Zsarolyán. Írtam fentebb, hogy Nagyszekeres művelődési házat, Zsarolyán pedig klubkönyvtárat kap. A nagyszekeresi tanácselnöktől, Homoki Lászlótól megdöbbenve hallottam, hogy nem épül klubkönyvtár Zsarolyánon, ő már „el is intézte ezt a megyei tanács tervosztályán”, hanem ebből a pénzből Nagyszekeresen épül orvoslakás-rendelő a megrongálódott zsarolyáni helyett. Persze, hogy kell orvoslakás, okos döntés, hogy a körzeti központban épül fel. De érthetetlen, miért az állami alapból betervezett klubkönyvtár helyett, hiszen az orvoslakást is az árvíz tette tönkre, felépítésére kell tehát más fedezetnek lennie. Ebbe az ügybe nyilván beleszól a megyei művelődésügy, és rendeződik majd a dolog. Homoki László indokolása a megdöbbentő: „Nem kell klubkönyvtár Zsarolyánon. A könyvtárat legfeljebb két-

három ember keresi fel hetenként. Majd átalakítjuk a kastélyban levő kultúrházat, szánunk rá 50 000 forintot, akkora helyiség kell, amelyben elfér néhány szekrény és három asztal.”

Nem láttam a zsarolyáni „kultúrház”-at. Csak azt tudom, hogy nagyteremből és öltözőből áll egy régi kastélyban. A jövő viszont a Homoki László emlegette három asztal lenne?! Én nem mondom, hogy a tanácselnök kultúraellenes, hogy szüklátó körű — csak sajnálom, hogy így képzelem el a zsarolyáni jövő korszerű klubkönyvtárat.

Mit tanácsolhatok a nagyszekeresi vb-elnöknek? Több népművelési hozzáértést, és azt, hogy kérdezze meg a zsarolyáni művelődő embereket is, mielőtt az „igényeik”-re hivatkozik. Kell a rendelő is, szükséges a kultúra is, de egyik sem a másik rovására. Ezt megérteni minden falusi vb-elnök „hivatali kötelessége”!

S z a b ó E r n ő

a könyvtárak életéből

Járási könyvtárból községi központi könyvtár

A közigazgatás átszervezésével 1968. december 31-én megszűnt a tabi járás. Területét a sífoki járáshoz csatolták, a járási könyvtárat átvette a tabi községi tanács.

A volt járási könyvtár státusaiból 2 főfoglalkozású (a vezető és a felnőtt részleg kölcsönző könyvtárosa) és egy részfoglalkozású könyvtáros (a 4 órás gyermekkönyvtáros maradt meg a könyvtárban azzal, hogy a vezető (a korábbi könyvtárigazgató) főleg szervezeti és módszertani kérdésekkel foglalkozzék. Ennek az elgondolásnak helyességét a gyakorlat hamarosan igazolta.

Tab iparosodó nagyközséggé lett, amelynek lélekszáma nem nagy (4135), de olvasói létszáma az országos és a megyei átlag felett van (1970. III. negyedévben 1036 olvasó).

A közös tanácsok megszervezésekor, 1969 júliusában Tabhoz csatoltak 5 községet (Bábonygyer, Lulla, Sérsekszöllős, Torvaj, Zala) 6 könyvtárral, ezek ellátottságban és felszerelésben a járás leggyengébb könyvtárai közé tartoztak. A munka elindítását megelőzően jelentést adtunk a közös tanács vb-elnökének a közigazgatás átszervezése során Tabhoz csatolt községi könyvtárak anyagi helyzetéről és igényeiről. Ebben a vb-titkár bevonásával közösen elemeztük a könyvtárak helyzetét, anyagi ellátottságát, s megállapítottuk a feladatok sorrendjét. Az utóbbiak között előtérbe helyeztük a könyvtárak állományának felülvizsgálatát és ellenőrzését.

Az 1969-es év II. felében kidolgoztuk a *fiókkönyvtári szervezet működési szabályzatát*. A volt községi könyvtárakban meghagytuk a tiszteletdíjas könyvtárosokat, de kölcsönzési idejüket heti 4 óráról 6 órára növeltük. A fiókkönyvtárosok végzik a kölcsönzéssel járó adminisztratív munkán kívül az állomány előkészítését is a cse-ekre.

A községi tanács vezetői elismerést érdemlő módon nyújtottak segédkezet a fiókkönyvtárak jobb elhelyezéséhez. A bútorzat pótlására 20 000 Ft-ot folyósítottak. Segítségükkel 4 fiókkönyvtár új, elfogadható elhelyezést nyert.

Ezzel szemben az anyagi feltételek megteremtése ellenére sem sikerült a fiókkönyvtárak személyi gondjait megnyugtatóan megoldani.

A tanácsi összevonás után a körzetnek 7197 lakója van, közülük 4135 Tabon lakik. A kisközségek fiatalságának többsége vidéken dolgozik, és általában hetenként egy alkalommal jár haza. A helyi tsz-ek eredményei elmaradnak a megyei átlagtól. A községek hátrányos gazdasági helyzetét tükrözik a műveltségi mutatók is.

A Tabhoz csatolt könyvtárak olvasómozgalmi eredményei is elmaradtak a korábbi járási átlagtól. A volt községi tanácsok Bábonygyer és Lulla kivételével még a mi-

nímális anyagi feltételeket sem biztosították a könyvtáraknak: az átlagos évi könyvbeszerzési hitel 500 és 2000 Ft között mozgott.

1970. január 1-vel végleges formában rögzítettük a tabi központi könyvtár munkarendjét szabályozó tervezetünket, melyet előzetesen megbeszélünk a fenntartóval és az érdekeltektől. A tervezet kidolgozásánál a helyi körülményekhez módosítva használtuk fel *Szente Ferenc* alap gondolatát (Könyvtáros, 1964. 3. sz. 123—126. l.) (A gyakorlati munka alapján már újabb átdolgozást igényel a munkarend). A munkarendben személyekre szabtuk az egyes feladatok ellátását. A központi könyvtár kölcsönzési idejét heti 35 órában állapítottuk meg. A fiókkönyvtárakban heti egy alkalommal bevezettük az esti, illetve vasárnap délelőtti kölcsönzést. A központi könyvtárnak 55, a fiókkönyvtáraknak 6—10 féle hírlapra és folyóírra fizettünk elő.

Könyvellátás

A fiókkönyvtárak könyvvel valló ellátása nehéz feladat. A korábbi csekély könyvbeszerzési hitelek nagyon hézagossá tették a könyvtárak állományát. Rendszerint már az év elején elköltötték néhány száz forintos beszerzési keretüket. A mennyiségi hiányok mellett az állományok összetétele is sok kívánnivalót hagyott maga után. Az állományfelmérés során döntöttünk arról, hogy mi maradjon meg a fiókkönyvtárakban.

Hosszas vita után a fiókkönyvtárakban levő könyvállományt — lezárt egységnek tekintve, s a községek tulajdonbélyegzését meghagyva — a könyvtárak végleges birtokában hagytuk, így az az elhasználódással, vagy az elvesztések következtében csak fogyhat, de nem gyarapodhat.

Az egyedi leltárkönyveket 1970. július 1-vel lezártuk. A 6 fiókkönyvtár részére külön csoportos leltárkönyvet fektettünk fel, amelyben „alapállomány” megjelöléssel tartjuk nyilván a fiókkönyvtár „saját” könyveit. (Ez a megoldás vitatható, de sürgősségi okok miatt ez volt a leggyorsabb és legelfogadhatóbb módszer.) Mivel 1970-től kezdve a fiókkönyvtárak működési és beszerzési kiadásait a központi könyvtár költségvetésében terveztük meg, a könyvellátást is központosítani kellett.

A Művelődésügyi Minisztériumtól 1969-ben kapott 20 000 Ft könyvvásárlási támogatásból elsősorban a *fiókkönyvtárak* nélkülözhetetlen *alapállományának* kiegészítésére törekedtünk, antikvár vásárlás útján is. Az 1970-es évre 66 800 Ft beszerzési kerettel rendelkezünk.

A könyvállomány elosztását a korábban bevált letéti csererendszer alapelvei szerint, némileg módosítva oldottuk meg. A könyvállományt 3 csoportra osztottuk: törzsállományra, csere- és kiegészítő állományra.

A *törzsállomány* részére 7—8 példányban, teljességre törekedve vásároltuk meg a törzsanyagként jelzett könyveket.

A *csereállományt* az ajánlott irodalom adja, melyet általában 3—5 példányban szereztünk be, s melyből a várható igények figyelembevételével 2—3 példányt osztottunk be a csereállományba.

A *kiegészítő állományba tartoznak* azok a könyvek, melyek nem sorolhatók a törzsanyagba, de szükséges, hogy valamennyi könyvtárban megtalálják az olvasók.

Az eligazodás megkönnyítése céljából a nyilvántartási kartonokon egységes, áttekinthető jelölési rendszert kellett kialakítani, mely a jövőben több célt is szolgálhat.

A *törzsállomány jelölése*: a könyvhöz tartozó kartonok jobb felső sarkát zöldszínű átlós vonallal áthúzzuk (kivéve a központi katalóguskartonokat), és alája írjuk a fiókkönyvtár sorszámát. Ezt a sorszámot megtartjuk valamennyi jelölésnél.

A *csereállomány jelölésére* — CSERE R 1 2 3 4 5 6 bélyegzőnyomatot és dátumbélyegzőt használunk. Első alkalommal bekarikázzuk annak a könyvtárnak a számát, amelyben a könyv éppen van. Csere (továbbvitel) esetén a bekarikázott számot áthúzzuk és az új könyvtár számát karikázzuk be. A könyvkártyán figyelhetjük, hogy egy-egy fiókkönyvtárban a kérdéses könyvet hányan és kik olvasták el. Az R (=raktár) a központi könyvtár jele. A kiegészítő könyvállományba tartozó könyvek „hollétét” a könyvkártyára ráírt fiókkönyvtár számmal jelöljük. A különböző jelölési módok növelik az adminisztrációs munkát, de a raktári lapok alapján bármilyen nagy állomány esetén is mindenkor pillanatok alatt kimutatják, hogy a központi könyvtár könyve melyik fiókkönyvtárban található meg, s hogy az törzsanyagként vagy csereállományként van ott.

Csoportos leltár

A csoportos leltárkönyvben a 13-as felosztás mellett, az üresen hagyott rovatok helyén nyilvántartjuk csoportosan a könyvállomány mozgását. Nem szükséges, de előnyös, hogy bármikor lássa a könyvtáros, hogy fiókkönyvtárában bizonyos szakok

irodalma milyen arányban szerepel. Ebben a csoportos leltárban tartjuk nyilván a fiókkönyvtárak eredeti könyvvállományát, a gyarapodást, a törlést és a cserét. A fiókkönyvtárak a volt I. és II. sz. letéti törzslapon veszik át a könyveket. A törzslap második oldalát is kitöltjük, s ezt látogatáskor az olvasómozgalmi eredmények elemzésére is felhasználhatjuk.

A fiókkönyvtárak könyvvel való ellátottsága 1970. III. negyedében

A központi könyvtár 1969. IV. negyedétől 1970. III. negyedévéig 2489 kötet könyvet vásárolt, melyből 1272 kötetet kaptak a fiókkönyvtárak a következő elosztás szerint: a törzsalományba tartozott 725, a csereállományba 362 könyv, a kiegészítő állományba sorolt kötetek száma pedig 185 volt.

A központi könyvtárnak és fiókkönyvtárainak könyvvállománya jelenleg 20 636 kötet. Az eredeti elgondolás szerint évi 3 alkalommal terveztünk állománycserét a megyei könyvtár művelődési autóinak igénybevételével, de a gyakorlat azt igazolta, hogy a jelenlegi *ütemes gyarapodás esetén* az évi 2 könyvcseré is elegendő.

A központosító átszervezésbe befektetett munka eredményeként *nagyobb propaganda nélkül megerősödött a könyvtári élet*. Bizonyítására szolgáljon alapul az 1969-es évi végi és az 1970-es háromnegyedévi olvasómozgalmi statisztika egybevetése: Eszerint a 6 község könyvtárában 1970-ben 9 hónap alatt csaknem annyi volt az olvasók és a kölcsönzött kötetek száma, mint az előző év 12 hónapjában (1969: 1680 olvasó, 39 085 kötet — 1970. I—IX. hó: 1668 olvasó, 36 863 kötet). 1970. III. negyedév végén *a lakosság 23%-a könyvtári olvasó* volt.

A közigazgatási átszervezés a tanácsi könyvtárhálózatban új feladatokat hozott. Egységes, országos irányelvek eddig nem születtek, pedig az alapelvek és módszerek kidolgozása megkönnyítené az ilyenfajta központi, illetve körzeti könyvtári rendszerek létrehozását.

Véleményem szerint szükség van kísérletezésekre, de nem az eddig alkalmazott módszerekkel. A központi községi könyvtárak és a körzeti könyvtárak szervezése egy személlyel még akkor sem oldható meg, ha az illető szakképzett is. Különösen akkor *kevés az egy ember, ha klubtevékenységgel is megbízzák*.

A tanácsi átszervezés során remélhetőleg olyan tanácsi vezetők kerülnek a közös tanácsok élére, akik már ismerik a könyvtár szerepét a falvak életében és tudják, hogy a könyvtárak a jól szervezett keretek között képesek a folyamatos és színvonalas népművelő tevékenységre.

Bolevác Zósef

a Tabi Községi Központi Könyvtár vezetője

Egy nemzetiségi központi községi könyvtár megalakítása

Somogy megye délkeleti szögletében, a Dráva mentén találjuk a megye egyetlen délszlávok lakta területét. Négy község (Lakócsa, Potony, Szentborbás, Tótújfalu) lakói többségükben horvátok, akik a XVIII. század elején telepedtek ide. A központ, *Lakócsa*, mindhárom községből könnyen megközelíthető. Itt működik a közös tanács, a körzeti iskola, a gyógyszerár, az iparcikk bolt. Ez a község tekinthet vissza a legrégebb kulturális múltra. 1895-ben alakult iparos olvasóköre. 1908-ban népkönyvtárat helyezett el a faluban a Dunántúli Könyvtárosok Egyesülete. 1950-ben az ország valamennyi olvasókörével együtt a lakócsai olvasókör is feloszlott. Vagyonából a könyvek és iratok feltehetően az Országos Könyvtári Központ könyvelosztójába kerültek. A községi könyvtár megalakításától 1970. január 1-ig az ország többi könyvtáraihoz hasonló életet élt, azoktól legfeljebb abban tért el, hogy a községi tanács átlagon felüli figyelmet fordított működésére.

A négy község együttműködése régi keletű; forrása a *nemzetiségi ügyvédtartozás*. Ezért a közös tanács megszervezését jóval kevesebb vita kísérte, mint máshol.

A körzet községeiben megfelelő könyvtárhelyiségek álltak az olvasók rendelkezésére, a központi könyvtárt a megyei könyvtár korszerűen berendezte.

A tárgyi feltételek megléte, a közös tanács ismert segítőkészsége adta a Barcsi Járási Könyvtárnak 1969-ben azt a gondolatot, hogy itt alakítsák meg a járás első központi községi könyvtárát. Az első megbeszélés után a tanács vezetői ígéretet tettek raktárhelyiség juttatására és berendezésére, a könyvtáros tiszteletdíjának rendezésére. Ígéretüknek az év végére eleget is tettek.

A tárgyi feltételek megteremtése után fő feladat *az új állománynyilvántartás rendezése* volt. A négy könyvtárban a raktári lap nyilvántartások félig készen, elég elhanyagolt állapotban voltak. A járási könyvtár több mint ezer új címléírást készített el és mintegy 150 hibás cédulát kijavított. A nyelvi nehézségek miatt külön gondot okozott a szerb-horvát nyelvű könyvek címléírása és szakozása.

A *raktári lap* nyilvántartásba a könyvtárban levő 8000 kötet könyvről egy-egy

cédula került. Lakócsa az 1-es, Potony a 2-es, Tótújfalu a 3-as, Szentborbás a 4-es sorszámot kapta. Így mindig pontosan megtudható, hogy az adott könyv melyik könyvtárban található meg a kérdéses időben. A törzsállományból minden könyvtár kapott egy példányt. A *törzsanyag tartósan a fiókkönyvtáraknál marad*, azt nem cserélik. A jól megszerkesztett nyilvántartás birtokában a központi könyvtáros biztonságosan rendelhet, elvégezheti a hiányosan beszerzett sorozatok kiegészítését, s alapfokon tájékoztatást is tud nyújtani.

A körzethez tartozó könyvtárak címleltár könyveit 1969. december 31-ével lezárták, és a csoportos leltárkönyvek összesítési rovatait Lakócsa csoportos leltárkönyvébe vezették át. A könyvbeszerzés dokumentumait Lakócsán őrzik. A könyvbeszerzést a központi könyvtáros végzi, a lényeges könyvtári munkálatokhoz a járási könyvtár gyakran nyújt segítséget.

A megyei művelődési autók segítségével *minden negyedévben könyvcserét* végeznek, így az olvasók által kért új könyvek eljutnak minden könyvtárba. Az állomány bővítéséhez nagy segítséget jelentett a Művelődésügyi Minisztérium 1969-ben és 1970-ben adott 20 000 forintos támogatása. Az 1970-es év elején a Magyarországi Délszláv Demokratikus Szövetségének ajándékaként 472 kötet értékes szerb-horvát nyelvű könyv érkezett, ezeknek felszerelése és a fiókkönyvtáraknál való elhelyezése igen gyorsan megtörtént.

Hiányos lenne ez a beszámoló, ha nem említene meg *Pusztai János* lakócsai könyvtáros nevét, aki az anyagi elismerést messze meghaladó úgyszeretettel vett részt a központi könyvtár kialakításában.

A régi lakócsai olvasóköriben alig volt lehetőség anyanyelvi művelődésre, csak néhány szerb-horvát nyelvű könyvből választhattak az olvasók. Az új központi könyvtárnak el kell érnie, hogy könyvtáraiban *anyanyelvi népművelés* folyjék.

A gyermekek és a felnőttek részére máris biztosítják a megfelelő számú és tartalmú könyvet és képes folyóiratot. Szorosan együttműködve a délszláv pedagógusokkal, vezetésükkel klubfoglalkozásokat, vetélkedőket, irodalmi délutánokat tartanak a lakosság anyanyelvén.

A lakócsai körzetben a „kaj” nyelvjárást beszélik. A felnőtt olvasóknak elsősorban Krleža és Kovačić műveit ajánlják, akik a „kaj” nyelvjárásban írnak. Erősíteni kell a propagandát, mert a felnőtt lakosság alig olvas anyanyelvén.

A lakócsai nemzeti központi könyvtár megalakítása megtörtént. Ahhoz azonban, hogy a könyvtár valóban az anyanyelvi művelés központja legyen, még sokat kell tenniük könyvtárosoknak, pedagógusoknak, a községek vezetőinek.

Kovács József—Toldy Csaba
a Barcsi Járási Könyvtár
igazgatója munkatársa

A társadalomtudományi-politikai művek olvasottsága

Kölcsönzés közben viszonylag kevés tapasztalatot nyerhetünk a nagy számban megjelenő társadalomtudományi művek forgalmáról, azt azonban gyakran megfigyelhetjük, hogy közülük több példányban meglévő könyvek is hevernek hosszabb ideig érintetlenül a könyvtár polcain. E művek beszerzési példányszámának helyes megállapítása, esetleges csökkentése tartalmi fontosságuk miatt nem könnyű feladat. Ezért a pesterzsébeti 27. sz. Szabó Ervin Könyvtárban megvizsgáltuk két évre visszamenőleg, milyen társadalomtudományi művek iránt érdeklődnek az olvasók.

A vizsgálat kezdetén a könyvtárnak az egész állomány 9,4%-át kitevő 2091 társadalomtudományi könyve volt. (Ez a szám nem foglalja magában a kézikönyvtári köteteket és a brosúrákat.) A 2091 kötet 1358 művet jelentett, tehát egy mű átlag 1,5 példányban volt meg. Egy régebbi vizsgálatunk idején a könyvtár szovjet szépirodalmi köteteinek száma 940 és egy mű átlagos példányszáma 2,6 volt, kölcsönzési forgalmuk pedig a teljes forgalom 4,7%-a. Ha figyelembe vesszük, hogy a több mint kétszer annyi társadalomtudományi kötet csak 6,5%-os forgalmat eredményezett, akkor az egyes művek átlag másfélszeres példányszámát kielégítőnek tarthatjuk.

Két év, pontosabban 25 hónap alatt az 1358 mű közül 279-nek, azaz 20%-nak nem volt olvasója. A legtöbb nem olvasott mű a 3K1—3K9 szakba tartozik. (Közrejátszott ebben az „összes” és „válogatott” kiadású művek nagy száma.) Ezután a 331—338, 360—380, 320—329, 301—310 szakcsoportok következnek. Csak egy olvasója 187 (14%) műnek volt. Tehát az egyszer sem és az egyszer kölcsönzött művek az összes társadalomtudományi művek 34%-át adják. Egyébként a társadalomtudományi műveket — az összesre vonatkoztatva — átlagosan 9 olvasó kölcsönözte.

Vizsgálódásaink számszerű adataiból kiderült, hogy a történeti művek közül igen nagy az érdeklődés a Németország második világháborús szerepét tárgyaló köny-

vek iránt: 68 olvasója volt Karsai Elek: A berchtesgadeni sasfészekedtől a berlini bunkerig, 62 pedig L. A. Bezimenszkij: Martin Bormann nyomában című 7, illetve 3 példányban meglevő műveknek. Ha az összes kölcsönzések számát nézzük, akkor viszont ez a szakcsoport — a kevés mű miatt — eléggé hátul szerepel.

A következő legolvasottabb szak a 930-as volt. Ez elsősorban Ráth-Végh István munkásságának köszönhető: 4—5 példányban megjelenő műveit 70—80 alkalommal vitték el. Nem okozott meglepetést a 340—350-es szakokba tartozó művek nagy keresettsége sem. A bűnügyi beszámolók, perek irodalma igen népszerű az olvasók körében. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy az ide tartozó kevésbé olvasmányos műveket alig keresik. Míg 114 olvasója volt Kaul: Az Eichmann ügy című, 8 példányban meglevő művének, addig egyetlen olvasója sem akadt a tanácsok működéséről szóló 4 különböző kiadványnak. A népszerűség sorrendjében következő, 390-es szak forgalmát az ide sorolt illemtanok nagyszámú kölcsönzése emelte meg, s nem a néprajzi művek olvasottsága.

A lélektani művek (13,8) után az átlagosnál ugyancsak jóval többször, 13-szor vitték el a 320—329-es szakokba tartozó műveket is. Ugyanakkor e szakok kölcsönzései eredményezték a legnagyobb számot (1896 kölcsönzés). Sajnos, az olvasott művek esetében itt is majdnem az a helyzet, mint a 340—350-es szaknál. Legolvasottabbak a kalandos könyvek, kémtörténetek, alsó fokú ismeretterjesztő könyvek. Ezért is kell örülnünk annak, hogy a legtöbb, 105 olvasója Hans Habe: Halál Texasban (6 példány) című írásának volt. Hogy a tudományosabb vagy kevésbé aktuális művek közül sokat alig kölcsönöznek, azt az is mutatja, hogy 23 művet egyszer sem vitték el a szakokból. Jelentőségük folytán külön kell foglalkoznunk a 943.9 szakba tartozó művekkel. Népszerűségüket illetően csak az összes kölcsönzések számával lehetünk elégedettek. A legolvasottabb könyvek Prónay Pál háborús naplója és Karsai Elek írásai voltak.

A különböző szakokba tartozó könyvek olvasottságán kívül megvizsgáltuk a sorozatokba tartozó művek népszerűségét is, a műveket olvasók átlagos száma alapján.

A listavezető Kozmosz könyvek sorozatban megjelent művek népszerűsége minden bizonnyal azt mutatja, mennyire hasznos és célszerű a szépirodalmi és ismeretterjesztő írások együttes ajánlása. A kezdetben szépirodalmi kötetekkel induló sorozatnak sikerült a különböző témájú művek iránt szinte azonos, élénk érdeklődést keltetni. A Képes történelem sikere jelzi, milyen nagy szükség van a történelem iránt kezdő fokon érdeklődő olvasót megnyerő, érdekes, értékes könyvekre, akárcsak a szépirodalom esetében a Képes Regénytárra. Ez a jelenség — a Búvár könyvek népszerűségével együtt — arra figyelmeztet, hogy olvasóink közül még sokan a megismerés alapjainál tartanak a történelem, politika terén.

Meglepetést okozott a Világ gazdasági kérdések sorozat műveinek olvasottsága, ami elérte az egy társadalomtudományi műre jutó átlagos kölcsönzési számot (9). Érdemes tanulmányozni ezeket a műveket, mivel így talán lehetőséget találunk arra, hogy sikerüljön kiterjesszük egyéb hasonló olvasmányokra is. A Korunk világnézeti kérdései sorozat, noha köteteit csak 6,5-szer kölcsönözték ki, a szakba tartozó többi műhöz hasonlítva szintén népszerűnek mondható. Ha kevésbé tudományos lenne, akkor bizonyára még többen kölcsönöznék. Szót kell ejtenünk a Marxizmus—Leninizmus Kiskönyvtáráról is. (Kimutatásunkban együtt szerepel a régi és új sorozat.) Sajnos, olvasottságuk alig van, valószínűleg azért, mert a különböző továbbképzési helyeken a szakirodalmat általában a klasszikusok válogatott és összes műveiből jelölik ki. A sorozat célja az lenne, hogy kis terjedelme és küllalakra következtében szinte kínálja magát, ez a törekvés azonban nálunk nem valósult meg, még Lenin: Utolsó írásai-t is csak ketten kölcsönözték.

Mindezek a megfigyelések természetesen nem mentik fel a könyvtárost attól, hogy a könyvek beszerzésekor ne mérlegelje gondosan minden egyes megvásárolandó mű példányszámát. Nem volna helyes, ha a forgalmi adatok alapján valamilyen általános sémákat alakítana ki. Mégis úgy gondoljuk, hogy a legnépszerűbb szakokba tartozó művekből átlagosan 3—7 példányt, míg a kevésbé olvasottabbakból 1—2 példányt kell rendelnünk. Sorozati kiadványok esetében is érdemes egységesebb gyakorlatot teremteni. (Könyvtárunkban például Bethlen Katalinnak a Magyar századok című sorozatban megjelent életírását 1 példányban vásároltuk meg, míg Kemény János visszaemlékezéseit feleslegesen vettük meg 2 példányban.)

Az állomány alakításán felül vizsgálódásunk jó néhány esetben a propaganda fokozására is felhívja a figyelmet. Különösen vonatkozik ez a hármas szakokba tartozó ideológiai művekre. Megemlítjük, hogy ezek között a könyvek között alig akad olyan alapfokú ismeretterjesztő, színes, olvasmányos kiadvány, ami láthatólag a kezdő olvasó megnyerésére készült volna.

Arató Antal

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
27. sz. kerületi könyvtárának munkatársa

„Telepíts útszéli csárdát” — mozgalom

Sok jó mozgalom van; ilyen az „Olvasó népért” mozgalom; és például a „Tiszta udvar, rendes ház” jelszavú is. En felfedeztem azt, amelyik valamennyinél életrevalóbb, a legnagyobb sikerrel halad előre és ezt íme a fenti címmel közzé is teszem.

Ha valakinek olyan szerencséje van, hogy autóval keresztül rohanhatja az országot, rájön, hogy ez a mozgalom széles, kiterjedt és az alapelvei is tisztázottak már.

Ami a legfontosabb, az a koszt, meg a cím. Az ennivalónak kell, hogy legyen valami népi jellege és lehetőleg összefüggésben álljon a címmel. Ilyen cím: „Kendermagos csirke csárda” jelzi, hogy itt a főétel a csirke. És ha még némi kendermagot is elhintenek a padlóra, meg az asztalra, akkor senkinek sem lehet kételye, hogy jó helyre tévedt.

A „Fekete bárány kisvendéglő” messze hirdeti, hogy az ürü nem kutya, és aki a bárányt szereti, az itt megáll. Ha aztán még Savanyú Zsiga és népi zenekara is itt tevékenykedik és a fizetőpincér cifra szűrrel, meg fokossal állít oda az asztalhoz, akkor a vendég még azt sem veszi észre, hogy megválták.

Van egy útszéli fán egy kerék! Hogy hogy került oda? Odatették. Ez az „Aranykerék csárda”. Itt a cím nem árulja el a jelleget, de az udvaron a nyársak tömege, a szalonnasütésre szolgáló alkalmatosságok, meg a Sobri Jóska ábrázatú kún legény az ajtóban, messze előre hirdeti, hogy itt az ősi hagyományt gyakorolják.

A reklám mindennél fontosabb. Az út mellett óriási tábla, ordítózó betűkkel: 1000 méterre van innen a „Malacpörkölt csárda”, 500 méterre megint a tábla. Azután 300 méterrel arrább újabb ékes felírás: „Kanyar után a Malacpörkölt csárda.”

A kanyar után óriási transzparens: „Itt a Malacpörkölt csárda!”

Ez csak egy, mert se szeri, se száma pl. a halászcárdáknak. Már a nevük is költői: EZÜST KESZEG, ARANY KÁRÁSZ, FOGAS SÜLLŐ, KECSKEBÉKA stb.

A szabályok jobban kidolgozottak, mint akár a „Tiszta udvar, rendes ház”-é. Pl. hol telepíthető csárda? Az országúton? Igen, de ott sem mindenütt. Egy nagy-

várostól másfél órára, tehát 110—130 kilométeres út után. Amikor már ki kell menni.

Két nagyváros között a fele úton. Ott akár hármát is egyszerre. Még halászcárdából is elmegy kettő, egymástól 100 méterre.

Aztán lehet csinálni az országúttól messzebb is. Vagy 8—10 km-re, ahova nem nagy kockázat még hivatalos út esetén sem kocsival egyet kerülni. Ide lehetőleg hepe-hupás út kell, bögöly, meg szűnyog, hogy kaland jellege legyen. A híres, nevezetes Orsós, Kalányos, Petrovics, Farkas népzeneész család tagjaira meg piros mentét, kék pantallót és rancos csizmát kell húzni.

Nagyvárosban is lehet útszéli csárdát alapítani, de az ésszel kell. Ki kell keresni valami városvegi akácost és abba bele. Ide jó autótűt kell és romantikus név. Mondjuk „Akasztódomb csárda”. Esetleg stilizált akasztófákat lehet az út mellett elhelyezni, hogy lássák: itt a vendégtől semmit sem sajnálnak.

Még salakdomb mellé is lehet csárdát telepíteni, de akkor stilszerű cím kell, mint Pokol-csárda, Kéncöves Barlang. Ilyen helyen szívesen elül a pasas, még a büdösséget is össznépinek érzi.

Persze nem pusztán ezek a kellékek döntők. Lehet életrevaló csárdát plántálni a leghetetlenebb helyekre is, de akkor körültekintően kell propagálni. Legjobb a suttogó propaganda. Jó pár ezrest bele kell verni, hogy az egész országban elterjedjen. Valaki felordít mondjuk Debrecenben, egy megdöbbenően jó halászlé közben:

— Ez igen! Ez majdnem olyan jó, mint a homokszekcsői!

Az áldozatnak fogalma sincs, hol van Homokszekcső, nem is szól semmit, de a bogár már benne van a fejében. Addig ki sem megy belőle, míg el nem megy Homokszekcsőre...

Ötven, vagy száz ilyen megfizetett ipse annyi ember fejében ülteti el a bogarat, hogy Homokszekcső híres lesz, és ha véletlenül jó a halászlé, akkor az is marad, úgyhogy a község előbb-utóbb betonutat kap a földút helyébe és idegenforgalmi nevezetességgé lesz.

Ha meg a halászlé rossz, akkor is néhány évig simán működik, amíg a rossz híre elterjed.

De azért jobb, ha a halászlé jó.

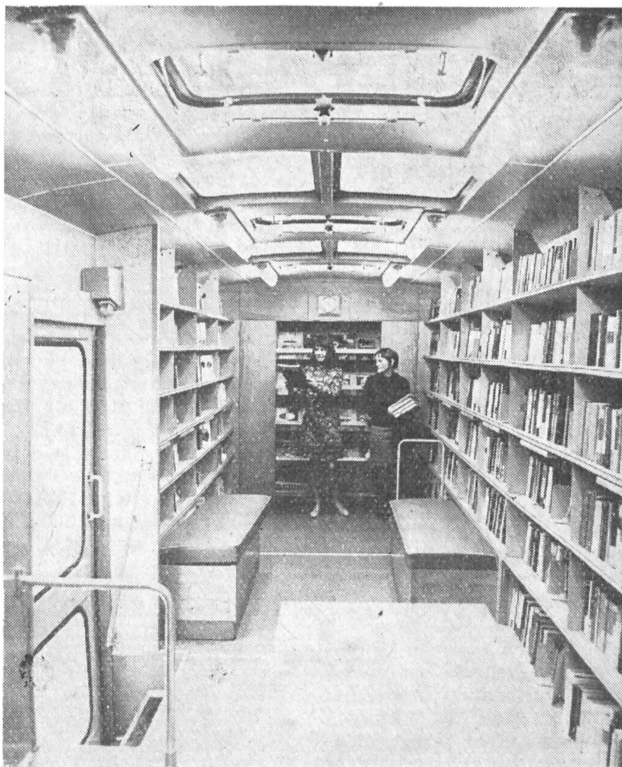
Ismétlem, szépen terjed ez az életrevaló mozgalom és annyi jó enivalónk van, amit még nem reklámoztunk — pl. a kozári kovászos uborka, a dunaszekcsői kapros tök —, hogy a csárdák rövid idő

alatt be fogják hálózni az országot. Aztán majd betelepítjük a csárdákba a művelődési házakat és a kultúra is megkapja a magáét.

Szóllósy Kálmán

Bibliobuszok az NDK falvaiban

Kurt Schadwill cikke (Könyvtáros, 1970. 11. sz.) arról tájékoztatott, milyen eredményesen oldották meg az új bibliobuszok segítségével Drezda peremkerületeinek könyvtári ellátását. A teljesség kedvéért hozzá kell azonban tennünk: a Német Demokratikus Köztársaságban már a kis lélekszámú községek ellátására is sikeresen alkalmazták a mozgókönyvtárat. A röbel-i járási könyvtár (Neubrandenburg megye) 1970-ben kis településeinek könyvtári ellátására bibliobuszt kapott, melynek felszerelése és komfortja (fűtés és hűtés, melegvizes mosdó, fénycsóvilágítás stb.) megegyezik a drezdaiak új típusú kocsijával. Talán fölösleges itt számadatokkal bizonyítani a mindenki előtt nyilvánvaló eredményt: az egyszerre 5000 friss könyvet magával hozó, megjelenésében is imponáló mozgókönyvtár működése óta ugrásszerűen emelkedett az olvasók és a kölcsönzések száma abban a járásban, melyet eddig a leggyengébbek közé soroltak. Számunkra a kísérlet

EX LIBRIS

DÉR ENDRE

igazi újdonságát az jelenti, hogy az új ellátási forma bevezetésével nem szüntették meg a falusi könyvtárak korábban kialakult hálózatát, hanem új feladattal továbbra is fenntartották. A községi könyvtárak az alapvető kézikönyvek, a legfontosabb klaszszikusok és a folyóiratok állandó jelenlétét biztosítják, tehát az elemi tájékozódás és a klubélet feltételeit, a tiszteletdíjas könyvtárosok pedig összekötők a bibliobusz és a falu lakosága között. Ők a mozgó-

könyvtár népszerűsítői, s gyakran a falu igényeinek tolmácsolói. A kísérlet eddigi sikere azt bizonyítja számunkra, hogy a bibliobusz útján történő könyvelés a klubkönyvtári rendszerrel nincs ellentétben, ellenkezőleg: annak magasabb, legkorszerűbb formája. Városi színvonalon nyújtott könyvválaszték és állandóan hozzáférhető kézikönyvek, folyóiratok: ez a kettő van együtt, s ez a figyelemreméltó Röbelben.

(K. S.)

A KÓRHÁZI BETEGEK könyvtári ellátásáról problémafeltáró cikket írt Gönczi Imre a Népszava november 19-i számában. Írásában sürgeti az intézményes kórházi könyvtári ellátás megszervezését, amelyet általában állami feladatnak tart, de célszerű munkamegosztás esetén lehetőnek véli, hogy a szak szervezeti könyvtárak is részt vegyenek a munkában.

JÓ KAPCSOLATOT épített ki a községi könyvtár a helyi általános iskola nevelőivel a Tolna megyei Kajdacson. A pedagógusok gyakran tartják az osztályfőnöki és az irodalom órákat a könyvtárban, s részben ennek tudható be, hogy a 3600 kötetes művelődési intézménynek 440 beiratkozott olvasója van. Az olvasás azonban nemcsak a fiatalok körében hódít, egyre több felnőtt is kedvet kap hozzá. A kajdacsiai erősödő könyv- és irodalomszerepet mutatja az is, hogy növekvő számban vesznek részt a könyvtár által rendezett író-olvasó találkozók is. (B. P.)

A MUNKA című folyóirat novemberi számának mellékleteként megjelent Szakszervezeti tanulmányok c. kiadványt a szerkesztőség a munkásműveltség vizsgálatának szentelte. Dr. Vonsik Gyula a munkásműveltség tartalmát, az igényeket elemzi, Kazimity György a munkásosztály kulturális ellátottságát vizsgálja, Baranyai Tibor a közművelődés és a szakszervezetek címmel a közművelődés új fogalmát és feladatait körvonalazza, Virizlay Gyula pedig a szakszervezeti tömegmunka és politikai munka szerepéről

Hírek

és feladatairól közöl tájékoztatást.

FOLYÓIRATOLVASÓT létesítettek a Pápai Textiles Kultúrotthon újjáalakítása során az eddig kihasználatlan alagsorban, az ifjúsági klub mellett. Az olvasóterem kialakításának költségét, kb. 60 ezer Ft-ot részben vállalati erőforrásokból, részben a Textilszakszervezet anyagi támogatásából fedezték. A Pápai Textilgyár rezi üzemének 5 szocialista brigádja 15 ezer Ft értékű társadalmi munkával járult hozzá a berendezés elkészítéséhez. 1971-től 120—150 féle hazai és külföldi folyóirat és napilap jár a hírlapolvasóba, amelynek nyitvatartási ideje heti 20 óra: hétfő kivételével minden nap 3—6-ig, szabad szombaton és vasárnap de. 9—12 óráig. 1971-től a felügyeleti díjas látja el. (N. J.)

„BÖLCS BAGOLY VÁLASZOL” címmel posta működik a Paksi Járási

Papp Iván ex librise

Könyvtár gyermekrészelegében. A levelezés során a gyermekek kérdéseire kapcsolódó könyveket és folyóiratcikkeket ajánlanak a könyvtár munkatársai. A gyermekkönyvtár felsőtagozatos olvasóiból pedig „Ifjú könyvbarátok klubját” szerveztek, amely havonta két alkalommal tartja összejöveteleit. Ugyancsak a gyermekkönyvtár szervezésében működik a hátrányos helyzetben levő gyermekek segítésére az orosz nyelv-szakkör is. Az iskolai tanulás megkönnyítésére a gyermekkönyvtár kiállítást állított össze „Könyveink segítségével nyújtanak a tanulásban” címmel, s hogy minden gyermek tudomást szerezhesen a könyvtár szolgáltatásairól, a tanév elején a gyermekkönyvtártól valamennyi második osztályos tanuló névre szóló levelet kapott, melyben a könyvtár szolgáltatásai, nyitvatartása, rendezvényei vannak felsorolva. (Sz. L.)

SZOLIDARITÁSI NAPOT tartottak a Vietnami Demokratikus Köztársaság fennállásának 25. évfordulója alkalmából Pakson, ahová ez alkalommal a VDK budapesti nagykövetségének két munkatársa látogatott el. A vendégek felkeresték a járási könyvtárt is, s megtekintették az ott megrendezett két vietnami vonatkozású kiállítást: az egyik Vietnamban járt magyar képzőművészek alkotásait mutatta be, a másik a vietnami hősi harcok könyv- és képdokumentumaiból készült. A könyvtár dolgozói sárközi terítővel és olvasómozgalmi jelvényekkel ajándékozták meg a vendégeket, akik viszonzásul Vietnamból szóló könyvet adományoztak a könyvtárnak. (Sz. L.)

„Egyetlen Starfighter előállítási árából egy 100 000 lakosú város komplett könyvtári hálózata volna előteremthető modern épületekkel és elsőrendű könyvtárral.”

Jürgen Eyssen: A közművelődési könyvtár a műveltség ápolásának központja. (KMK referáló lap)

HUSZONÖT ÉV MAGYAR LÍRÁJA

A magyar irodalom vezető, reprezentatív műfaja — sokan és sokszor elmondottak — a költészet. Líránk nyolcszáz éve beszél a magyar nép történelmi sorsáról, ünnepeiről és köznapjairól, örömeiről és gondjairól. Az első magyar nyelvű vers — az Ómagyar Mária Siralom — óta történelmünk leghűségesebb tükre, amely akkor is híven mutatta be a mágyarság nemzeti és társadalmi helyzetét, kívánságait, amikor az epikus ábrázolást megnehezítették a szigorúbb idők. Ez a rang — líránk vezető szerepe — mit sem csökkent a változó idők során: változatlan maradt a felszabadulást követő huszonöt esztendő alatt is. A nagy történelmi újrakezdés lelkesítő örömét éppúgy a költők dalolták ki, mint a későbbi gondokat vagy eredményeket. Bátran mondhatjuk akár azt is, hogy költészetünkben — a negyedszázados magyar lírából: Illyés Gyula, Benjámin László, Weöres Sándor, Pilinszky János, Nagy László és Juhász Ferenc verseiből — hívebben ismerhető meg az elmúlt negyedszázad „belső”, lelki története, mint a prózairodalom vagy akár a szociográfia és a történetírás eredményeiből. Hogy a magyar nép milyen tudattal, milyen vágyakkal és érzésekkel élte át huszonöt esztendő változatos eseményeit — erről elsősorban a *magyar vers* tudósítja a mai és a jövőző olvasót.

Tanulmányunk — hasonlóan ahhoz az összefoglaláshoz, amely néhány hónappal ezelőtt a negyedszázados magyar prózairodalom útját próbálta megrajzolni ugyan-ezekben a lapokon — az új magyar líra élettörténetének felvázolására tesz kísérletet. Éppen ezért nem szándékozunk portrékat rajzolni (noha a korszak legjelesebb alkotói — Illyés, Szabó Lőrinc, Benjámin, Vas István, Weöres, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Nagy és Juhász — igazán megérdemelnék a portré-szerű bemutatást), hanem elsősorban a fejlődés nyomvonalát, ennek a fejlődésnek a változatait kísérik figyelemmel.

Az irodalomtörténeti fejlődés bemutatása ezúttal is arra kötelez, hogy megkíséreljük a korszakolást. A prózai fejlődésrajz során használt — s ezúttal sem tökéletesnek, csupán „praktikusnak” tartott — korszakbeosztást követjük most is. Vagyis az új magyar költészet fejlődését négy korszakra osztjuk, úgy, hogy 1945, 1948, 1953 és 1956 jelentik a korszakhatárokat.

I. Az első négy év költészete: 1945—1948

A műzsák — legalábbis az újkor hosszú és véres háborúiban — nem hallgatnak el a fegyverek között. Panaszkodnak, siratnak és átkoznak; elmondják a szenvedést és az iszonyatot. Békében mégis teljesebb és szabadabb zengéssel szólal meg szavuk. A magyar költészet műzsái is megfiatalodtak, újjászülettek a változó világban. Addig túlharsogták őket az úszító szónoklatok, túldübörögték az ágyúk, a bombavetők. A költészet menekült, bújdosott. 1945 tavaszán azonban a versek is kiszabadultak a némaságból, felzengett a költők kórusa. A felszabadulást követő négy esztendő nemcsak az átalakulás és az újrakezdés heroikus korszaka volt, hanem a költészeté is. Gazdag és nagy líra született: talán csak ennek a néhány éves költői periódusnak a behatóbb vizsgálata tudná megfelelően igazolni, hogy milyen termékeny időszak volt 1945—1948. Az új magyar líra egyik leggazdagabb korszakát jelzi ez a néhány esztendő: korszakot, amelynek teremtményeinek kísérletei csak az elmúlt néhány év során kapták meg a megérdemelt figyelmet.

Gyász és felszabadulás

Az új magyar költészet első hangja a gyászé volt: siratta az elesetteket, az elhurcoltakat, a fogságban, lágerben elpusztultakat. „Társaimat keresem az elhagyott utakon / azokat, akik fegyverrel harcoltak, azokat is / akik fehér papírlapok fölé hajoltan írtak / és döngették az éj kapuit, hogy kinyiljanak. / Halottak néma menete vonul el előttem / a völgy aljában s a templomok árnyékában menetelnek / kiégett szemükben a fájdalom mélysége ásit / lefegyverzett katonák és meghajszolt polgárok / egyazon törvény elvérzett áldozatai mind” — hangzik Kassák Lajos gyászoló verse: a *Meditáció*. És ezután egy egész gyászoló kórus jelentkezik: Áprily Lajos fájdalmas

négysorosai, Szabó Lőrinc *Kisértetszonátája*, Jékely Zoltán *Feltámadása*, Rákos Sándor *Aldozati táblája*, Földeák János *Epreserdője*, Kálnoky László *Baka utca*, Jánosi István *Közös temetés* s végül Illyés Gyula *Buda 1945. január* című verse a halottakat gyászolja vagy a pusztuláson — elsősorban a romjaiba hullott főváros sorsán — kesereg. Van vers — Lakatos István *A pokol tornácán* című hexameteres költeménye —, amely nagyszabású epikus-látomásos szerkezetbe fogja Budapest pusztító ostromának alvilági képeit.

Az elhurcolt, halálba kényszerített százazrek sorsát leghitelesebben Pilinszky János versei foglalták össze. A költő fiatalon ismerkedett meg a koncentrációs táborok világával (bár ő maga nem volt fogoly), s egész költészetét átjárta a pusztítás és gyilkosság huszadik századi nagy áradatának élménye, az a pokol, amit a KZ-lágerek szerveztek meg. Pilinszky, midőn hallatlanul tömör és szuggesztív versalakzataiban beszámolt a halálra ítélt foglyok sorsáról, az embertelenség ellen tiltakozott. Ezt a tiltakozást szövegezte meg *Egy KZ-láger falára* című verse is: „Ahova estél, ott maradsz. / A mindenségből ezt az egyet, / ezt az egyetlen helyet, / de ezt azután megszerezted... De most már te nem tágítasz. / Megvakítottunk? Szemmel tartasz. / Kifosztottunk? Meggazdagodtál. / Némán, némán is reánk vallasz.”

Erre a kétségbeeső gyászra, sokszor az önvád szorongató érzéseire érkezett a szabadság mindent eltöltő nagy élménye: a felszabadulás. Az iszonyatot a remény követte: a tett vágya, az újrakezdés akarata. A kor optimista drámáját talán legszebben Illyés Gyula verse jelzi: az *Iszonyat*. „Láttam Buda égését, / az izzó koszorút” — kezdi Illyés az ostrom szívet szorító képével, de végül a remény vallomásával zárja a költemény szorongató látványait: „Emelte véres arcát, / fölsírt a csecsemő. / Anyja volt: ez az ország, / ő maga: a jövő.” S ugyanez a bizalom, ugyanez az újrakezdést sürgető akarat szól Kassák Lajos (*Átfordult tábla*), Fodor József (*Örök március*), Szabó Lőrinc (*A börtönből*), Benjámin László (*Kormos kövek közt*) és Jankovich Ferenc (*Romhalmok fölött*) verseiből. Egy ország nézett körül, s kereste saját jövőjét, túl a romokon.

Az újrakezdés költészetének külön szövegei azok a versek, melyek az emigrációból — sokszor évtizedes száműzetésből — hazatérő költők érzéseiről vallanak. Balázs Béla *Honfoglalás*, Gábor Andor *Jelentkező* vagy Lányi Sarolta *Anyanyelv* című verse a hazára találást, a kitarukkozó szabadságot és az anyanyelv közegének boldog birtokbavételét ünnepli, a költők lelkes „honfoglalásáról” beszél.

A felszabadulást köszöntő versek — azóta sem tapasztalt — őszinteséggel és lendülettel hangzottak fel akkoriban. Nem a retorikus ünnepélyesség szólalt meg bennük, hanem az az érzelmi, lelki felszabadulás, amely végre betölthette a költői személységeket a sötét évek után, s az a cselekvésvágy, amely a szabadságot az újjászületés nagy alkalmának tekintette, s a nemzet felemelkedését készítette elő. Sajátos hivatást vállaltak ezek a versek: egy hosszabb történelmi apály után kívántak munkára, tevékenységre, alkotásra és szabad, gazdag emberi életre mozgósítani.

Harcok és örömök

Az újatkezdés energiája teszi forradalmivá a kor költészetét; forradalmivá, a szónak egy tágasabb — az *egész* embert, az emberi magatartást és közérzetet érintő — értelmében. E négy év lírája nemcsak azért tekinthető a költői forradalom vívmányának, mert igen szoros szálak fűzik a társadalmi forradalomhoz, hanem azért is, mert új, forradalmi eredményeket hozott a költői magatartásban és kifejezésben. A magyar költő évtizedes helyzetérzékletét változtatta meg. Kiszabadítva a költőt abból a kétségbeesésből és szorongásból, amivel a magyar líra nemzedékeinek hosszú sora viaskodott. Mert legnagyobbjaink mindig magányban, gyakran légüres térben érezték magukat. Ady vágya — a „lennék valakié!” — költészetünk természetes és hagyományos érzései közé tartozik. A magyar költő majdnem mindig úgy tudta, hogy a végzet ellen küzd, egyedül viaskodik, és reménytelen „muszáj Herkulesként” próbálja feltartóztatni a történelem dübörgő menetét, felébreszteni a közönyös nemzetet.

Most, e négy év során, mindez megváltozott. Otthont kapott a költészet és feladatot. A költő szavára erőteljes visszhang érkezett; azt érezhette, hogy társadalmi megbízatást teljesít. Hogy verseinek szerepe van a társadalom mozgalmáiban vagy az emberek tájékozódásában, eszmélkedésében és boldogulásában. Mindez szokatlan derűt hozott a magyar líra komor hangjai közé. A pusztulás és a nemzethalál tragikus siratói után a remény és a bizalom derűsebb szövegei uralták a zenekart. A magyar költészet megbékélt a világgal és a történelemmel: az újjászületésben bízott, a felszabadulás és az újrakezdés öröme töltötte el. Nem a költészetten múltott, hogy

néhány év múlva ismét sötétebb lett a látomás, ismét tragikus tónusra hangszerelt a zenekar, illetve, vagy jobban mondva a zenekar legőszintébb zenészei.

Az életöröm máig ható tiszta és derűs versekben jelentkezett. Szabó Lőrinc természet és látomást egyesítő versei egy derűsebb életfilozófiát sugároztak (pl. *Őszi meggyfa*, *Körszivárvány*), Vas István a bölcs életörömöt hirdette (*Vides ut alta stet*), Berda József vitalizmusa is új lendületet kapott (*Elégia*, *Egy korcsmárosnéra*). Takáts Gyula a dunántúli táj arányos formáit és derűs színeit mutatta be, ezekből hozta létre egy bölcs költői életrend belső tartalmát és tartalékait (*Angyali követ*, *Fakutyán*, *Jényben*). De még az elégikus Jékely Zoltán líráját is derűsebb életérzéssel töltötte meg az egész magyar költészetre jellemző vállalkozókedv és életigenlés (*Futballisták*). „Azt mondja kalapács a sinnek, / amit tollam a papíron? / Hát ettől olyan boldog lettem... / boldog... no ezt még leirom” — hangzik Zelk Zoltán jellegzetes verse: az *Egy madár áll a levegőben*. A kor költészetének valóban a „boldogság” az egyik kulcsszava.

S a másik: a „szerelem”. A magyar líra régen termelt annyi felhőtlen és elragadtatót szerelmi himnuszot, mint ekkoriban. A szerelmes verset korábban és később egyaránt átszötte a történelmi szorongás, a szerelem menekülés volt inkább, védelem a külső világ fenyegetései ellen. Ezekben az években ez a líra is őszinte derűt kapott, a boldogság érzése járta át. Weöres Sándor (*Canzone*), Kassák Lajos (*Játék-tűz-dal*), Végh György (*A szerelem himnusza*) vagy Jékely Zoltán (*Egy lányhoz, aki végigment a Via Appián*) verseire gondolok.

Az öröm és a derű vallomásai mellett persze nem hiányoztak a köznapok vagy a történelmi események és küzdelmek dokumentumai sem. A földosztás, az újjáépítés, a demokratikus, majd szocialista átalakulás sorra kínálta a költői ihletet. Illyés a sebeiből gyógyuló fővárosnak állított emléket (*Amikor a Szabadság-hídra a közezső részt fölszerelték, Cserepező*), majd a saját földjén dolgozó paraszt alakját örökítette meg (*Megy az eke*). Képes Géza *Levél egy népi kollégistához* című költeménye a művelődés forradalmát mutatta be. S a többiek — Jankovich Ferenc, Fodor József, Bóka László, Benjámin László, Rónay György Vas István, Hajnal Anna, Zelk Zoltán és Devescseri Gábor — is a nagy átalakulás lírai képét alkották meg. Erről az átalakulásról beszéltek — talán a legtöbb személyes hitellel — a fiatalok: Nagy László, Juhász Ferenc, Kormos István, Kuczka Péter, Fodor András és Darázs Endre is. A költészet a nagy tervek lázában fogant. Ahogy Illyés *E megmozdult világban* című verse fogalmazta: „Nem halott temetőkkel / vágyok szállni magasba: / eleven néppel, földdel: / ragadjak hát csak abba! / Bokáig bent a sárban, lábomon egy országgal, / szívem, te hú, így szárnyalj / e megmozdult világban”.

Történelem és bölcsélet

A felszabadulás után megújult magyar költészet — azt lehetne mondani — kettős hivatásra vállalkozott. Egyrészt beszámolót adott a történelmi forduló eredményeiről, felmérte a nagy átalakulás lehetőségeit, másrészt filozófiai világgépet fogalmazott. Egyszerre próbált eleget tenni annak a várakozásnak, amely a költésztől közéleti állásfoglalást és emberi eligazítást kívánt, amely — a magyar líra hagyományainak megfelelően — azt várta, hogy költőink egyszerre adjanak feleletet a nemzetben élő közösségi ember és a világmindenségben létező ember kérdéseire.

Láttuk, hogy a közélet miként hívta ki válaszára az új költészetet, s hogy a költészet milyen válaszokat fogalmazott. Hogy az új magyar líra cselekvésre és bizalomra biztatót, újjászületést hirdetett. De nem érte be ennyivel. A magyar költészet nem csinált felelőtlen „tabula rasát” a háború után: önismertetre és önbírálatra törekedett. Ami a német irodalom „Gruppe 47” nevű csoportjában irányzattá szerveződött — vagyis a nemzeti és történelmi számvetés —, az nálunk, ha szervezetlenül is, már jelentkezett a háború után. Illyés verse: *A Nem volt elég*, vagy Vas Istváné: *A békekötés elé*, Benjámin Lászlóé: *A Magyarország*, Rákos Sándoré: *Az eb válaszol* és Nemes Nagy Ágnesé: *A reményhez* a nemzet önvizsgálatát végezték el; ítéletet mondva a helytelen történelmi választás, a mulasztások és eltévelyedések felett. S a magyar történelem vizsgálatából, megértésének igényéből jutottak el az általánosabb történetfilozófiai igények felé.

Ez a történetfilozófia az emberi vállalkozások értelmét és végső célját kutatja, a sokezeréves emberi történelmet mérlegeli. Nem egyszer kételyt és csüggedést okoz ez a mérlegelés: hiszen a második világháború iszonyú tapasztalatai — az ötven millió halott, a megsemmisítő táborok, Hiroshima atomhalála — valóban elcsüggesztették a szíveket, rémlátomásokkal töltötték meg a képzeletet. A történetfilozófiai eszmélkedés célja mégis erre felelni: hogyan tovább? A költők a történelem értelmébe vetett hit fenntartását kísérik meg, még csüggesztő látomásaikban is. Weöres Sándor *XX. századi freskója* a kételyeket foglalja hatalmas vízióba, Kassák *Oda 1948-a* az

újjászületés vágyát fejezi ki, Füst Milán *A jelenés* című verse pedig az emberi történelem értelméért perel: „Oh Vladimir Iljics, vajon lehet-e segíteni / az emberi lényen?” — kérdezi. A keserű kérdéseket mégis a bizakodás váltja fel, s Szabó Lőrinc *Asztronauták* című verse már az űrben kalandozó, a mindenséget bejáró és meghódító ember eszméjét rajzolhatja fel.

A korszak verseiben különben is gyakran van jelen a filozófiai gondolkodás. A magyar líra hagyományosan empirikus vagy látomásos természetét váratlan méretekben egészítette ki az intellektualizmus és a bölcsélet. A két háború között sem volt ritka ez az igény: a kései Babits, József Attila és Szabó Lőrinc versei a gondolati költészetnek adtak új irányt. A felszabadulás utáni néhány esztendő költészete azonban nemzedéki méretekben és elhatározó módon fordult az intellektuális élmények, a történelem vagy az emberi sors végső kérdéseit faggató filozófia felé. Szabó Lőrinc a *Tücsökzenében* — önéletrajzi versciklusában — kereste élet és bölcsélet végső egyensúlyát, helyezte merlegre belső történésekben, szellemi kalandokban gazdag életét. Weöres Sándor a létezését és a mindenséget vallatta (*Békeoltár, A Fogak Tornáca, A sorsangyalok*), Vas István a fegyelmezett ráció eszményeit mutatta fel (*Óda az észhez*), Nemes Nagy Ágnes az eszmélet belső körét fedezte fel (*Hadijelvény, Az ismeret*), Pilinszky János pedig az emberi szenvedés értelmét kutatta (*Parafrazis, In memoriam N. N.*). De jelentős filozófiai verseket olvashatunk Jékely Zoltán, Áprily Lajos, Hajnal Anna, Csorba Győző, Károlyi Amy, Toldalagi Pál és Kassák Lajos ekkori verseskönyveiben is.

A magyar költészetet egyféle bölcséleti közérzet hatotta át: a versek az emberi létezés értelmére, a küzdelem esélyeire utaló kérdésekkel teltek meg. Líránk — bátran mondhatjuk — felzárkózott a kor európai költészetéhez, a világirodalmi fejlődéshez; nemcsak a magyar gondokról szólt, s nemcsak a magyar olvasóhoz, hanem az emberiségről s az emberiséghez is.

Nemzedékek és irányzatok

A kor magyar líráját — a reprezentatív válogatás fokán — Sötér István antológiája: az 1948-as kiadású *Négy nemzedék* mutatta be. Mint címe is elárulja, ez a gyűjtemény négy generációba rendezte a magyar lírát. A legidősebbek — Gellért Oszkár, Füst Milán, Kassák Lajos és Áprily Lajos — még a magyar líra nagy megújulása idején — Ady és a Nyugat korában — indultak el, több évtizedes alkotó pályá után váltak a felszabadulást követő irodalmi fejlődés cselekvő részeseivé. Az új magyar költészet „második” nemzedéke — Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Fodor József, Erdélyi József, Sinka István és Zelk Zoltán — a húszas években indult s a harmincas években vált a magyar költészet reprezentáns nemzedékévé. Őt követte a „harmadik” generáció: Weöres Sándor, Vas István, Jékely Zoltán, Takáts Gyula, Képes Géza, Csorba Győző és Jankovich Ferenc: az a nemzedék, amely egy új filozófiai gondolkodás igényét és az európai líra modern irányzatainak poétikáját hozta a hazai irodalomba. Nemzedéki szempontból ide tartoznak azok a „munkásköltők” — Benjámin László, Földeák János és Kis Ferenc — is, akik a szocialista mozgalom szavát szólaltatták meg költészetünkben. Végül pedig jelen volt a „negyedik” nemzedék; az *Újhold* című kitűnő folyóirat költői: Pilinszky János, Kálnoky László, Nemes Nagy Ágnes, Rába György, Rákos Sándor, Somlyó György és a többiek.

Sötér még négy nemzedékről beszélt, pedig már jelen volt az „ötödik” is: azok a fiatal — elsősorban népi származású — tehetségek, akik a felszabadulás után kerültek főiskolára és az irodalmi életbe, s akik általában a népi kollégiumokból indultak hódítani. A „nyugatos” költészet — a „harmadik” és „negyedik” nemzedék zömének nyugateurópai, művelt tájékozódása — után ők a népi hagyományt, gyakran az archaikus formákat és elemeket elevenítették fel. Vagyis Petőfi példáján lelkesültek, Illyés és Erdélyi József tárgyias realizmusát vagy Sinka István balladás költészetét követték. Az új idők történetéről, a nagy nemzeti fordulat következményeiről akartak szólni; elevenen élt bennük a közéleti, politikus költői igény. Ennek a nemzedéknek a sorában jelentkezett Juhász Ferenc, Nagy László, Kormos István, Fodor András, Darázs Endre, Kuczka Péter és — kisebb késéssel — Simon István; azok a költők, akiknek a következő korszakokban is meghatározó szerep jutott.

Az akkori költészetben nemzedékek és irányzatok éltek együtt tehát; ha nem is minden vita nélkül, de egyformán az új magyar kultúra gazdagítására törekedve. A Nyugat folytatói és örökösei — Szabó Lőrinc, Weöres, Vas, Jékely —, a népi mozgalom költői — Illyés, Sinka, Jankovich —, a kommunista emigráció — Balázs Béla, Lányi Sarolta, Gábor Andor, Gereblyés —, a Munkásírók mozgalomának szocialista csoportja — Benjámin, Földeák, Keszthelyi, Kis Ferenc — és a fiatalok népes, igen-csak tagozott tábora az irodalmi élet természetes erővonalai mentén helyezkedett el; vagyis nemzedékek és költői-világnézeti irányzatok keretei között jelentkezett. Ezeket

az erővonalakat rajzolták ki az irodalmi folyóiratok is: a Magyarok a Nyugat és a Magyar Csillag humanista örökségének folytatását vállalta, a Válasz a népi irodalom táborát gyűjtötte össze (noha nem zárkózott el más törekvésektől sem), a Fórum és a Csillag a kommunista írók tűzhelye volt, a Kortársban és az Alkotásban az avantgardizmus hívei gyülekeztek, a fiatalok folyóiratai — a „nyugatos” hagyományokat képviselő Újhold és a népi kollégiumok ifjúságát megszólaltató Valóság — pedig ugyancsak irányzatok szervezője volt.

Ismételjük, gyakoriak voltak a viták: hiszen egy világnézetileg és politikailag tagolt költészetben elkerülhetetlen a polémia. A költészet változatai mégis a maguk természete szerint vették ki részüket az irodalmi élet feladataiból, a kulturális újrakezdés lázas vállalkozásaiból. Az irodalmi élet minden becsületes és színvonalas törekvésnek jogot és lehetőséget adott, hogy kibontakoztathassa legsajátabb értékeit. S minden költőnek, hogy megvalósíthassa önmagát. Ezek a lehetőségek teljesítették ki oly szépen a felszabadulást követő négy esztendő magyar költészetét, líránk egyik legvállalkozóbb, legváltozatosabb és legharmonikusabb korszakát.

II. Ellentmondások költészete: 1948—1953

A következő néhány év költészete az országos helyzet és az irodalompolitika ellentmondásait tükrözte; s ezek között az ellentmondások között, sajnos, az irodalom maradt alul. A magyar líra nyolcvévszázados története során talán még soha sem volt annyira kiszolgáltatva a politikának — és a politikai vezetésnek — mint ezekben az években. Nem csoda, hogy a költészet — az emberi érzékenység legkényesebb „műszere” — oly sokat szenvedett ez idő során: létének értelmét, az őszinteséget vesztette el, vagy a magányos alkotói lét katakombáiba kellett húzódnia.

Pedig a korszak rokonszenvesnek tetsző jelszóval: a szocialista magyar líra jelzavával indult. Az irodalompolitikuskok tervei szerint a polgári lírát erős szocialista művészetnek kellett volna felváltania. (Csak „menet közben” derült ki, hogy ez a látszólag helyes törekvés mennyi öncsonkítást és torzulást okozott.)

Először s részben sok minden sikerült: a költők — már akik szóhoz jutottak — új korszakot kezdtek, sokszor gazdagodtak, új s életerős nemzedék foglalta el a posztokat. Illyés Gyula lírája is gazdagodott: *A Statisztika kertben* talán a legérvényesebb formában foglalta össze a felszabadulás hatalmas, ember- s országformáló élményét; az *Építőkhöz* pedig a szocialista építőmunka mellett tett hitet. Benjámín László és Zelnk Zoltán — a korszak vezető lírikusai — megújították, a valóság gazdag ihletével töltötték meg művészetüket. Mindketten az építés és az emelkedés szószólói voltak, néhány szép és őszinte versben (Benjámín: *Tavaszi Magyarországon, Számadás, Hajnali karének*; Zelnk: *Tanúm reá ott fönn a Nap, Harminc nap*) idézték meg ennek az emelkedésnek az ünnepeit. S körülöttük — őket követve, tőlük tanulva — egy egész költőcsoport igyekezett több-kevesebb sikerrel versbe foglalni a nagy változások történelmi s emberi értelmét, a béke megőrzésének szükségességét, a szocialista ember hitét. Kuczka Péterre, Kónya Lajosra, Somlyó Györgyre és Devecseri Gáborra gondolok.

Ennél a csoportnál értékeesebb eredményt hozott az a néhány fiatal költő, aki a „fényes szellők” korszakának lendületét vitte tovább: Juhász Ferenc, Nagy László és Simon István. Juhász ekkor írta *Sántha család és Apám* című műveit, melyekben a múlt homályából kiemelkedő szegények új sorsát, emelkedését mutatta be. Nagy László főként Bulgáriában tartózkodott ebben az időben, így töretlenebbül tudta tovább folytatni az előző korszak hangját és optimizmusát. *A tűzér és a rozs* című kötete foglalta össze ezeket a verseit. Simon István pedig részben az élet idilli megközelítésének őszinte lírájában (pl. *Zeng a fűrészt*), részben a józan értelem mellett tett vallomásokban találta meg saját hangját. Mindhárom költő ekkor került a magyar líra első vonalába, ekkor szerezte meg az olvasóközönség bizalmát és szeretetét.

A korszak mégsem a líra korszaka volt: a politikai élet fokozódó ellentmondásai, az irodalompolitika közvetlen és durva beavatkozásai visszaszorították a költői személyességet, a vallomást. A költők ezért gyakran választották az epikus költészet alakzatait: Illyés Gyula *Két kéz* című verse a teremtő emberi munka apoteózisát alkotta meg, Juhász is epikus versekkel vált ismertté, és Benjámín, Zelnk, Kuczka vagy Somlyó költészetében is eluralkodott a leírás, a történet — általában az epika.

Mindez azonban csak részeredmény, olyan hozadék, amely messze elmaradt a magyar líra lehetőségeitől, azoktól a lehetőségektől, melyeket az előző korszak teljessége ígért. A kor költészetét ugyanis súlyosan korlátozta és eltorzította a helytelen irodalompolitika. A szocialista líra eszménye jegyében türelmetlen és többségében indokolatlan kirekesztésekre került sor: Füst Milán, Kassák Lajos, Áprily, Szabó Lőrinc, Sinka, Weöres, Jékely, Pilinszky, sőt Fodor József is a kirekesztettek közé került, s hosszú ideig Illyés és Jankovich sem adhatott ki új verseskötetet. A nyilvánosságra

került verseket pedig erősen eltorzította a hamis politizáló igény: a filozófia, a tájleírás, a személyes vallomás sorra a nehezen túrt lírai témák közé szorult. Ezzel pedig éppen a lírai költészet értelme és lényege semmisült meg az irodalompolitika manipulációi között. A költők — már aki vállalta — hamis optimizmusra, jelszavak és napi politikai direktívák megverselésére kényszerültek, vagy egyenesen arra, hogy a vezérek — Sztálin vagy Rákosi — dicsőítésére írjanak szövegeket. A sematizmus leginkább a költészetet pusztította, ebben a műfajban tette a legtöbb ártó rombolást. A kor valóságos konfliktusainak lírai kifejezése a föld alá szorult, s csak ahogy fokozatosan tágultak a megjelenés lehetőségei, úgy kerülhetett az olvasók elé. Leginkább az 1956-ot követő korszak gyűjteményes kötetében.

III. Újjászülető költészet: 1953—1956

A prózához hasonlóan a magyar líra is az 1953 után kibontakozó szabadabb irodalompolitika légkörében született újjá. Ekkor nyerte vissza a költészet azt a szerepet, ami értelmet ad neki, s ami nélkül lírai alkotás valójában el sem képzelhető. A költők ismét a valóság mozgását, alakulását figyelték, tapasztalataikról és felismeréseikről számoltak be, és személyes mondanivalójukat fogalmazhatták meg. A vers visszanyerte az őszinteség hiteletét.

Az újrakezdés egyik feltétele az volt, hogy vissza kellett térniük a korábbi évek során kirekesztett alkotó egyéniségeknek. Megjelentek Szabó Lőrinc (*Válogatott versek*, 1956), Fodor József (*Jelenések évei*, 1956—57), Vas István (*Teremtett világ*, 1956), Jankovich Ferenc (*Szántód partjainál*, 1954) és Berda József (*Élj és énekelj*, 1954) válogatott költeményei; visszatért Erdélyi József, Áprily Lajos, Jékely Zoltán és Weöres Sándor (legalábbis a folyóiratok hasábjaira, az új verseskönyv a legtöbbjükénél még későbbre maradt); megjelentek Illyés Gyula (*Kézfogások*, 1956) és Benjámin László (*Egyetlen élet*, 1956) új versei. Teljesebbé vált a magyar költészet kórusa.

A teljesebb kórus természetesen már nem azt az egyhangú dallamot fújta, mint a korábbi néhány év költői sematizmusa. Ismét jogaiba helyeztetett a költői személyiség: felváltak a stílusirányzatok; vagyis inkább tovább fejlődtek a korábban kialakult változatok. S igen nagy mértékben kitágult a költészet tematikus világa, a legkülönbözőbb ihlet típusok jelentek meg: a közélet és a történelem ihletén kívül a szerelem, a kultúra, az önkereső vallomásság, a filozófia. Illyés kötete: a *Kézfogások* volt az egyik legszebb bizonyítéka annak, hogy a költészet újra meglelte teljesebb feladatát. Ez a kötet a költői személyiség önkereső, harmóniát építő küzdelmeiről beszélt. Jelen volt benne a közéletiség, a történelem értelmét kutató bölcsélet (pl. *A reformáció genfi emlékműve előtt*) és az emberi sorsot faggató kérdéses (*Mors bona nihil aliud*). S legfőként jelen volt a zaklatott történelmi élmények humánus feloldásának igénye, az igaz harmóniára törekvő igény: a *Bartók* soraiban: „S jogunk van / — hisz halandók s életadók vagyunk — / mindazzal szembenézni, / mit elkerülni úgysem tudhatunk. / Mert növeli, ki elfödi a bajt.”

Illyés tudta az is, aki elméletileg — az irodalmi publicisztika szintjén — emelt szót a „pesszimista versek” jogáért: azért, hogy a költő versbe vehesse félelmeit, szorongásait, akár az emberi létezés ügyét, akár a történelem menetét érintsék is ezek. Vagyis, hogy a költő kifejezhesse a körülötte élő emberi közösség — a nemzet, a társadalom — gondjait, veszélytudatát is, ne csak az ünnepi szónoklatokra hangszerelt örömeiket. A kor közéleti lírája ezt a hivatást vállalta magára, elsősorban Illyés, Benjámin László, Juhász Ferenc és Nagy László költészetében.

Illyés új verseit már emlegettük az előbb. Valóban ő írta a kor közéleti lírájának nagyhatású figyelmeztetéseit, tiltakozásait is: a *Doleo ergo sum*-ban vagy a *Levél a vízgyűjtőről és a fenyőről* soraiban: „mindenen át, mindenütt a nép / győz majd, az élet” — hangzik ez utóbbi vers. A másik nagy vallomást tevő és figyelmeztető pedig Benjámin László volt, aki versek egész sorában tagadta meg a politikai torzulásokat, hirdette a józan emberi értelem és az igazságra törekvő szív jogait. „Igazság! / Könyörtelen mércéd alá Te állíts!” — hangzik a *Mérce alatt*; „embertelen az embersérgért, / becstelen a becsületért, / igaztalan az igazságért / nem lehet senki emberfia” — olvashatjuk az *Egyetlen élet* sorait. De többi verse — az *Almodtál Gulliver*, a *Ne szegyenkezz*, a *Köznapi dolgok igézete* — is a változást, a szocialista humanizmus és törvényesség végső győzelmét sürgeti.

A Bartók-versben megfogalmazott illyési program: a diszharmóniából épülő harmónia erkölce, a küzdelem etikája öltött alakot a felszabadulás után indult nemzedék két legnagyobb tehetségének: Juhász Ferencnek és Nagy Lászlónak verseiben. Juhász az indulás verses epikája után zaklatottabb élményekről vallott (*Betyárok sírja*), majd verses meséiben (*Fából faragott Antal*, *A halhatatlanságra vágyó királyfi*) fogalmazta meg először életfilozófiájának elemeit: az értelem és a küzdelem mellett nyilatkozott. A közéleti gondok felhősítették el az ő költészetét is. Hatalmas eposzá-

ban — *Tékozló ország*, 1954 — pedig már mérlegre tette a magyar történelem évszázadait, a nemzet jövőjét, a forradalom hivatását és eredményeit. A Dózsa-féle forradalom kudarcáról beszélve a történelem, általában az emberi küzdelmek tragikus végzetének tudatáig jutott. Ezt a végzetet azután az értelem hitével próbálta feloldani: „Az értelem! Mert azt akarjuk, hogy ne vak ösztönök uralják szívünket, / ne az anyag ős-törvénye, láza, ős-bűne, vérengzése és bujasága . . . ne a táltosok hazudozása, idegzetünk fényérzékeny máza, / de a rendezésben rejlő értelem legyen az ember végső igézete! / Az ember legyen úrrá a mindenség magányán: ez a sorsa! / S az ember magányát oldja fel a mindenség hite.”

Nagy László is hasonló utat járt: Bulgáriából hazakerülve őt is meglepték és elkomorították az itthoni világ fejleményei. Indulatos versekben, majd hatalmas és félelmes víziókban — *Gyöngyszoknya* — mondta el felismeréseit és szorongásait. A küzdelmet azonban ő sem adta fel, s ha Juhász az értelem mindenség-kutató fegyverét választotta, ő a mindenben győzelmeskedő életszeretettel. Már a *Gyöngyszoknyát* is így fejezte be: „Áll az ember a tájban, vassá mered a lába, / fönnséges fejét bánat, bitangság fölé vágja — / s látja: az újabb harcok zöld arénája megnyílt, / mellébe levegőt vesz, tartja — ekeket zendít”. Ez az életszeretet jelentkezett *Rege a tűzről és jácintról*, *Havon delelő szivárvány* című verseiben is.

E négy költő mellé azután mások sorakoztak: az elhallgatásra kényszerült fiatalok vagy az induló nemzedék friss szavú tehetségei. Ekkor jelentkezett első verseskötetével Csoóri Sándor (*Felröppen a madár*, 1954), Fodor András (*Hazafelé*, 1955) Takács Imre (*Zsellérek unokája*, 1955), Kalász Márton (*Hajnali szekerek*, 1955) és Váci Mihály (*Ereszalja*, 1955); s ekkor lépett fel újra — hosszabb hallgatás után — Csanádi Imre (*Erdei vadak, égi madarak*, 1956) is. Velük is teljesebbé vált a lírai kórus, gazdagodott és erősödött a magyar költészet tábora.

(Folytatjuk.)

Pomogáts Béla

ELSÜLLYEDT FOLYÓIRATOK MENTÉSE

A két világháború között megjelent, kevéssé ismert, rövid életű folyóiratok feltárását kezdték meg a Párttörténeti Intézet Könyvtárának munkatársai. Eddig elkészítették az alábbi progresszív, háborúellenes folyóiratok repertóriumát: *Álláspont* (1932—1933), szerk.: Kovách Ákos, Féja Géza; *Dokumentum* (1926—1927), szerk.: Kaszák Lajos; *Együtt* (1927—1928), szerk.: Nagy Lajos; „1928”, szerk.: Glattnér [Radnóti] Miklós, Wágner [Tamási] György; *Ezüstkor* (1943), szerk.: Thurzó Gábor; *Társadalmi Szemle* (1931—1933) szerk.: Madzsar József; *Új Harcos* (1933), szerk.: Oravetz István.

A fent felsorolt folyóiratok repertóriumai annotációkat is tartalmaznak, melyek megkönnyítik az irodalomtörténészek, sajtótörténészek és a speciális, sajtóval összefüggő témák kutatóinak munkáját. A repertóriumok összeállítói feloldották az egyes cikkek, tanulmányok szerzőinek álneveit is. Az elkészített munkák nagy segítséget nyújthatnak a könyvtárosoknak is, ugyanis ezek a periodikák a nagy könyvtárakban is legfeljebb töredékesen fordulnak elő. A kész repertóriumok az érdeklődők rendelkezésére állnak az intézet könyvtárában (Bp. V., Alkotmány u. 2.) (V. S.)

Andruskó Károly
ex librise

ANTONIO GRAMSCI — FILOZÓFIAI ÍRÁSAINAK TÜKRÉBEN

A Kossuth Kiadó végre megjelentette Antonio Gramsci válogatott tanulmányait, ezeket a tulajdonképpeni *börtön-jegyzeteket*, melyeket több mint tíz esztendő fog-ságában vetett papírra, apró noteszlapokra. A terjedelmes kötet alapján megkísérel-jük megrajzolni az olasz kommunista párt megalapítójának arcélét, aki ha élne, most lenne 80 éves.

Antonio Gramsci szardíniai szegény *parasztfiú* volt, akinek ifjúságában alkalma nyílt a sziget pásztorainak, de általában az egész délolasz mezőgazdasági vidéknek ijesztő szegénységét élményszerűen megismerni. Később tudományos analízissel így írta meg a gyermekkor megtagadhatatlan élményét: „Dél-Olaszország a valóságban az észak-olaszországi nagytőkék *gyarmata* lett. Mindaddig, amíg a déli területek így függnek északtól, két Olaszország lesz, nem egy. A szakadékok át kell hidalni, és ez csak úgy lehetséges, ha megvalósul a munkásosztály szövetsége a déli szegény-parasztokkal és napszámosokkal.” Csak ilymódon nem válnak Dél-Olaszország és a szigetek az *ellenforradalmi kapitalizmus katonai bázisává*.

Akárcsak Magyarországon, a kapitalista itáliai nagypolgárság — hatalmának megerősítésére és elsősorban a dél-olaszországi parasztság leigázására — szövetkezett a nagybirtokosokkal és a vidéki janicsár-értelmiséggel, mely vállalta az elmaradt gazdasági és politikai viszonyok rendőri fenntartásának szerepét. Ezt a dermedt álla-potot, melyben a nagytőke és a nagybirtok a liberális, majd később a fasiszta mo-narchia szuronyai árnyékában kiegyezett, az olasz nép nem tudta széttörni. Bár az első világháború küszöbén már elérte az általános választójogot, ezt a formális sza-badságjogot számos okból nem tudta igazán kihasználni. Gramsci fiatalkorában látta a szardíniai falvak szavazásra induló parasztjait, akik *bevarrták zsebüket*, nehogy a civilruhás rendőrök és a földbirtokosok kasznárjai kést csempészhessenek bele, s így börtönbe juttathassák őket.

Turatinak, az akkori szociáldemokrata vezetőnek reformista szocializmusa mind-ezzel szemben sohasem volt képes egy, csupán szavakban létező radikalizmuson túl-jutni. A fiatal értelmiség családottan fordult el ettől a szocializmustól, és egyrésze lassan beleszédült a nagypolgárság legreakciósabb részétől pénzelt nacionalista, im-perialista irányba, melyből az első világháború után a *fasiszmus* tört föl.

Ilyen volt a helyzet, mikor Gramsci 1911-ben, húsz éves korában Szardíniából To-rinóba, az erősen koncentrált forradalmi proletariátus városába érkezett. Ebben az osztályban felismerte azt az erőt, amely az olasz társadalom összes problémáit képes megoldani, s hirdette, hogy *minden megújulás csak belőle* indulhat ki. Ezért vissza-utasította azt az álláspontot, mely szerint Olaszországnak mint parasztszágnak sa-játos struktúrája van. Ez az elmélet olykor tudatosan, olykor öntudatlanul a paraszt-ságot szembeállította a munkásosztállyal. Gramsci ironikusan írta, hogy „a ca-labriai parasztok átlaga, ha analfabéta is, intelligensebb a német egyetemi tanárok átlagánál”. Ezért sokan aztán felmentve érzik magukat a kötelesség alól, hogy Calab-riában az analfabetizmus ellen küzdjenek.

Gramsci igazán a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után találta meg ön-magát. „A proletariátus diktatúrája egy új állam megteremtését, a proletárállam megteremtését jelenti... Az olasz kommunistáknak meríteniük kell az orosz tapasztalatokból.” Gramsci — mint tanítványa és barátja, *Palmiro Togliatti* írta — a torinói üzemi bizottságokban ismerte fel a munkásosztálynak azt az intézményét, amelyet a szovjetekhez lehet hasonlítani, és amely osztozik azok lényegében: a munkásosztály önkormányzatában. Ezek az üzemi bizottságok kiszakították magukat a szakszerve-zeti ellenőrzés alól és autonóm szervekké váltak. Az üzemi tanácsok mozgalmának vezetője Gramsci volt. Az általa 1919. május 1-én alapított lap, a *L'Ordine Nuovo* (Új Rend) volt ennek a mozgalomnak lapja.

Gramscit eleinte a szakszervezetek túlértékelésével vádolták, pedig ő éppen azt bizonyította, hogy a szakmai szervezetek nem alkalmasak a munkásosztály hatalomért való harci szerveinek szerepére. Az a vád sem volt igaz, hogy amikor az üzemi taná-csokat a hatalomért folyó harc eszközévé tette, megkerülte a pártot, és elvetette annak vezető szerepét. Gramsci már 1917-ben látta, hogy az olasz szocialista párt, amelyben tehetetlen demagógok uralkodtak, képtelen vezetni az olasz proletariátus harcát a hatalomért. Az üzemi tanácsok fejlődése egyidejűleg a munkásosztály fő-lényét biztosította volna az országban. Sajnos, ez csak Torinóban történt meg. S bár 1921-ben *Livornóban* megszületett az *Olasz Kommunista Párt*, e hiány lett egyik oka, hogy a háború után Olaszországban a hatalomért való harc elodázódott. A monopol-kapitalizmus háború utáni válságát nem sikerült kihasználni a proletárforradalom ér-

dekében, hanem ehelyett megnyílt az út a tőkésosztályok szörnyű reakciója, a fasizmus számára.

A hatalomra jutott fasizmus kezdetben még nem rendelkezett teljesen az államapparátussal és így Gramsci Giacomo *Matteottinak*, az olasz szocialista párt titkárnak meggyilkolása után az ellenzék gyűlésén javaslatot tett az általános sztrájk kimondására. Mussolini azzal válaszolt az Olasz Kommunista Párt akciójára, hogy fokozta a terrort, felszámolta a demokratikus szabadságjogok maradványait, és a totális diktatúra bevezetését készítette elő. Gramscit, aki a lyoni kongresszuson a trockista, áldradikális Bordiga irányra fölött teljes győzelmet aratott, politikai *aktivitásának teljében* tartóztatták le a fasizmus rendőrei. Előbb Usticába deportálták, majd a kivételes törvényszék 20 évi börtönre ítélte. Közbeeső amnesztia rendeletek folytán 1937. április 22-én szabadult, de három nappal később a börtönben szerzett betegség következtében meghalt.

Gramsci már a LiOrdine Nuovo alapítása idején élesen és szenvedélyesen harcolt azok ellen, akik tagadták, hogy a munkások képesek a kultúra magas problémáit magukévá tenni. Ellenkezőleg, meg volt győződve arról, hogy az igazi olasz és egyetemes kultúra egyedül csak a proletariátus útján kerülheti ki az elkövetkező időkben teljes pusztulását. Makszim Gorkij és Romain Rolland, Barbusse és mások írásai szerepeltek folyóiratában az egyszerű munkáslevelek mellett. Gramsci tanulmányt akart írni az olasz közvélemény kialakulásáról a múlt században. Más szóval *az olasz értelmiségről*, annak eredetéről, kulturális irányzatok szerint való csoportosulásáról, különböző gondolkodásmódjáról. De csak a Benedetto Croce-ról szóló részt írhatta meg. Gramsci legjobb tanítványa volt Bartolinak, a nagy torinói nyelvésznek, aki tőle várta az olasz nyelvtudomány megújítását. Még börtönében is készült arra, hogy újra írjon Pirandellóról, akit elsőnek fedezett fel és vagy kétszáz oldalnyi tanulmányosorozatban elemzett. Tanulmányt tervezett a nép irodalmi ízléséről is. Valóban: a legalaposabb *marxista—leninista tudás* mellett a teljes *humanista műveltség* is birtokában volt. A marxizmus—leninizmus kedvéért oroszul is megtanult. A nagy alkotásra hivatott embert még börtönében is üldözte a fájdalom, hogy nem alkotott a szó goethei értelmében — mint ő mondja — maradandó művet. De az esztétikai értékek csodálata benne, mint harcok kommunistában nem vált „vallásos rítussá”, bizonyos távlatból olvasta a klasszikusokat.

Gramsci feltétlenül egyetértett Leninnel abban, hogy a filozófia politikus dolog. Viszont bizonyos az is, hogy mindkettőjük véleménye igen messze volt attól a sztalin—zsdanovi elvtől, amely szerint a filozófia pragmatikusan és teljesen a politika alárendeltje. Gramsci éppígy egyetértett Leninnel a második internacionálé fatalista felfogásának és a történelmi materializmus ökonomista karikatúrájának elutasításában, valamint abban a törekvésben is, hogy a politikai stratégia és taktika terén érvényesíteni kell a dialektikát. Megállapításai azt bizonyítják, hogy éppen a politikai elmélet és gyakorlat együtt fejlesztését tartotta Lenin legnagyobb filozófiai újításának. Ezért is beszél mindig „a gyakorlat filozófiájáról”, nemcsak a börtöncenzúra miatt.

Lenin elméleti és gyakorlati tevékenységében az eszme valóban behatol a történelem eleven folyamatába: a közgazdasági elemzések új filozófiai felismerések alakját öltik, a filozófiai tételek lehetővé teszik a közgazdasági folyamatok kritikai-forradalmi kezelését, és mindkettő együtt a politika elméleti megalapozását, a történelmet alakító, forradalmi politikai gyakorlatot. Gramsci elméleti munkásságában is *élő történelemmé* változik a történelem: a gazdasági ellentétek politikai ellentétekként éleződnek, a realitások a politikai és ideológiai harcok által módosulnak. S mert a szükségyszerűségek a lehetőségek álcárcában jelentkeznek — pozitív és negatív megoldás lehetőségét rejtve magukban — a marxista gondolatra nem a gazdasági automatizmusok által produkált jövő profétikus hirdetése hárul, hanem annak megválaszolása: mi a teendő?

„Az aktív politikus alkotó, teremtő elme, de nem a semmiből alkot valamit, és nem bolyong vágyainak és álmainak zavaros úrjeiben. A tényleges valóságra épít, de mi is ez a tényleges valóság? Valami statikus, mozdulatlan dolog, avagy állandó mozgásban és egyensúlyváltozásban levő erőviszony? A valóságban létező és tevékenykedő erők új egyensúlyának létrehozására felhasználni az akaratot, mégpedig arra az erőre támaszkodva, amelyet haladónak tartunk és úgy, hogy felfokozzuk és győzelemre visszük azt, még mindig azt jelenti, hogy a tényleges valóság talaján mozgunk, de úgy, hogy uraljuk és túlhaladjuk (vagy támogatjuk) azt. Az »aminek lennie kell« tehát konkrét, sőt a valóság egyetlen történelmi és realista értelmezése, az egyetlen tényleges történelem és filozófia, az egyetlen politika.”

Ezekben a sorokban Gramsci önmagának szellemi arcélét is megrajzolta.

Katona Jenő

HONISMERETI KIADVÁNYOK

A Tanácsköztársaság 50. és felszabadulásunk 25. évfordulójának méltó megünneplésére irányuló törekvéseknek egyik eredménye a honismereti mozgalom nagyméretű kiszélesedése. A helytörténeti kutatás kifejlődése — mondhatnánk általánossá válása — a legfigyelemreméltóbb jelensége a mozgalomnak. Az utolsó két esztendő során több tucat olyan megyei, járási és helyi kiadvány látott napvilágot, amely a Tanácsköztársaság, a két világháború között eltelt időszak, a felszabadulás és az utolsó 25 esztendő történelmének helyi vonatkozású eseményeivel foglalkozik. E kiadványok szerzőinek közös törekvése: rögzíteni azt a hatalmas változást, amely népünk életében az utolsó fél évszázadban, de különösen a felszabadulás óta eltelt években végbement. E törekvés egyben olyan *történeti értékek* mentését, őrzését s *közkinccsé tételét* is jelenti, amelyek hamarosan a feledés homályába merülnének, vagy végkép elvesznének. A félévszázaddal ezelőtti események résztvevői, szemtanúi lassan távoznak az élők sorából, s a huszonöt esztendeje lezajlott történelmi forduló tevékeny részesei is jórészt túljutottak már életük delén. Emlékeik, az eseményekről szerzett közvetlen élményeik és tapasztalataik nyomtatásban való megőrzése értékes szolgálat a jelen s a jövő történészei számára.

E forrásértékű helyi kiadványok közül már eddig is sokat ismertetett a Könyvtáros. Néhány továbbirol az alábbiakban nyújtunk tájékoztatást. Közülük első helyen említjük a békéscsabai városi tanács kiadásában megjelent *Tanulmányok Békéscsaba történetéből* című kötetet, amely a város újratelepítésének 250. és városi rangra emelésének 50. évfordulója alkalmából, a negyedszázados felszabadulási évforduló tiszteletére íródott. A kötet sokrétűen mutatja be Békéscsaba történetét a város területén legrégebben, mintegy 6000 éve megtelepedett ember nyomaitól a középkoron át napjainkig. Részleteiben feltárja a település törökkori pusztulását, újbóli betelepítését, az úrbéri viszonyokat, az 1848-as eseményeket, s végül a város XX. századi történetét, különösen nagy hangsúlyt adva a felszabadulásnak s az azt követő időszaknak.

Fejér megyét két kiadvány is képviseli.

Az egyik a *Székesfehérvár 1945—1970. c. tanulmánygyűjtemény*, amelynek írásai — bár elsősorban a város utolsó negyedszázados történetével, fejlődésével foglalkoznak — kitekintést nyújtanak a megye életének alakulására is. A másik kötet *Honismereti tanulmányok* címmel (a Fejér megyei Szemle 7. számaként) foglalkozik a megye felszabadulásának katonai eseményeivel, a földreformmal s a kulturális élet néhány kérdésével. A „Visszaemlékezések” címszó alatt szemtanúk hiteles vallomásait közli a fasiszta uralom végnapjairól és a felszabadulásról. A kötet befejező része hét község gazdasági és kulturális fejlődéséről számol be.

Tizennégy tanulmányt gyűjt össze a *Tanulmányok Zala megyéről 1945—1970. c.*, a megyei tanács kiadásában megjelent kötet. A *Vas megye 25 éve c.* kiadvány ugyancsak a megye felszabadulás utáni történetével foglalkozik. Az írások a felszabadulás eseményeit, a földreformot, a párt megalakulását és harcait, a mezőgazdaság, az ipar fejlődését, a kulturális élet eredményeit rögzítik. Hasonló jelleggel jelent meg Cservenyák László és Margócsy József: *Szabolcs-Szatmár 25 éve c.* kötete is.

A felszabadulást közvetlen megelőző időket, valamint a felszabadulás utáni hónapokat örökíti meg Kanyar József a Somogy megyei Tanács kiadásában megjelent *Somogy a felszabadulás hónapjaiban 1944—1945* című kötete. A történelmi eseményeket összefoglaló tanulmány mellett gazdag dokumentumanyag egészíti ki a színvonalas kiadványt.

A Heves megyei Könyvtár füzeteinek sorozatában a 17. szám *Az „őszirózsás” forradalom és a kommün Heves megyében*, a 18. sz. pedig *A nemzeti bizottságok kulturális tevékenysége 1944—1949* címmel jelent meg. E füzetek ugyanúgy értékes feltárásai a megye történetének, mint a *Göcseji Helikon c.* helytörténeti sorozat, amely a zalaegerszegi járásban folyó történeti kutatómunka eredményeit adja közre időről-időre.

Befejezőként meg kell említenünk az MSZMP Heves megyei oktatási igazgatóságának kiadásában megjelent *Heves megye munkásmozgalmi irodalma c.* bibliográfiát, amely a megyében a felszabadulás után kialakult munkás- és paraszt-

mozgalmakra vonatkozó írásokat foglalja jegyzékbe. A kis kötetet névmutató egészíti ki.

Az elmúlt két esztendőben nagy számban megjelent munkák azt mutatják, hogy minden megyében létrejöttek azok

a közösségek, amelyek kellő felkészültséggel képesek végezni a helytörténeti kutatást és az eredmények publikálását. Reméljük, hogy a jubileumi év után is gyakran látjuk majd tevékenységük tanújeleit.

Ónódy Miklós

AZ ISMERTETETT MUNKÁK

Cservényák László — Margócsy József: Szabolcs-Szatmár 25 éve. Szabolcs-Szatmár megyei Tanács, 1970.
Göcseji Helikon. Honismereti közlemények. Zalaegerszegi járási Tanács 1970.
Heves megye munkásmozgalmi irodalma. Összeáll. Szecső Károly. Az MSZMP Heves megyei bizottságának oktatási igazgatósága, 1970.
Kanyar József: Somogy a felszabadulás hónapjaiban 1944—1945. Somogy megyei Tanács, 1970.
Kolecsovsky Lajos: Az „őszirózsás” forradalom és a kommun Heves megyében. A Heves megyei Könyvtár füzetei 17. 1969.
Szecső Károly: A nemzeti bizottságok kulturális tevékenysége 1944—1949. A Heves megyei Könyvtár füzetei 18. 1970.
Székesfehérvár 1945—1970. Fejér megyei Szemle, 1970. Honismereti tanulmányok. Fejér megyei Tanács.
Tanulmányok Békéscsaba történetéből. Békéscsaba város Tanácsa, 1970.
Tanulmányok Zala megyéről 1945—1970. Zala megyei Tanács, 1970.
Vas megye 25 éve. Vas megyei Tanács, 1970.

KUNTÁR LAJOS: SZOMBATHELYI NYOMDÁK ÉS NYOMDÁSZOK

E könyv abból az alkalomból jelent meg, hogy a Vas megyei Nyomdaipari Vállalat 1969-ben új épületbe költözött. Első részében bevezetőül a város történeti fejlődéséről és a nyomdászatnak a város életében betöltött szerepéről nyújt áttekintést. Ezt követi a szombathelyi nyomdák létesítéséről, állapotáról és fejlődéséről szóló II. rész. A tőkés korszakban a jelentékenyebb nyomdák a Siess — itt jelent meg *Mikes Törökországi leveleinek* első kiadása —, a Perger, Reichard, Bertalanffy, Seiler család tulajdonai, hozzájuk csatlakozik a Lingauer-féle Vasme gyei Nyomda, valamint a főleg egyházi munkák nyomtatását végző Martineum. Rajtuk kívül számos kisebb jelentőségű nyomda is működött a nyomdaipar államosításáig. A nyomdatörténetet egészen napjainkig követi a szerző, aki a III. részben a nyomdászok szociális helyzetével, szakszervezeti életével, bérharcaival és társadalmi szokásaival ismerteti meg az olvasót. — A IV. rész foglalja magába a szombathelyi nyomdákban kikerült könyvek bibliográfiáját.

A tartalomnak ez a vázlatos áttekintése is sejteti, hogy a szerző munkája hézagpótló vállalkozás gyümölcse. Értékes és hasznos hozzájárulás a magyar nyomdászat és a hazai sajtótörténet irodalmához.

Noha Kuntár a címben csak a szombathelyi nyomdák történetének tárgyalását ígéri, mégis ahol csak teheti, érinti a megye többi nyomdáját is. Mivel az utóbbiak külön monográfiát igényelnek, ezért marad meg a könyve a címében jelzett határon belül. Hű képet fest Szombathely

polgári korszakának fejlődéséről: „a főnemesek vállalva építkeznek a polgársággal”. Elismeréssel adózik Szily János püspök korszerű városépítő tevékenységének, ennek keretében a nyomdaalapításban is kezdeményező szerepének. Számos alkalommal mutat rá a megye múltjának pozitívumaira, annál feltűnőbb, hogy közben olykor az ötvenes évek frazeológiáját használja. Egyetlen korszakot sem lehet tőle idegen mértékkel mérni, s ha a magyar kapitalizmus kezdeteit mai mércével, szokványos zurnalisztikai stílusban bíráljuk, az tudományos munkánál enyhén szólva stílushiba.

A szerző érinti a nyomdászat országos történetét, a szakszervezeti életet, az ár-szabályozási mozgalmakat, s ezekbe ágyazza be a szombathelyi nyomdák állapotát, a nyomdászok társadalmi helyzetének ismertetését, a bérek alakulását, a sztrájkokat. Azonban a jól képzett munkaerő „hosszú munkanélküliségéről” már csak azért sem lehet beszélni — sem országosan, sem a nyomdaiparban —, mert hiszen Kner Izidor vidéki könyvnyomdája fővárosi bért fizetett. (I. Kner Izidor: eszmék és viaskodások).

A szerző tárgyilagosságra törekszik. Lingauer Albinról, 1944-ig a legnagyobb szombathelyi lap- és nyomdatulajdonosról elismeri, hogy „jó tollú, éles eszű újságíró”, aki értette a mesterségét, nyomdáját igyekezett a kor színvonalára emelni, és hogy jól dolgozó nyomdászainak elnézte a szakszervezettel való együttműködést. Mikes János megyepüspök szerepét is valóságnak megfelelően, frázismentesen tárgyalja. (200. l.).

Bővebb ismertetést érdemelt volna az olyan kimagaslóan értékes ember, mint a kitűnő nyomdász és szervező Arany Károly, úgyszintén Ósz Iván költő és város-politikus is.

Nem jutott hely sem a 19., sem a 20. századbeli elemzésre. Nem idéz korabeli adatokat a megélhetési viszonyokról, holott ezek a statisztikai évkönyvekben s újabkori publikációkban bőven álltak rendelkezésére. Megtudjuk, hogy a szervezett nyomdászok minimális heti bére 75,20 pengő, de a háztájiból származó jövedelmet alig veszi figyelembe, holott az vidéken a megélhetés fontos tartozéka. Kár, hogy nem kutatja, miből éltek a könyvkiadók, illetve a helyi nyomdák, ha a könyvkiadás ráfizeteses volt.

Amikor a *Vas megyei Nyomdavállalat* mai termelési adatait közli, a könyvrovatnál az olvasónak eszébe kellene juttatni azt, hogy 1948 óta a könyv fogalmába a 32—64 oldal terjedelmű nyomdatermékek is beleértendők. Bibliográfiájában

a 32 oldal alattiaktól eltekintett, mivel azok mértéktelenül földuzzasztották volna a bibliográfia terjedelmét, ráadásul tartalmilag is többnyire kétes értékű füzetes termékek.

Az élő személyek lírai — s gyenge színvonalú — megnyilatkozásai kilógnak a könyvből, azok tudományos munkába a szerző jó szándéka ellenére sem illenek bele.

Összefoglalva: Kuntár Lajos könyve eltüntetett az ország egyetemes nyomdatörténetéből egy vakítóan fehér foltot. Megvetette alapját a megyei nyomdatörténeti kutatásnak. Ez tehát elévülhetetlen érdeme. Nemcsak egy város nyomdászatának történetét tette le az asztalra. A munkásosztály egyik rétegének életébe, harcaiba, szokásaiba vezeti be az olvasót. Néhány bíráló megjegyzésünk nem érinti a vállalkozás úttörő érdemét és eredményét. (Vas megyei Nyomda, 295 l.)

Szij Részó

könyvtári szakirodalom

A KÖNYV ÉS KÖNYVTÁR A MAGYAR TÁRSADALOM ÉLETÉBEN 1849—1945.

A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszéke több mint egy évtizede dolgozik a magyar könyv- és könyvtári kultúra, valamint az olvasás történetének feltárásán. Munkájuk első eredménye volt „A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig” című, 1963-ban megjelent kötet, a sorozat első része.

A közelmúltban megjelent, hasonló című második rész a téma egy évszázados történetéről tájékoztat. Ez a történelmi távlatban rövid időszak mozgalmas volt, hatalmas változásokat értelt. A kapitalizmus erősödése mellett tovább élnek még a feudalizmus maradványai, de jelentkeznek már a szocializmus is, mint politikai és ideológiai tényező. Az első világháború végén létrejön az első magyar szocialista állam: a Tanácsköztársaság. Győz azonban az ellenforradalom, még jobban kiélezve a korábbi társadalmi ellentéteket és uralmának csak a második világháború befejezése vet véget. Az évszázad során ezek a gazdasági és ideológiai változások határozzák meg a korszak olvasási, könyv- és könyvtári kultúráját.

A művelődés terjedése és korszerűbbé válása szempontjából mégis fontos eredményeket értelt ez az időszak. Ekkor teremt meg az írásbeli művelődés széles körű társadalmi alapját a kötelező alapfokú oktatás bevezetése és ezen keresztül az írás-olvasás készségének terjedése. A társadalom ellentmondásait tükrözve ugyan, de kialakul a modern sajtó és könyvkiadás, fejlődik a terjesztés, jelentkeznek a korszerű könyvtári törekvések és ezek esetenként egyes intézménytípusok (pl. a közművelődést szolgáló könyvtárak) megjelenését is eredményezik.

„A könyv és könyvtár...” legújabb kötete érdekes tájékoztatást nyújt arról, hogy milyen problémákkal küzdött a magyar sajtó, a megmaradt könyvtárak az önkényuralom súlyos esztendei alatt, hogyan fejlődött az olvasási kultúra, a könyvkiadás, a könyvterjesztés a dualizmus liberális légkörében és milyen ellentmondásokat idézett elő a kapitalizmus gazdasági és társadalmi rendszere, milyen könyvtári kérdések merültek fel ebben az időszakban (pl. a népművelés fontosságának felismerése a korszak elején, a népkönyvtárak létesítésének sür-

getése; majd a szélesebb körű demokráciát követelő közművelődési könyvtári gondolat megjelenése a korszak végén, a szocialista művelődéspolitikai követelésekkel összefüggésben). Bemutatja a kötet a magyar Tanácsköztársaság meszetekintő könyvtárügyi terveit és intézkedéseit, továbbá az olvasási, könyv- és könyvtári kultúra terén is bekövetkező pangást, hanyatlást a két világháború közötti ellenforradalmi időszakban. A haladást segítő ill. gátló tényezők, események váltakozásának hatását figyelve kirajzolódik az olvasó előtt e száz esztendő egymást váltó korszakainak művelődési arculata, a fejlődés — bár nem egyenletes — de kétségtelenül emelkedő vonala.

A fejlődés mértéke azonban — egyet-értve a bevezető tanulmány megállapításával — csak úgy értékelhető reálisan, ha az eredményeket nemcsak a korábbi állapotokhoz, hanem a könyvkiadás, a könyvtárak, az olvasás egykorú nemzetközi szintjéhez és törekvéseihez is viszonyíthatjuk. E nemzetközi összehasonlításra a közölt dokumentumokban számos utalás található.

A kötet — az évszázad történelmi fordulóihoz igazodva — négy fejezetre oszlik:

- I. Az önkényuralom kora (1849—1867).
- II. A dualizmus félszázada (1867—1918).
- III. A magyar Tanácsköztársaság időszaka (1919).
- IV. Az ellenforradalom korszaka (1919—1945).

Az egyes fejezeteket a felkutatott dokumentumok gazdag tényanyagára támaszkodó, a társadalom hatóerőit érzékeltető tanulmányok vezetik be, melyek elsőként vázolják a hazai olvasási, könyv- és könyvtári kultúra fejlődését a korszak gazdasági, társadalmi, politikai viszonyainak tükrében.

A tanulmányok összefoglaló jellege azonban nem befejezést jelent, hanem inkább vezérfonalat ad a további kutatásokhoz.

A tanulmányok után az egykorú dokumentumok ma már legtöbbször nehezen hozzáférhető válogatott anyagát kapja kézbe az olvasó. A válogatás arra törekedett, hogy a fejlődés irányát legjobban érzékeltető és egyben a korszakra legjellemzőbb dokumentumok eredeti szövegét, vagy ezek egyes részleteit tegye a mai olvasó számára hozzáférhetővé. A tanulmányok és dokumentumok szerves kiegészítői egymásnak, együtt pedig az olvasó tárgyi ismereteinek. E szövegek közlése tehát az emlékezet felfrissítése,

és ezáltal a múltbeli események értékelése szempontjából a szakmai közvélemény számára igen hasznos és szükséges.

A kötet dokumentumanyaga egyben érdekes olvasmány is. Az érdeklődő olvasó feltehetően örülni fog annak, hogy hosszabb könyvtári kutatás és utánjárás nélkül kapja kézbe *Eötvös József* felhívását a „népnevelési egyletek” alakítása ügyében, vagy *Kossuth levelét* a nép olvasmányairól, vagy *György Aladár* kiváló jellemzését kora olvasóközönségéről, *Szabó Ervin* írásait, melyekkel a szocializmus igényeit is kielégítő olvasási és könyvtári kultúráért küzd, a Tanácsköztársaság könyvtárügyi intézkedéseit, a két világháború közötti időszak haladó íróinak megnyilatkozásait az olvasásról, könyvekről, irodalomról. Az értékes, adatközlő jegyzetanyagból mindig megtudható, hogy a közölt szöveg honnan származik és kik voltak a szövegben szereplő személyek.

Külön említést kell tenni a képekről, amelyek a kötet dokumentációs értékét fokozzák. Kár, hogy a képek egy része olyan kicsi, hogy a nyomtatott vagy írott szövegek olvashatatlanok.

Érzékelhető problémája a kiadványnak a felgyült érdekes anyag mennyisége és a kiadói kapacitás közötti ellentmondás. Ez leginkább a bibliográfiával kapcsolatban szembetűnő. Amint a bibliográfiához írott bevezetésből olvasható, a közreadott címanyag az összegyűjtöttnek mintegy negyed része. A kötetben felvett bibliográfiai anyag tehát igen erős szelekció eredménye. A forrásanyag hatalmas mennyisége következik a korszak hosszúságából, a vizsgált témakör sokrétűségéből, az írásbeli közlés modern rendszerének bonyolultságából. Nehéz látatlanban megállapítani, hogy valóban mennyi nélkülözhető a kutatás szempontjából az összegyűjtött címanyagból, feltehetően nem annak háromnegyed része. A kiadó, nyilvánvalóan attól félve, hogy a terjedelmes bibliográfia miatt a kiadvány esetleg érdekességéből veszít, arra törekedett, hogy a bibliográfiát minél kisebb terjedelemben szorítsa össze.

A közölt bibliográfiai anyag esetében is a szerkesztők és a kiadó a rendelkezésre álló terjedelemben maximális kihasználására törekedtek a címanyag szövegezésében éppen úgy, mint a tördelésben. Kisebb problémát okoznak a keresőben a rövidítések, amelyek a közölt rövidítésjegyzékből általában feloldhatók. Több nehézséget jelent a bibliográfiai szöveg tagolatlansága. Kevéssé segíti az áttekinthetést a sokféle betűtípus, a verzálás, a ritkítás alkalmazása, amely a szükséges bekezdések, sorközök hiányában nyugtalan és áttekinthetetlen szedéstükröt eredményez és igen fárasztja a szemet. Ez

ugyan nem leküzdhetetlen akadály a keresésnek, de nem a legjobb megoldás.

Tekintetbe véve a kötet egyébként is nagy terjedelmét, a közölt bibliográfiai anyag zsúfoltságát, a kihagyott bibliográfiai cimanyag nagy mennyiségét, felmerül az a kérdés, nem lehetett volna-e a tárgyalat korszak anyagát két kötetben kiadni és ilyen módon valamivel több dokumentum szövegét és a viszonylagosan teljes bibliográfiai anyagot is közölni. Az erősen válogatott bibliográfiai forrásanyag óhatatlanul arra kényszeríti majd a kutatókat, hogy újból elvégezzék annak a feltáró munkának jó részét, amelyet már egyezzer a bibliográfia szerkesztői elvégeztek. Bővebb bibliográfia közlése nem csökkentette volna az érdeklődést a kiadvány iránt. Azok

ugyanis, akiket a kiadvány tanulmányai és dokumentumai érdekelnek, örömmel fogják használni a bibliográfiát is, mint a kötet igen lényeges és hasznos kiegészítő részét.

A kötet éppen széles körű problémafelvetése következtében mindazok érdeklődésére számít, akiket hazai olvasási, könyv- és könyvtári kultúránk fejlődése foglalkoztat. Hasznos segédkönyve lehet a könyvtárosképzésnek közép- és felsőfokon egyaránt, mint ahogyan sok hasznos tájékoztatást nyújt e témakörben a kutatóknak is. A kötetben való tájékozódást az áttekinthető tartalomjegyzék mellett bőséges név- és tárgymutató könnyíti meg. (Szerk. Kovács Máté, Gondolat, 722 l. 45 Ft)

N. Rácz Aranka

bibliográfiák

ÉNEK LENINRŐL

Lenin magyar nyelvű dalokban és zeneművekben

A Heves megyei Könyvtár füzeteinek 20. számaként jelent meg Tiszay Andor dokumentumokat is tartalmazó bibliográfiája a Lenin-centenárium alkalmából. A gyűjtemény 125 dalt dolgoz föl, keletkezésük ideje az elmúlt 53 év. A gyűjtő, Tiszay Andor nem csupán címleírásokat ad, de kottákat és dalszövegeket is közöl, és főtárja a történeti, zenei, filológiai összefüggéseket is a dalok keletkezésével kapcsolatban.

A kötetből megtudjuk, hogy az első Lenin-dalokat már 1917 végén énekelték a magyar hadifoglyok Kijev környékén és az 1919-es Tanácsköztársaság idején több dalváltozatban idézték Lenin nevét. A fasiszta elnyomás alatt, a két világháború között nemcsak külföldön, de itthon is, mindent kockáztatva idézte

Lenin alakját dalaiban Szatmári-Szatyi Sándor, Arma Pál, Kuti Sándor, Hollós Korvin Lajos és mások. A Lenin alakját idéző dalköltészet azonban csak felszabadulásunk után virágzott ki hazánkban.

A gyűjtő minden címfelvétnél feljegyzi a lelőhelyet, a variánsokat, a szövegidezetet és megjegyzéseket fűz a daltam keletkezésével, tartalmával, esetleg a szerzőkkel kapcsolatban, valamint több kottamellékletet is közöl.

Mellőzött minden olyan külföldről származó dalt, amelyet bemutattak ugyan hazánkban, de nem kerültek kiadás alá és nem fordították le szövegüket magyarra. A kottamellékleteknél tartózkodott az oratórikus művek és a partitúrák közlésétől.

A MAGYARORSZÁGON NYOMTATOTT TÉRKÉPEK

Magyar Könyvészet 1945—1960.

A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia 1969-ben kiadott térképkötete oly anyagot tartalmaz, mely iránt sokirányú az érdeklődés: az adott időszak polgári célra, önállóan, nyomtatásban megjelent térképei és atlaszai egyaránt számíthatnak az alkalmazott és természettudományok szakemberei, a történészek és geográfusok, pedagógusok és turisták érdeklődésére. Az anyag elrendezése haj-

lékony és elsőrendűen áttekinthető. A címfelvételi szabályok elvszerű, de nem merev alkalmazása, az annotálás tartalmassága egyaránt szolgálja a tudomány és a nagyközönség céljait. A kötetet teljesnek mondható mutatórendszer egészíti ki: tárgy-, helynév-, személynév- és címmutató. (Országos Széchényi Könyvtár, 96 l. Szerk. Nemes Klára)

Tóth Andrásné

A PÁRTTÖRTÉNETI INTÉZET ÚJ TÁJÉKOZTATÁSI KÉZIKÖNYVEI

A Lenin-centenáriumra tette közzé a Párttörténeti Intézet Könyvtára Pálmai Sándorné bibliográfiáját *Lenin műveinek magyar bibliográfiája 1960—1969* címmel. (Kossuth, 407 l.) Az új feldolgozás a Forgács Sándorné szerkesztette Lenin-bibliográfiát hivatott kiegészíteni, amely 1960-ig bezárólag gyűjtötte egybe a Lenin-kiadásokat.

Két szerkezeti egységre tagolódik a kötet: az első rész 66 tételt foglal magába, 223 oldalon. A tárgyidőszakba eső, önállóan és gyűjteményes kötetekben megjelent Lenin-írásokat egyaránt felveszi. A megjelenés évről-évre halad, azon belül pedig a művek betűrendjét követi és a pontos címfelvételi adatokat a példányszámmal egészíti ki. Anyaggyűjtését 1969. december 1-én zárta le.

Az 1968-ban megjelent „Az államról”, vagy a hatvankilences kiadású „Beszédék a Komintern I. kongresszusán” című kötetek miniatűr változatát is felvette, utalva az orosz nyelvű kiadásra is.

A második szerkezeti egység a címmutatót tartalmazza. (225—406. l.) Alfabetikus sorrendben haladva, tárgyi címszavakat konstruálva (pl. beszámoló, beszéd, előadások, ún. előkészítő anyagok, vázlatok, jegyzetek, előszók, határozatok, levelek) rendezi anyagát.

Az előbbi bibliográfiához képest továbblépés az, hogy a műveket *analitikusan* is feltárja. Így például, ha Leninnek „Engels az elméleti harc jelentőségéről” c. írását keressük, a címmutató „összehozza” mind a három kiadást.

Ugyancsak a Párttörténeti Intézet gondozásában, a Szabó Ervin Könyvtárral karöltve jelent meg — Bakó Ágnes szerkesztésében — a *Forradalmár elődeink*

című életrajzgyűjtemény és bibliográfia. A jól szerkesztett, áttekinthető kötet elsősorban a fiatalokhoz szól. A precízen megírt életrajzokat Aranyossi Magda, Bakó Ágnes, Kelen Jolán és Láng Péter írta. A bibliográfia és a jegyzetek Láng Péter munkája.

Kikkel is találkozunk ebben a kötetben? (Előzményeként *A magyar forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő harcosai* című kispéldányszámú bibliográfiát említhetnénk.) A 157 harcos között megtaláljuk a kommunista párt alapítóit, a földmunkásmozgalom vezetőit, a Tanácsköztársaság népbiztosait és sok, hősi halált halt egyszerű katonát; a Vörös Segély, az MSZMP vezetőit, a baloldali szociáldemokratákat, a spanyolországi harcosokat, az Országos Ifjúsági Bizottság tagjait.

A baloldali értelmiségiek, kommunista teoretikusok hosszú sorának életét is közelebb hozza ez a kötet. Így például Dienes László érdekesen megírt, meleg hangú életrajzához szeretnénk hozzáfűzni, hogy nemcsak „Az orosz tervgazdaság” című írását közölte a Korunk (55. l.), hanem ő volt a Korunk szerkesztője is 1926 februárjától 1931 augusztusáig — 1929 januárjától Gaál Gáborral együtt. A ma is megjelenő kolozsvári folyóirat impresszumában büszkén viseli: „Alapította Dienes László”.

A Függelékben található az adott korszak történetére utaló válogatott dokumentumok, történeti feldolgozások jegyzéke, a memoár- és korrajz-irodalom, valamint a bibliográfiai jegyzéke is. (Az MSZMP Párttörténeti Intézete — A KISZ Budapesti Bizottsága — Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 329 l.)

Lakos Katalin

LAKOS KATALIN: ENGELS (1820—1895)

Marx és Engels műveinek magyarországi kiadásairól az elmúlt években értékes feldolgozások jelentek meg — ezekről másodfokú bibliográfia tájékoztatja az érdeklődőt —, a korábbi kiadványokat pedig néhány évvel ezelőtt a felszabadulást követő húsz év Marx—Engels kiadásainak bibliográfiája egészítette ki. (Práger Miklós munkája, 1966. FSZEK)

Engels születésének 150. évfordulójára ismét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár jelentkezett olyan ajánló bibliográfiával, mely Engels gazdag életművének és kritikai irodalmának áttekintésében,

emberi alakjának megismerésében segíti az olvasót.

A munka számos erénye között is említést érdemel világos tagolása, a válogatás gondossága s az a szembetűnő törekvés, hogy a magyar nyelven könnyen hozzáférhető értékelő irodalom legátfogóbb és legnívósabb kiadványai-ból válogasson. E cél érdekében gyakran tár fel „rejtett” forrásokat, felhívja a figyelmet egy-egy történeti vagy filozófiai mű vonatkozó részleteire, fejezeteire is. Igen értékes egysége a bibliográfiának az a válogatás, amely filozófiai, természet-tudományi, hadtudományi, irodalmi stb.

munkásságáról ad képet. A munka gondosságát dicséri, hogy összeállítója nem tévesztve szem elől az ajánló bibliográfia műfaji sajátosságait, közli Engels műveinek rövid, pontos annotációját, az idegen nyelvű visszaemlékezések, levélgyűjtemények, könyvek, tanulmányok pontos magyar címfordítását és hazai

ismertetés esetében ennek adatait is közli. A kutatást megkönnyíti, hogy az FSZEK állományában megtalálható külföldi művek raktári jelzetét is megadja. A bibliográfia anyagában való eligazodást alapos életrajzi adattár és jó utalórendszer segíti. (FSZEK, 96 l. 6 Ft.)

Láng Péter

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár tájékoztatója 1970. évi 7—8. számában ismerteti a tervezett új Hungarica-bibliográfia próbaszámának visszhangját; előzetes ismertetést közöl a sajtó alatt levő nagy bibliográfiai munkáról, a Petrik-féle könyvészet kétkötetes kiegészítéséről, és folytatja a vitát a nemzeti könyvtár szakkönyvtári funkcióinak, valamint szakreferensi rendszerének kérdéseiről. *Berlász Jenő*nek a Józsefváros kulturális fejlődéséről írt tanulmányát a híradó folytatásban közli: második része már a 9—10. számban jelent meg. Ebben olvasható még a retrospektív nemzeti bibliográfia zenei kötetének ismertetése is, továbbá beszámoló az országos központi szolgáltatások kérdéseiről folytatott vitáról.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS októberi számában *Orosz Gábor* a bécsi Nemzetközi Atomenergia Ügynökség 1970. februári tudományos ülészakánának előadásai közül négyet ismerteti, a tájékoztatás gépesítésének tárgyköréből. *Sebestyén Géza* az ETO központi osztályozási bizottságának (CCC) tavaly áprilisi madridi üléséről beszámolva arról tájékoztat, hogy a korábban fel szabadított 4-es ETO főszak valószínűleg „az ember és természet” c. fogalomcsoport helye lesz; ide kerülnének a 6-os főosztályból az orvostudomány és a mezőgazdaság, sőt — bár máshonnan — előreláthatólag a pszichológia is. A folyóirat harmadik nagy cikke az Építésügyi Tájékoztató Központ műszaki propaganda tevékenységéről és fejlesztési lehetőségeiről szól.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1970. szeptember—októberi száma ismerteti a könyvtár legújabb, 1968/69-es évkönyvét, beszámol a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének lipcei kongresszusáról, külföldi tanulmányutakról, továbbá a II—III. kerületi napközi otthonok és a könyvtárak együttműködéséről. Az interjúkat, műhelymunkáról szóló kisebb beszámolókat, könyvismertetésekét tartalmazó színes, jól szerkesztett számból megtudjuk azt is, hogy a fővárosban mindössze 8 könyvtár tart nyitva szombat—vasárnap.

A SOMOGYI KÖNYVTÁRI HÍRADÓ 1970. 2. számának különösen történeti cikkei és bibliográfiai értékesek. *Péter László* nagyobb tanulmányban dolgozta fel a szegedi közművelődési palota építésének történetét, *Szabó Imréné* pedig 206 tételes bibliográfiát publikált a Somogyi Könyvtár gazdag kalendárium-gyűjteményéről, melynek legrégebbi darabja 1626-ból való.

EGYÜTT címmel új híradót indított a Szolnok megyei könyvtárközi bizottság. Az 1970. 1. szám alapján remélhető, hogy a szép külsejű és igen gazdag tartalmú sokszorosított kiadvány a legjobb könyvtári híradók sorába fog lépni. A bevezető szerint a híradó arra fog törekedni, hogy fenntartóra és hatáskörre való tekintet nélkül valamennyi könyvtártípus és könyvterjesztő szerv fórumot találjon benne gondolatainak kifejtésére. A közös célokat jól szolgáló cikkek színes csokrában szinte minden terület feltűnik: a könyvtári kiadványokról, a megyei könyvtár fiatal olvasóiról, az üzemi műszaki könyvtárakról, az orvosi szakkönyvtárakról, iskolai könyvtárakról, a könyvtár és az iskola kapcsolatáról és az írók—könyvtárosok emlékezetes szolnoki találkozásáról éppúgy közöl érdekes cikkeket, beszámolókat, mint az üzemi könyvterjesztésről. A híradó kiegészítő közleményei, hírei is sok értékes információt nyújtanak a megye könyvtári életéről.

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ, a Salgótarjáni Megyei Könyvtár híradója 1970. évi 3. számában járasonként közli

Nógrád megye könyvtári statisztikai adatait az elmúlt év harmadik negyedéről. A táblázatokból és a hozzájuk fűzött értékelésből kiderül, hogy a megyében az elmúlt évben a *községi könyvtárak nyitvatartási idejét 143 órával növelték* és ezzel egyidejűleg a tiszteletdíjakat is emelték, mégpedig 14 651 Ft-tal. Azonban aránytalanságok is előfordultak: a pásztoi járásban pl. csupán 390 Ft-tal emelkedett a tiszteletdíjakra fordított összeg, a nyitvatartási idő pedig még 12 órával csökkent is! — A megyében jelenleg 11,9 Ft az egy nyitvatartási órára jutó tiszteletdíj. A híradó közli a falusi könyvtárak alapterületét is: a megye 135 települése közül 11-ben tíz négyzetméter alatt van a „könyvtár” alapterülete. Talán jó szolgálatot tenne, ha a jövőben az alapterület számadatait a kívánatos alapterületi mértékszámokkal együtt szerepeltetné a híradó.

Három évi szünet után újból híradóval jelentkezett a *Salgótarjáni Járási Könyvtár* (Kisterenye). Az 1970. 1-es KÖNYVTÁRI HÍRADÓ igyekszik a régebbi, igen változatos, színvonalas járási tájékoztató hagyományait követni: a híreken, statisztikai áttekintéseken kívül beszámolókat, interjúkat és érdekes hírosszeállításokat is közöl.

A FALUSI KÖNYVTÁROS, az *Egri járás* könyvtárosainak és népművelőinek híradója, melyet a Heves megyei Könyv-

tár ad ki, sokszorosításban jelent meg, és a járási TIT-munka ismertetésén kívül kizárólag könyvtári vonatkozású írásokat közöl: táblázataiból jól áttekinthető a járás 1969. évi olvasómozgalmi helyzete, híryanaga pedig elsősorban a könyvtár-építési törekvésekről tájékoztat. A kislexikont és több színes írást, közleményt tartalmazó füzet egyik összevetése rendkívül figyelemre méltó: a községi könyvtárak alapterületét a norma szerint kívánatos alapterületi igényekkel összehasonlítva kiderül, hogy a 46 község közül a legjobb helyzetben levő Bodony könyvtára 88,6%-át éri el a szükségesnek, viszont a járás átlaga csak 30,8%-os. Figyelemre méltó, hogy olyan megyében is 70%-a hiányzik, amely a megyék nagyobb részénél többet tett a községi könyvtárak jobb elhelyezéséért!

A TAPOLCAI KÖNYVTÁROS, a Tapolcai járás könyvtárainak híradója 1970. 2. számában közli a járási pártbizottság művelődési osztályvezetőjének cikkét, amelyből kiderül, hogy a járás könyvtáraiban az olvasók száma az elmúlt évben is emelkedett, s a lakosság 23,3%-a olvas a tanácsi könyvtárakban. A járási könyvtár igazgatójának a *balatonedericsi könyvtárról készített riportja* jól tükrözi a falusi könyvtárosok legjobbjaiknak eredményeit, de a falusi könyvtármunka szinté valamennyi gondja-baja is kiviláglik a cikkből.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A KÖNYVTÁRI ÉS DOKUMENTÁCIÓS SZAKIRODALOM című referáló lap 1970. évi második száma gazdag tájékoztató anyagot válogatott a külföldi szakirodalomból.

A könyvtári munka valamennyi területét felölelő cikkekből különösen érdekes a könyvtáros hivatásról, a könyvtárosképzésről, a közművelődési, az iskolai és gyermekkönyvtárakról, valamint a kórházi könyvtárakról közölt válogatás. A lap cikkeinek tanulmányozása révén a nemzetközi szakirodalmat foglalkoztató kérdésekről szereshető tájékozottság elősegíti a hazai könyvtárhálózatok körültekintőbb irányítását, fejlesztését is. A KMK műhelyében készülő lapnak *Horváth Magda* a felelős szerkesztője.

„A DRÁMÁRÓL SZÓLVÁ mindig a művészet varázsára gondolok: beme-

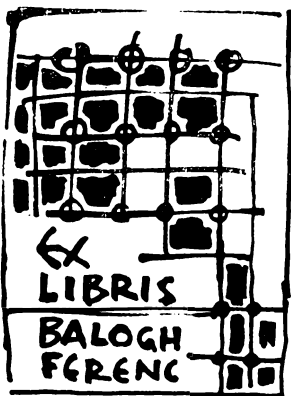
Bor István ex librise

gyek egy terembe, s három óra múlva olyan tudással jövök ki, amit magánszorgalommal egy félév alatt sajátíthattam volna el, s közben remekül mulattam is.” — Illyés szavait közli mottóként a Kecskeméti Megyei Könyvtár röplap-bibliográfiája, mely Németh László Cseresznyés c. drámájának bemutatója alkalmából jelent meg. Az ötletes kiadványtípus más könyvtárak is kibocsátják: a Pécsi Megyei Könyvtár Cseres Tibor: *Barbár változatok* c. színművéhez, a szekszárdi pedig Gerhardt Hauptmann Henschel fuvarosának bemutatója előtt adott ki röplap-bibliográfiát, megkönnyítve ezzel főként fiatalok és kezdő színházlátogatók számára a főlékszerűlést a színházi élményre, illetve annak utólagos elmélyítését.

KÉPES KIÁLLÍTÁSI ANYAGOT adott ki Dokumentumok címmel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Bartók Béla halálának 20. és Engels Frigyes születésének 150. évfordulójára. Mindkét dokumentum-csomagban van néhány szépnyomású, jól felhasználható kép, jól sikerült a kottarészletek bemutatása is a Bartók-anyag lapjain — bár az Illyés-idézetet jobb lett volna külön közölni, s nem a kotta közepére nyomni, mert így egyik sem olvasható —, sajnos azonban — főképpen az Engels dokumentumok között — az anyagban sok a halvány, elmosódott, szabad szemmel alig kivehető reprodukció, amelyek falon, tárlóban sem a figyelmet nem hívják föl, sem pedig tájékoztatásra nem alkalmasak, mert szövegük olvashatatlan.

SZOVJET ÜZEMSZERVEZÉSI ÉS IPARGAZDASÁGI könyvekről adott ki annotált bibliográfiát az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. A jegyzékben monográfiák és összefoglaló művek mellett helyet kaptak az 1966—70 között megjelent, témába vágó cikkek, valamint a vállalatok szervezeti felépítésével, a tervezés, a műszaki fejlesztés, a gépesítés és automatizálás gazdasági hatásaival foglalkozó könyvek annotált címei, továbbá bőséges anyag a Szovjetunióban bevezetett gazdasági reform irodalmából.

KIS BIBLIOGRÁFIÁINAK 28. és 29. röplapján Dózsa Györgyről és Engels Frigyesről emlékezik meg a Fejér megyei SZMT könyvtár. A Dózsa György születésének 500. évfordulójára készült bibliográfia bemutatja a fontosabb szép-irodalmi alkotásokat (közük néhány remekbe készült), majd kis válogatást közöl a tanulmányokból, történelmi forrásokból is. A maga nemében igen kiváló

kis sorozat színvonalának azonban nem használ az olyan, óhatatlanul humoros asszociációkat keltő képzelet, mely az egyik annotációban fordul elő: „Gergely Sándor ízes nyelvvel adja meg a kor levegőjét.” Az Engels-bibliográfia igen kisméretű válogatás, de mivel közben az FSZEK azonos témájú kötetek megjelent és elérhető, az érdeklődő olvasók abból tájékozódhatnak.

ÜGYVITELGÉPESÍTÉS címmel összeállítás jelent meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központi ajánló bibliográfia-sorozatában (A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven 45—46. szám). A kiadvány a napjainkban mind fontosabbá váló gépi adatfeldolgozó eszközök és módszerek (mikrofilm, lyukkártya,

elektronikus számítógépek stb.) alkalmazásával foglalkozó folyóiratcikkek ismerteti.

VIDRÓCZKY MARCI az észak-magyarországi néphagyományban és az irodalmi forrásokban — ezzel a címmel közli a Miskolci Városi Könyvtár (Borsod-miskolci Füzetek, Irodalomtörténet 7.) Bodgál Ferenc tanulmányát, mely szűken vett témáján kívül a helyi népdal, népballadahagyomány tekintélyes részének bemutatását is elősegíti, mivel a Vidróczky alakját megörökítő népköltészet igen gazdag. A tanulmány alapos korrajzot is nyújt, áttekinti a vidék társadalmi-gazdasági helyzetét a múlt század 70-es éveiben, és azt is feltárja, hogyan tükröződött a híres betyár alakja a korabeli ponyvairodalomban és a sajtóban.

AZ ORSZÁGOS TAKARÉKPÉNZTÁR Dokumentációs és Könyvtári Tájékoztató c. kiadványának 1970. 2. száma szakirodalmi szemlét (érdekesebb témák: Az arany elveszti pénz jellegét, Lakás takarékbetétek Lengyelországban, Áremelkedés a nyugati világban stb.) és bel- és külföldi folyóiratokból összeállított dokumentációs tájékoztatót közöl, azonkívül tartalmazza az OTP szakkönyvtár könyvvállományának újabb gyarapodási jegyzékét.

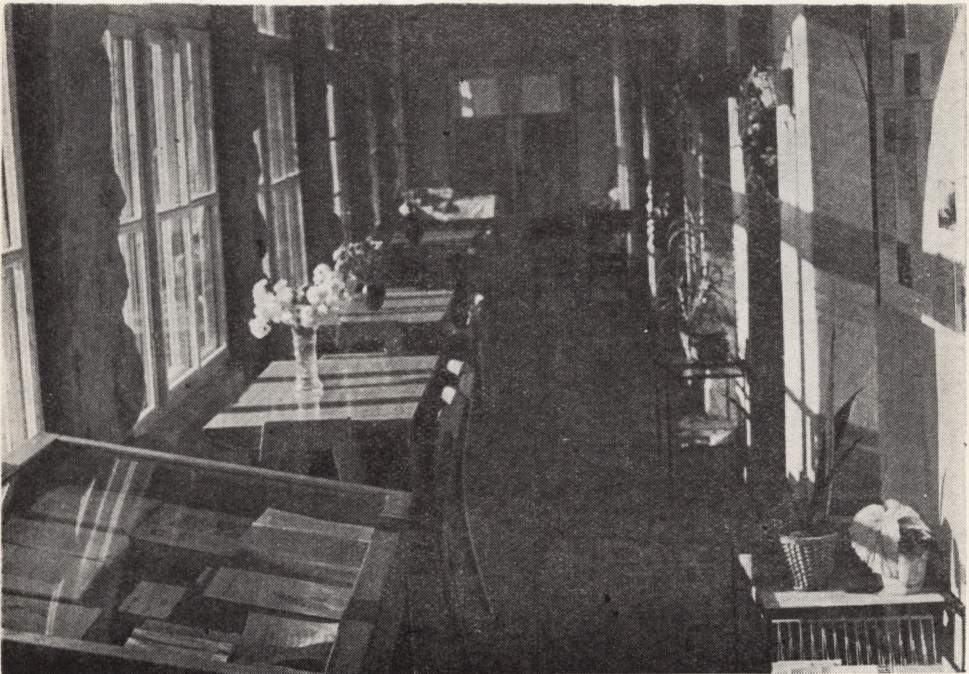
A FELSŐOKTATÁSI SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÓ c. kiadvány „A” sorozatának (műszaki és természettudományok) 1970. év első száma többek között foglalkozik a szabadegyetemi mozgalom terjedésével kapcsolatos könyvtári feladatokkal, vizsgálja, hogyan lehet növelni a kézi könyvtárak hatékonyságát, továbbá elemzi az egyetemi könyvtárak és az automatikus dokumentáció, valamint a könyvtári adatgyűjtés szervezésének kérdéseit.

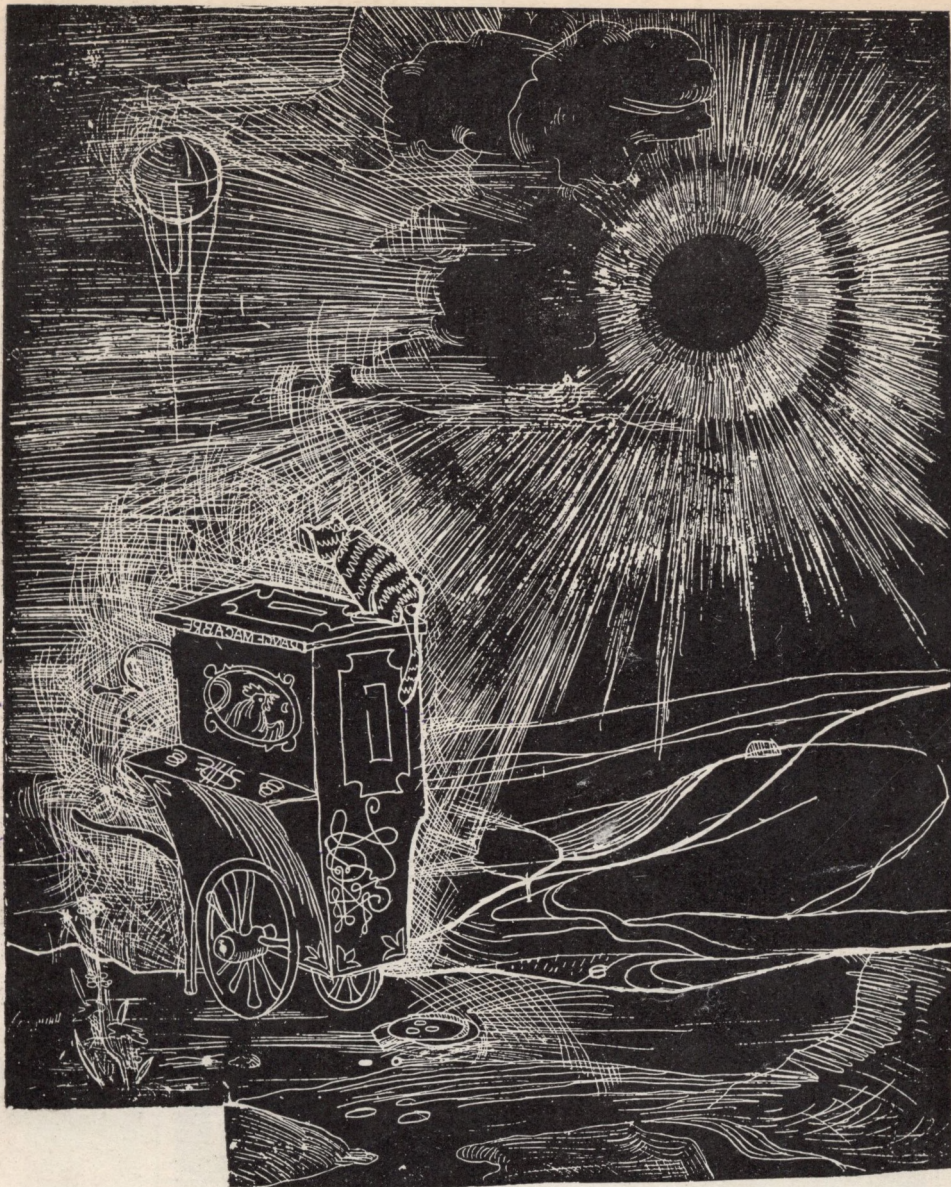

Papp Iván ex librise

A közelmúltban kibővítették a Balatonalmádiban működő Veszprémi Járási Könyvtár otthonát. Felső képünkön a könyvtár hírlapolvasója, lent kiállítási és klubtere (Takács Imre felvételei)

Ára: 6,- forint